

24—28 november.

Debatter m. m.

Onsdagen den 28 november.

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Cassel ang. länsstyrelsernas organisation m. m.	5
av herr Eriksson, Einar, ang. förhindrande av exekutiv försäljning av bostadsrättslägenheter	8
Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	9
Sänkning av chokladskatten m. m.	30
Lagförslag om räntereglering m. m.	33
Interpellation av herr Thun, Edvin, om garantier mot oberättigade inköp av jordbruksfastigheter.	63

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 28 november.

Statsutskottets utlåtande nr 191, ang. inrättande av ett organ med parlamentarisk anknötning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna	9
— nr 192, ang. anslag å tilläggsstat till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	9
— nr 193, ang. försäljning av viss vattenfallsstyrelsen tillhörig fastighet	29
— nr 194, ang. en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna	29
— nr 195, ang. lönetursberäkningen för viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst m. m.	29

	Sid.
Bevillningsutskottets betänkande nr 63, ang. ändring i kommunal- skattelagen m. m.	30
— nr 64, ang. sänkning av varuskatten å choklad och konfityrer ..	30
Bankoutskottets utlåtande nr 36, ang. förslag till lag om ränteregle- ring m. m.	33
Jordbruksutskottets utlåtande nr 47, ang. fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.	63

Lördagen den 24 november.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 191, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss vattenfallsstyrelsen tillhörig fastighet;

nr 194, i anledning av väckta motioner om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna; och

nr 195, i anledning av väckta motioner om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med förstatligande av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen, jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herrar *Fahlander*, *Elmgren* och *Näsgård* för tiden den 26 i denna månad—den 15 nästkommande december för deltagande i Europarådets rådgivande församlings sammanträde i Strasbourg.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2.03 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 27 november.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 355, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt vid tillverkning och import av personbilar m. m., såvitt propositionen avser medgivande till överskridande av viss anslagspost i avökningsstaten för kontrollstyrelsen.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 191—195, bevillningsutskottets betänkanden nr 63 och 64, bankoutskottets utlåtande nr 36 och jordbruksutskottets utlåtande nr 47.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.03 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 28 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1951 den 28 november sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse en fullmäktig i riksbanken efter herr Klas E. Böök, som från och med den 1 december 1951 erhållit entledigande från sitt uppdrag att vara fullmäktig i riksbanken, jämte en suppleant; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

fullmäktig:

från och med den 1 december 1951 för återstående delen av valperioden 1951—1954:

herr Lemne, Mats Herman, vice riksbankschef, med 41 röster;

suppleant för herr Lemne:

herr Sundén, Otto Ragnar, f. d. statssekreterare, direktör, med 41 röster.

Gottfrid Karlsson. Axel Mannerskantz.

Gust. Elofsson. Gottfr. Fröderberg.

På framställning av herr talmannen beslöts att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Ang. länsstyrelsernas organisation m. m.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet HEDLUND, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr

Cassels interpellation angående länsstyrelsernas organisation m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Cassel frågat mig, om jag ämnar med det snaraste medverka till en förändring av länsstyrelsernas inre organisation i syfte att främja intresset av en effektiv och rationell förvaltningsapparat samt vilka åtgärder jag har för avsikt att vidtaga för att tillskapa rimliga löne- och befordringsförhållanden för den högst kvalificerade arbetskraften inom länsstyrelserna.

Jag vill i anledning av herr Cassels fråga meddela följande. De i interpellationen berörda förhållandena ha sedan länge varit föremål för inrikesdepartementets uppmärksamhet. Som det torde vara kammarens ledamöter bekant, avlämnade 1948 års länsstyrelseutredning i juli 1950 sitt betänkande med förslag till länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. Betänkandet remitterades i vanlig ordning samt blev föremål för överväganden inom regeringen. Som en följd härav tillkallades inom inrikesdepartementet en särskild sakkunnig, som erhöll i uppdrag att överarbeta betänkandet i vissa delar, främst dem, som berörde länsstyrelsens inre organisation. I maj 1951 avlämnade den sakkunnige en promemoria med förslag i ämnet, vilken i sin tur blivit föremål för remissbehandling. Departementsberedningen av detta förslag har ännu ej fortskridit så långt, att jag kunnat taga ställning till förslagen.

Med återopande av vad jag här sagt anser jag mig icke nu kunna besvara interpellantens frågor.

Herr CASSEL: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det snabba svar, som han lämnat på min interpellation.

Ang. länsstyrelsernas organisation m. m.

Detta svar har med spänning avvaktats av hundratals landsstatstjänstemän runt om i landet. Ingen hade givetvis väntat sig att herr statsrådet i dag skulle vara beredd att ge kammaren en mera utförlig redogörelse för de planer, som torde vara under utarbetande inom departementet, men man hade hoppats att herr statsrådet åtminstone skulle kunnat ge en antydning om den tidpunkt, då en reform på detta område är att vänta.

Jag vill säga herr statsrådet, att denna sak brådskar. Det är inte ett ärende, som man kan låta ligga till sig. Redan år 1947, alltså nu för fyra år sedan, uttalade dåvarande departementschefen, att skäl förefanns att i en nära framtid verkställa en översyn av länsstyrelsernas personal- och arbetsförhållanden. Fortfarande är intet annat än utredningsarbete gjort, och personalen på landsstatsbanan kan i dag inte ens få en aning om när de kunna våga hoppas att nuvarande oeffterrättliga förhållanden kunna komma att ersättas av en annan och bättre tingens ordning.

Man skall med detta för ögonen icke förvåna sig över att ansökningarna till juristtjänsterna på landsstaten bli allt färre och att länsstyrelserna få allt större rekryteringssvårigheter. Länsstyrelseutredningen påpekar också i sitt betänkande, att faran för en kvalitetsförsämring är överhängande. En sämre rekrytering får vittgående skadeverkningar, icke minst därför att vederbörande, sedan han väl kommit in på banan, blir sittande kvar där i decennier.

Jag har redan i interpellationen framhållit, att avgången från landsstatsbanan bland juristerna varit mycket kraftig. Icke mindre än cirka 70 jurister av 400, d. v. s. ungefär var sjätte jurist, ha under de senaste fem åren lämnat banan och övergått till annan statlig tjänst med bättre befordringsmöjligheter eller till kommunal eller enskild tjänst. För att man skall kunna förstå, hur svårt det är att få behålla dugligt folk på denna bana, vill jag peka på ett enda exempel. Kommunalborgmästartjänsterna även i ganska små städer äro i allmänhet placerade i 33 lönegraden. Är det då

icke naturligt att extra ordinarie länsnotarier och länsnotarier av andra klass, som nu sitta i 24 lönegraden, söka dessa borgmästartjänster för att få sin lön höjd med nio lönegrader? Det enda som skulle kunna hålla landsstatsjuristerna kvar hos länsstyrelserna vore en förhoppning om bättre befordringsmöjligheter. För närvarande finns det icke något sådant hopp. En jurist på landskanslierna får i medeltal gå och vänta 14 år, innan han uppnår sin första ordinarie tjänst, utöver den reglerade befordringsgången.

Vad som inte minst medverkar till att länsstyrelsernas jurister lämna banan är det mycket betungande övertidsarbetet, som det sedan många år ansetts naturligt att de skola utföra utan övertidsersättning. Från en utredning, som Sveriges juristförbund gjorde år 1949, har jag antecknat, att antalet övertidstimmar för juristerna på landskanslierna det året uppgick till över 35 000, motsvarande arbetstiden för 17 heltidsanställda tjänstemän. Motsvarande siffra beträffande landskontoren var cirka 40 000. Det är dessvärre sedan många år ett faktum, att landsstatens jurister känna sig tillbakasatta och illa behandlade i förhållande till andra grupper.

I direktiven för länsstyrelseutredningen framhöllos de brister, som vidlåda länsstyrelsernas nuvarande organisation. Dessa synpunkter underströkos av utredningen. En omorganisation har också på prov företagits vid vissa länsstyrelser, och denna lär ha slagit mycket väl ut. Landssekreterare Sylvan framhåller i sin promemoria, att försöksorganisationen genom sin sektionsindelning medger en högre grad av effektivisering och rationalisering än nuvarande organisation. »Härigenom», säger utredningsmannen, »har det vid dessa länsstyrelser i allmänhet visat sig möjligt att med oförändrat eller minskat personalantal bemästra ökade arbetsuppgifter.»

Att jag i interpellationen icke särskilt tagit upp frågan om landskanslisternas och landskontoristernas ställning, beror icke på bristande intresse för dessa grupper. Deras befordringsmöjligheter

ha blivit beskurna på ett sätt som enligt min mening har medfört svåra skadeverkningar för landsstaten i dess helhet och som har gjort dessa tjänstemäns förhållanden i hög grad olustiga.

Med vad jag här anfört har jag velat understryka att det på detta område föreligger fara i dröjsmål och att det finns anledning att skyndsamt och med all kraft ta itu med dessa organisationsfrågor.

Denna min övertygelse gör att jag känner mig besviken över det svar, som jag här fått på min interpellation. Det är naturligt, att herr statsrådet inte ännu haft tillfälle att tränga till botten med alla dessa frågor, men jag vill fråga herr statsrådet, om inte herr statsrådet nu vill deklarerat ett positivt intresse för att denna fråga snarast möjligt blir löst.

Herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Jag är beredd att göra den deklARATION, som interpellanten efterlyste. Det är självfallet, att jag kommer att göra vad som är möjligt för att åstadkomma en lösning av denna fråga, om möjligt redan under vårriksdagen 1952.

Herr **OLSSON, KARL JOHAN**: Herr talman! Då jag själv har min verksamhet inom en av våra länsstyrelser, har jag ansett det vara riktigt att jag med några ord deklarerar den uppfattning, som jag har i denna fråga.

Jag delar interpellantens synpunkter. Det är klart att det kan vara litet olika på olika länsstyrelser, men i stort sett förhåller det sig så som interpellanten säger. Vi hysa alla mycket stora bekymmer när det gäller rekryteringen till länsstyrelserna, och vi ha en känsla av att länsstyrelserna hotas av en ganska betydande försvagning, om inte någonting göres för att rätta till de missförhållanden, som här ha uppstått på grund av utvecklingen i samhället. Jag har så mycket större anledning, herr talman, att understryka de synpunkter, som interpellanten gjort sig till tolk för, som

Ang. länsstyrelsernas organisation m. m. det ju i dessa tider talas så mycket om decentralisering och så mycket mot centraldirigering i samhället. I en sådan tid bör det vara ett intresse för oss allesammans att länsstyrelserna, de lokala administrationsorganen, inte försvagas utan tvärtom förstärkas. Det är risk för att länsstyrelserna, om det inte göres någonting, komma att förlora i anseende hos den stora allmänheten, och det anser jag skulle vara till skada ur olika synpunkter. Det är av vikt att den stora allmänheten, som har mycket mer att göra med länsstyrelserna än med några andra ämbetsverk här i landet, kan gå till länsstyrelsen med förtroende, i vetskap om att det där finns kvalificerat folk, som objektivt och sakligt kan bedöma de frågor, som man lägger fram inför länsstyrelsen. Det är nödvändigt att länsstyrelserna givas möjligheter att behålla det goda anseende, som de nu ha hos den stora allmänheten.

Jag förstår mycket väl, herr talman, att det i dessa tider inte kan vara möjligt att genomföra en så stor och genomgripande reform på detta område, som man kanske tidigare tänkt sig, men jag anser det likväl nödvändigt att någonting göres och göres snart. Jag tror att de mycket begränsade utgiftsökningar, som kunna föranledas av en dylik mindre reform, utgöra en mycket god investering, om man ser det på längre sikt. Det bör vara möjligt att här åstadkomma en reform, som i huvudsak bygger på den Sylvanska promemorian men som innebär en del förbättringar i jämförelse med denna.

Jag vill, herr talman, understryka nödvändigheten av att någonting göres i detta hänseende.

Herr **DOMÖ**: Herr talman! Jag vill till alla delar instämma med den föregående talaren i fråga om brådskan med detta ärende. Om länsstyrelserna över huvud taget skola kunna fullgöra de alltmera ökade uppgifter, som läggas på dem, måste man dels göra en översyn av organisationen som sådan och dels se till att befodringsmöjligheterna bli annorlun-

Ang. förhinderande av exekutiv försäljning av bostadsrättslägenheter.

da och bättre än vad de för närvarande äro. Jag vågar vädja till statsrådet att så fort det någonsin är möjligt framlägga förslag i detta ärende.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Med anledning av de vittnesbörd, som avgivits av kammarens övriga landshövdingar, vill jag också säga några ord.

Jag vill gärna förklara, att jag helt delar de synpunkter, som interpellanten och mina kolleger här fört till torgs, men jag skulle, herr talman, vilja begagna tillfället att fästa uppmärksamheten på ett annat bekymmer, som i varje fall för den länsstyrelse jag representerar kanske är mera aktuellt än frågan om en omorganisation, och det är den omständigheten att länsstyrelserna under den senaste tiden ha pålagts en hel del nya arbetskrävande uppgifter av ganska ömtålig och besvärlig art utan att samtidigt till länsstyrelsernas förfogande ställts medel, som göra det möjligt för länsstyrelserna att med anlitan- de av tillgänglig arbetskraft slutföra dessa uppgifter. Det är, i den mån jag har kommit i kontakt med dessa förhållanden, ett bekymmer av mycket stor aktualitet, som hotar att antingen snedvrida länsstyrelsernas ordinarie arbetsprogram, om jag får använda det uttrycket, eller att förorsaka att de uppgifter, som länsstyrelserna påläggas, bli mindre väl utförda.

Jag har, herr talman, velat begagna tillfället att till de synpunkter beträffande länsstyrelsernas framtida organisation, som här ha framförts, också fästa uppmärksamheten på detta enligt mitt sätt att se mycket aktuella bekymmer.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. förhinderande av exekutiv försäljning av bostadsrättslägenheter.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för justitiedepartemen-

tet ZETTERBERG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Einar Erikssons interpellation angående förhinderande av exekutiv försäljning av bostadsrättslägenheter, och nu yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har dess ledamot herr Einar Eriksson frågat mig, om jag är villig att snarast vidtaga sådana åtgärder, som för framtiden förhindra exekutiv försäljning av bostadsrättslägenheter. I anledning därav vill jag framhålla följande.

Det förhållandet, att hyresregleringen måst bibehållas mycket längre än man beräknade vid dess tillkomst — den fyller tio år i sommar — har medfört att det uppkommit en del komplikationer som man inte tidigare behövt räkna med. Detta har gjort det nödvändigt att verkställa en översyn av hela regleringen. En sådan översyn pågår nu i en kommitté under ledning av underståthållare Wahlbäck. Kommittén har uppmärksamheten på olika sådana här frågor, även den som interpellanten pekat på. Kommittén har också direktiv att lägga fram separata förslag rörande sådana frågor, som kunna anses motivera detta. I avvaktan på kommitténs ställningstagande till den av interpellanten berörda frågan anser jag mig inte böra gå närmare in på den.

Herr ERIKSSON, EINAR: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Svaret inskränker sig till ett påpekande av att den aktualiserade frågan är föremål för utredning, och jag accepterar självfallet herr statsrådets ståndpunkt att under sådana förhållanden inte närmare beröra själva sakfrågan. Jag hade givetvis kunnat nöja mig med att för egen del ha gjort mig underkunnig om att frågan har uppmärksammats och är föremål för regeringens intresse och därför inte ha behövt besvara vare sig statsrådet eller kammaren, men å andra sidan ha de exekutiva lägenhetsförsäljningarna tilldragit sig så pass stor

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

uppmärksamhet i landet, att jag anser det vara tillrådligt och ett allmänt önskemål att få klarlagt, huruvida denna fråga var föremål för närmare prövning.

Om jag således kan vara tillfreds med det svar, som herr statsrådet har varit vänlig nog att snabbt avge, och om jag även kan acceptera svarets innehåll, måste jag ändock beklaga, att herr statsrådet inte har funnit det vara nödvändigt att medelst någon provisorisk åtgärd omedelbart förhindra ett upprepande av de exekutiva lägenhetsförsäljningarna, åtminstone under den tid som den pågående utredningen behöver på sig för att framlägga resultatet av sitt arbete. Jag vet inte vilka möjligheter statsrådet i detta avseende kan ha, men det förhåller sig tyvärr på det sättet, att en ny exekutiv lägenhetsförsäljning är förestående i Uppsala. Denna lägenhetsauktion skulle ha utannonserats redan föregående vecka, men den exekutiva myndigheten har väntat med sin åtgärd i avvaktan på det svar, som skulle lämnas på interpellationen. Den försäljning, som skall ske av denna lägenhet, som nu alltså är föremål för exekutiv åtgärd och som skall gå under klubban, torde i fråga om pris komma att slå tidigare rekord. Jag skall avstå från att lämna någon uppgift om vilket pris man under hand räknar med, men jag kan som sagt försäkra, att tidigare försäljningspriser komma att helt stå i skuggan.

Med hänsyn till dessa förhållanden är jag övertygad om att herr statsrådet helt förstår mitt beklagande av att inte en provisorisk, förebyggande åtgärd har kunnat vidtagas, och jag kan bara slutligen uttrycka min förhoppning om att den Wahlbäckska utredningen ändå skall kunna finna frågan så behjärtansvärd, att den med stöd av sina direktiv snarast lägger fram ett separat förslag till förhindrande av en upprepning av de exekutiva lägenhetsförsäljningarna.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av

väckta motioner om inrättande av ett organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 217, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 12 oktober 1951, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen förordade ändringar i olika avseenden från och med den 1 januari 1952 av grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen;

II. medgiva, att för budgetåret 1951/52 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggsstaten till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 134 000 000 kronor;

III. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd till Tilläggsstaten till viss bostadsbyggnadsverksamhet anvisa ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor;

IV. medgiva, att den i avlöningsstaten för bostadsstyrelsen upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1951/52 överskridas med högst 50 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevärande förslag hade utskottet till behandling förcheft följande motioner, nämligen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

från första kammaren:

I: 510 av herr *Lindblom* m. fl.,

I: 512 av herr *Bengtson* m. fl.,

I: 513 av herr *Svärd* m. fl. samt

I: 514 av herrar *Norling* och *Ola Persson* ävensom

från andra kammaren:

II: 653 av herrar *Wedén* och *Wirtén*,

II: 654 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.,

II: 655 av herr *Lager* m. fl. samt

II: 656 av herr *Kyling* m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i 10 särskilda, med I—X betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

I de likalydande motionerna I: 514, av herrar *Norling* och *Ola Persson*, och II: 655, av herr *Lager* m. fl., hade föreslagits, att riksdagen skulle för sin del besluta, utom annat, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för en utökning av bostadsproduktionen på bekostnad av produktion eller import av lyxvaror eller mindre nödvändiga varor, att 1947 års byggnadsmaterialsak-kunniga måtte anmodas att skyndsamt framlägga förslag till åtgärder mot kartellsammanslutningarnas prissfördrande åtgärder när det gällde byggnadsmaterial, exempelvis genom en planmässig, statlig produktion av sådant material, som betingade uppenbara överpriser och på vilka det rådde brist, att den s. k. behörighetsprövningen måtte avskaffas vad det gällde kommunala och allmännyttiga bostadsföretag, samt att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag för riksdagen, syftande till en omedelbar sänkning av byggnadsmaterial- och bränslekostnaderna genom prissänkande bestämmelser i fråga om inhemska byggnadsmaterial, för vilka prisnivån icke borde få bestämmas av världsmarknadspriserna, samt till en sänkning av bränslekostnaderna, för vilket ändamål

en del av exportindustriens extravinst-ter borde tagas i anspråk.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, beträffande ökning av bostadsbyggandet samt sänkning av byggnadsmaterialpriser och bränslekostnader, i anledning av motionerna I: 514 och II: 655, i vad de avsåge dessa frågor, godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat, bland annat, att utskottet av angivna orsaker icke kunde biträda nyss angivna yrkanden i motionerna I: 514 och II: 655.

Vid utlåtandet hade reservation anmälts av, utom andra, herr *Bergman*, som dock ej antytt sin mening.

Herr BERGMAN: Herr talman! Jag har i utskottet anmält en blank reservation beträffande motiveringen till utskottets hemställan på denna punkt, nämligen i fråga om vad utskottet skrivit överst på s. 12 i utlåtandet angående arbetskrafts-resurserna. När det gäller den s. k. behörighetsprövningen hade jag helst sett, att utskottet skrivit på samma sätt som arbetsmarknadsstyrelsen, vars yttrande finns återgivet i propositionen och i utskottsutlåtandet.

Genom lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete, som tillkom år 1943, och den överenskommelse mellan parterna på byggnadsmarknaden och arbetsmarknadsstyrelsen, som tillkom år 1948, har avsetts att bl. a. få till stånd en begränsning av arbetskraften på denna marknad. Den behörighetsprövning, som lagen och överenskommelsen mellan parterna i tillämpningen lett till, innebär att en arbetare, för att han skall kunna vinna anställning på en byggarbetsplats, under tre år måste ha haft sin huvudsakliga sysselsättning inom byggnadsfacket. Denna tillämpning av författningen och överenskommelsen har varit motiverad under vissa givna betingelser — betingelser, som nu inte längre finnas. Skälet för denna behörighetsregel var ju en strävan att minska

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

byggnadsarbetarkåren. Man ville hindra tillströmningen av ny arbetskraft, och man ville skapa garantier för att äldre arbetare hade sysselsättning. De yngre arbetarna omskolades. Detta för att man skulle kunna hålla en jämn och full sysselsättning. Det är nog ingen i dag som vill ytterligare minska kåren eller omskola byggnadsarbetare. Det motsatta förhållandet är väl rådande i dag, då man gör särskilda ansträngningar för att tillföra byggnadsarbetarkåren ny arbetskraft och då man ägnar särskild omsorg åt utbildningen för de speciella yrkesfack, som finnas på detta område. Den minskning av bostadsbyggandet, som man för några år sedan siktade till, är ju heller inte något önskemål i dagens läge, då det tvärtom synes råda enighet om att bostadsbyggandet bör givas ökat utrymme inom investeringsramen. Den risk för arbetslöshet, som man befarade skulle uppstå under vintersäsongen och även under andra tider, föreligger ju inte heller längre. Om strävandena att få till stånd en ökad byggnadsverksamhet vinna praktiskt resultat, finns ju inte någon risk för att det skall uppstå arbetslöshet inom kåren. Inte heller behöver man längre hysa några farhågor i fråga om säsongutjämnningen, som ju varit en av alla eftersträvad sak, då de andra medel, genom vilka samhället har möjlighet att reglera dessa frågor, äro tillräckliga. Med tillståndsgivning, igångsättningstillstånd och de andra möjligheter, som samhället har, kan man se till att det blir en jämn sysselsättning året runt. De förutsättningar, som legat till grund för lagstiftningen och för överenskommenheten, anser jag alltså inte längre finnas.

Att slopa behörighetsprövningen innebär givetvis inte lösningen på arbetskraftsfrågan, men man kan fråga sig, varför vi skola ha kvar denna rest från en tid, då det rådde helt andra förhållanden än som råda i dag. Den har inte längre något berättigande, och därför anser jag att utskottet inte bort skriva på det sätt som utskottet gjort, särskilt när arbetsmarknadsstyrelsen ansett, att man mycket väl skulle kunna slopa behö-

righetsprövningen. Under sådana förhållanden har jag inte ansett det vara någon risk för utskottet att gå på en skrivning i överensstämmelse med arbetsmarknadsstyrelsens uttalande.

Det är många olägenheter förknippade med behörighetsprövningen. Hos de människor, som skola förvalta en reglering, dröjer det kvar rester av föreställningar om förhållandena som de voro när regleringen infördes, föreställningar som försvåra en omläggning om man inte vill göra ett radikalt ingrepp och slopa regleringen, i detta fall behörighetsprövningen. Om man inte vill förlänga byggtiden, måste man se till, att det sker en mjukare övergång av ny arbetskraft till byggnadsplatserna och att rekryteringen till detta yrke underlättas.

Var och en som söker arbete vet, att byggnadsarbetarfacket är det mest komplicerade av alla att komma in i, kringgårdat som det är av de besvärligaste staketen. Det har skett en onormal nyrekrytering till detta yrke och skapat en för detta fack olycklig förskjutning uppåt av arbetarnas genomsnittsålder. En lagerarbetare i Göteborg, som vill bli byggnadsgrovarbetare — sådana människor finns det ju — har inte någon chans att komma in på en byggarbetsplats. Han kan, som någon på skämt sagt en gång, sätta upp en skylt på sin dörr, att han petar naglar för en krona handen — det får han göra utan att samhället lägger sig i det — men han får inte utan vidare bära plank på ett bygge, även om det skulle vara en vällovlig gärning i den staden. Man får nästan lov att ha sjukintyg för att arbetsmarknadsstyrelsen skall bevilja arbetstillstånd och ge den legitimation, som arbetsförmedlingsorganen utfärda för den som skall arbeta på ett bygge. Det skall vara läkarintyg på att vederbörande bör arbeta ute. Det brukar ju inte vara ett friskintyg, utan dess motsatt, och det är väl inte den typen av arbetskraft, som kanske är den bästa att tillföra detta område på arbetsmarknaden.

Jag tror alltså att tiden är mogen, och övermogen kan man säga, för att slopa denna kvarleva från tider, som vi helst

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

inte vilja ha tillbaka. Jag hoppas att arbetsmarknadsstyrelsens syn på den här frågan skall stå sig, även om den tolkar utskottets utlåtande så, att den skall vara försiktigare än den själv anser sig behöva vara. Jag tror inte man behöver mana myndigheterna att vara försiktigare med sådana här ting. Det äro de säkert av egen drift.

Även om det inte tillkommer mig att säga någonting om det avslagsyrkande, som innefattas i motionerna I: 514 och II: 655, tror jag inte utskottets talesman tar illa upp, om jag säger några ord därom. Jag vet inte vilka motiv motionärerna ha till stöd för den begränsning, som där avses, nämligen att man skulle upphäva behörighetsprövningen enbart för de allmännyttiga bostadsföretagen — eller kanske det bara är okunnighet om förhållandena — men det är i varje fall en sak som inte kan tjäna de allmännyttiga bostadsföretagen, att enbart till dem skulle få ske en fri tillströmning av arbetskraft.

Även om jag alltså skulle önskat en annan formulering av motiveringen till punkten I i förevarande utskottsutlåtande, finner jag inte skäl att yrka annat än bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr NORLING: Herr talman! Utskottet har i sitt föreliggande utlåtande i stort sett följt propositionens riktlinjer om ökad statlig subvention för att hålla nere bostadskostnaderna. Såväl i propositionen som i utskottets utlåtande har man utgått från 1951 års bostadsutrednings betänkande.

Målsättningen i bostadspolitiken har hittills varit, att hyreskostnaderna skulle hållas vid 1939 års hyresnivå, varvid man räknat med att högst 20 procent av inkomsten skulle utgöra bostadskostnad. Trots denna målsättning ha hyreskostnaderna för bostäder, som uppförts under åren 1942—1950, höjts med omkring 10 procent. För lägenheter färdigställda från början av år 1950 ha byggnadskostnaderna, enligt 1951 års bostadsutredning, ökats med omkring 32 procent.

Den av utredningen föreslagna och av utskottet tillstyrkta nya subventioneringen skulle emellertid inte täcka mer än 27 procent av de höjda byggnadskostnaderna, och det är i detta sammanhang att märka att vissa sakkunniga uppskatta den redan inträdda byggnadskostnadsstegringen till 35 procent. Därtill kommer att man inte avser att subventionera bort de ökade driftkostnaderna, som beräknas medföra 7 procents hyreshöjning. När utskottet därför liksom utredningen räknar med att bostadskostnaderna skulle kunna höjas med cirka 10 procent och bränsletillägget från 10 till 20 procent utan att medelhyresprocenten därigenom skulle behöva stiga, kan jag alltså för min del inte godkänna de beräkningsgrunder man använt för att stödja sitt ställningstagande.

Höjningen av penninginkomsterna har inte kunnat hålla jämna steg med varufördyringen, och stora grupper löntagare ha därför erhållit en inte obetydlig reallönesänkning. De utförda beräkningarna bygga således inte på uppgifter som hålla streck med verkligheten. Om riksdagen följer utskottets förslag, blir en hyreshöjning med omkring 10 procent ofrånkomlig i de nybyggda husen, trots minskad reallön för stora grupper av hyresgäster.

I motionerna I: 514 och II: 655 har föreslagits att nya tilläggs-lån motsvarande 6 kronor per m² lägenhetsyta skola utgå, medan utskottet föreslagit tilläggs-lån motsvarande 4 kronor per m² lägenhetsyta. Om riksdagen bifaller motionernas yrkande i denna del, skulle garantier i någon mån skapas för att hyrorna även i de nybyggda husen komma i nivå med den bostadspolitiska målsättningen, nämligen att 1939 års hyresnivå inte alltför mycket skulle rubbas.

Beträffande egnahem föreslår utskottet, att den i propositionen förordade linjen skall följas, nämligen att det nuvarande räntefria egnahemslånet skulle höjas från 4 000 till 8 000 kronor. Detta förslag innebär att även egnahemsbyggarna skulle få höjda bostadskostnader i förhållande till kostnaderna år 1939. Bostadsutredningen hade för sin del före-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

slagit en höjning med 5 000 kronor till 9 000 kronor, och vid utskottets utlåtan-
de finnes fogad en reservation till för-
mån för detta yrkande. Vi komma för
vår del att rösta med den reservationen,
då den sammanfaller med de yrkanden
som äro gjorda i våra motioner.

Att riksdagen nu måste på nytt om-
pröva subventionerna för bostadsbyg-
gandet, har ju sin grund i de höga bygg-
nadskostnaderna, som orsakas av de ab-
normt stigande priserna på byggnadsmate-
rial. Denna prisstegring utgör inte
mindre än 73,8 procent av kostnadsök-
ningen för byggandet. Monopolföretagen
spela här en avgörande roll vid sidan om
de genom krigsrustningarna högt upp-
drivna priserna speciellt på trävaror,
som ha väsentlig betydelse för bostads-
produktionen och som höjts med 107
procent från den 1/1 1950 till den 1/6
1951. Det är dessa orimliga förhållanden
som göra att de små inkomsttagarna
tvingas bära ständigt stegrade utgifter
för bostaden, utgifter som grunda sig på
att det tillåtes att byggnadsmaterial,
framställt med svenska naturtillgångar
som råvara, utnyttjas i profitens intres-
se på hemmamarknaden samtidigt som
framför allt exportföretagen i trävaru-
branschen inhösta miljarder i mervins-
ter från utlandet. Enbart detta konstate-
rande är tillräckligt för att visa, var-
statsmakterna böra ingripa för att hind-
ra nya prisstegringar på byggnadsmate-
rial.

Det måste vara ett fel i den nu förda
bostadspolitiken, då man tillåter att pri-
serna på svenska råvaror, som på grund
av krigsrustningarna i världen kunna ex-
porteras till fantasipriser, få tillämpas
även på hemmamarknaden för att fördy-
ra bostadsproduktionen, med resultat att
staten måste tillgripa subventioner för
att folk skall få råd att bo i de nybygg-
da lägenheterna. En av denna kammar-
ärade ledamöter, f. d. socialminister
Möller, har på Hyresgästernas riksför-
bunds kongress enligt referat i pressen
varit inne på samma linjer som vi länge
talat för i våra riksdagsmotioner, näm-
ligen att staten måste ingripa mot den en-
väldiga prisstegringen på byggnadsmate-

rial för att ge den en annan och bättre
inriktning. Det har således även från det
mest sakkunniga håll antytts, att bygg-
nadsmaterialproduktionen kan förbilli-
gas endast genom samhällseliga ingripanden,
exempelvis genom en planmässig
statlig produktion av sådana byggnads-
material, som betinga uppenbara över-
priser och på vilka brist råder.

Motionärernas yrkande i detta stycke
avstyrkes av utskottet. Man hänvisar dels
till departementschefens yttrande om in-
vesteringsverksamheten och dels till att
bostadsbyggandets möjligheter att i en
bristsituation konkurrera om arbetskraft
och material äro begränsade. Syftet med
statens finansiella stöd åt bostadsbyggan-
det kan, tillägger man, komma att helt
eller delvis gå förlorat, om till följd av
otillräcklig tillgång på material och ar-
betskraft byggnadskostnaderna ytterligare
stiga mera avsevärt. Utskottet förutsätter,
att Kungl. Maj:t följer utvecklingen
och vidtager erforderliga åtgärder.

Utskottets motivering för avslag på
yrkandet i våra motioner framhåller just
de fel, mot vilka vi direkt föreslagit åtgärder.
Vi hemställa nämligen att Kungl.
Maj:t skall för riksdagen framlägga för-
slag, syftande till en omedelbar sänkning
av byggnadsmaterial- och bränsle-
kostnaderna genom prissänkande be-
stämmelser i fråga om inhemskt bygg-
nadsmaterial, för vilka prisnivån icke
bör få bestämmas av världsmarknads-
priserna, samt till en sänkning av bränsle-
kostnaderna, för vilket ändamål en del
av exportindustriens extravinsterna bör
tagas i anspråk. Utskottet bemöter egent-
ligen ingenting av vad vi här sagt, utan
tar just de brister, som uppstått, till mo-
tivering för att avstyrka vad vi här före-
slå.

Också beträffande behörighetspröv-
ningen ha vi i våra motioner framfört
ett förslag. Nu har ju herr Bergman be-
rört tillämpningen, och jag skall därför
inte gå in på den saken. Flera remiss-
instanser ha emellertid i sina yttranden
över bostadsutredningens betänkande
förordat att behörighetsprövningen av-
skaffas. Också Landsorganisationen har
gjort ett liknande uttalande, men anser

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att avskaffandet inte får ske på bekostnad av den under senare år utökade arbetssäsongen.

I de kommunistiska motionerna har föreslagits att den s. k. behörighetsprövningen avskaffas vad det gäller kommunala och allmännyttiga bostadsföretag. Herr Bergman skulle motivera avslag på vår motion i den delen, men han kom inte med någonting annat än att han ansåg att det inte tjänade något till att avskaffa behörighetsprövningen endast i dessa båda fall. Skälen för denna uppfattning kommo aldrig fram. Däremot skulle, om man avskaffar behörighetsprövningen endast för dessa båda grupper, de av Landsorganisationen befarade följderna i form av kortare arbetssäsong inte förefinnas. Jag kan följaktligen åtminstone inte i vad som hittills anförts finna något skäl för utskottets yrkande om avslag på motionen.

Till sist vill jag, herr talman, understryka att vårt parti icke kan godkänna att man vid genomförandet av sociala reformer ständigt övervältrar från stat till kommun utgifter, som i sin helhet borde betalas av staten. Kostnaderna för subventioner i form av tilläggs lån, både de nuvarande och de nya, borde helt bekostas av staten. Även om bidragsskyldigheten begränsats, återstår likväl som ett faktum att kommunerna skola bidra till dessa subventioner. Vi kunna alltså för vår del inte heller stödja den nu föreslagna bidragsbegränsningen utan komma att yrka bifall till motionen.

Med det nu anförda hemställer jag, herr talman, om bifall till motionerna I: 514 och II: 655 i den mån yrkandena beröras av utskottets hemställan under punkterna I och III. Beträffande punkt IV kommer jag att yrka bifall till den av herr Pålsson m. fl. under 2) avgivna reservationen.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Den nu föredragna punkten i utlåtandet gäller ju inte huvudfrågan om tilläggs lånens storlek, utan rör utskottets yttrande i anledning av väckta motioner angående arbetskraften till byggnationen.

Även om man skulle upphäva behörig-

hetsprövningen för byggnadsarbete, finns det nog ingen möjlighet, herr talman, att överflytta arbetskraft till bostadsbyggnationen i så stor utsträckning att man inom överskådlig tid skulle kunna ta igen den nuvarande eftersläpningen i fråga om nybyggda bostäder. Men utskottets majoritet, mot vilken herr Bergman i någon mån opponerat sig, menar att det inte på nytt får bli en sådan fastläsning som tidigare förekommit. Enligt vår mening ger utlåtandet full täckning även för vad herr Bergman önskade, när det om behörighetsprövningen säges: »Utskottet förutsätter, att lätnader i denna prövning medgivs i den takt och i den utsträckning så kan ske utan att påtagliga olägenheter behöva befaras uppstå». Jag för min del har svårt att gå med på att arbetskraft skall överflyttas till bostadsbyggandet, även om det medför påtagliga olägenheter för annan produktion.

Eljest håller jag med herr Bergman om att alla detaljgripanden från myndigheternas sida äro av ondo. Man borde över hela linjen avskaffa den detaljreglering, som bland annat kommit till uttryck i förbud för arbetskraften att söka anställning inom det ena eller andra facket. Men så länge man här i landet för en politik, som i stor utsträckning innebär en regleringsekonomi, är det svårt att radikalt slopa vissa åtgärder.

Jag skulle för min del tro att arbetsmarknadsstyrelsens chef, som hade en föredragning för statsutskottet in pleno, var inställd på att man inte borde resa några egentliga hinder mot en utökning av byggnadsarbetarkåren. Han pekade också på den just nu stora faran att byggnadsarbetarkåren i vårt land förgubbas. Medelåldern har oavbrutet höjts, och nyrekryteringen av ungt folk har under senare år varit mycket liten just på grund av myndigheternas ingripanden. Generaldirektör Vahlberg ansåg, att man inte kunde låta detta fortgå, och nämnde att man nu samråder med olika organisationer för att få till stånd en snabbare utbildning av exempelvis murare genom att det hela förlägges till byggena och göres enklare än hittills.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Jag tycker att dessa tongångar från arbetsmarknadsstyrelsens chef vid föredragningen inför utskottet knappast ge anledning till sådana farhågor som herr Bergman ville göra gällande, då han menade att man inte skall inbilla sig att myndigheterna på detta område inte komma att vara restriktiva. Jag tror att man ur generaldirektör Vahlbergs yttranden inför utskottet måste utläsa, att han är på det klara med att en ändring måste ske, men att han samtidigt ville säkra sig för att inte mycket viktig produktion inom andra områden ställes utan arbetskraft. Detta problem är en direkt följd av den överfulla sysselsättningen, som ju även har sina synnerligen påtagliga nackdelar.

Jag tror därför att man kan vara fullt tillfreds med utskottets skrivning på denna punkt.

Däremot har utskottet inte velat vara med om att direkt säga ut, såsom herr Norling önskar, att kommunala och s. k. allmännyttiga bostadsföretag skola behandlas i annan ordning än övriga bostadsföretag. Detta beror, som jag för min del ser saken, på att man inte vill att det skall kunna sägas att det allmännas byggnationer gynnas på ytterligare ett sätt, och vidare är det ju mycket besvärligt att tekniskt genomföra en sådan ordning. Även om herr Bergman inte anförde någon särskild motivering, tycker jag alltså att vad jag nu sagt är tillräckligt för att belysa utskottets ståndpunkt. Man kan inte heller veta vilka komplikationer det skulle medföra, om vissa byggnadsarbeten undantogs från prövningen och gjordes fria. Någon ökning av den totala byggnationen skulle väl inte heller bli resultatet, eftersom arbetskraften i regel troligtvis skulle tas från de enskilda till de allmänna byggena. Det gemensamma resultatet bleve då inte bättre, och det kan väl också vara en motivering, herr Norling.

Det mesta av vad herr Norling yttrade avsåg ju senare punkter i utskottets utlåtande, och det är kanske skäl att komma tillbaka till dessa frågor under vederbörande punkter.

Herr Norling ville ha en statlig pris-

reglering på byggnadsmaterial. Och efter vad jag kunde förstå menade herr Möller att det var felaktigt, att man inte tidigare socialiserat mera skog, och att man skulle kunna få billigare trä till byggena, om staten hade skogarna i sin hand. Jag tror inte det. Om man följer domänverkets prispolitik, skall man finna att verket, särskilt under innevarande höst, kanske drivit upp priserna mer än andra här i landet. Om alla skogar hade legat under staten, har man alltså ingen anledning att förmoda att träpriserna skulle ha blivit särskilt låga. Troligare är, att resultatet skulle ha blivit ännu högre priser. Och skulle man införa prisreglering för det ena byggnadsmaterialet efter det andra, bleve väl följden bara ökad knapphet på byggnadsmaterial. Därför tror jag inte att herr Norling skulle komma så värst långt på den vägen, utan man får nog tänka sig andra åtgärder än en direkt prisreglering.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet anfört under punkt I.

Herr MÖLLER: Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna diskussion, men efter det senaste anförandet vill jag åtminstone något klargöra vad jag tidigare sagt i fråga om statsägandet av skogar.

För mig framstår det såsom en ytterst absurd ordning att våra hyror skola stiga, därför att tillverkarna av pappersmassa kunna betinga sig nästan vilka priser som helst på exportmarknaden. Här föreligger nämligen ett sammanhang. Pappersmassafabrikernas mycket gynnade situation under det senaste året — man väntar väl att den skall fortsätta åtminstone under någon tid — har gjort att massafabrikanterna kunnat betala fantasipriser också för det virke de behöva. Eftersom export- och hemmamarknad äro praktiskt sett hopkopplade, har prisutvecklingen i fråga om den ved, som användes för massatillverkningen, påverkat prisutvecklingen beträffande snickerier och över huvud taget allt det

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

trä, som ingår i varje byggnadskropp. De fördrjade byggnadskostnaderna skola sedermera betalas av hyresgästerna, och jag upprepar: Finns det verkligen människor som tycka att det är en riktig ordning att, därför att man i England och andra länder kan betala pappersmassan med fantasipriser, byggnadskostnaderna i vårt eget land skola stiga på det sätt vi alla känna till?

Men inte nog med detta, utan riksdagen måste också besluta väsentligt öka de subventioner för att motverka följderna av denna utveckling och möjliggöra hyror av den höjd, som vi anse önskvärd.

Jag har sagt, att man inte gärna kan tänka sig en mera absurd ordning, och tillagt, att om staten ägde, låt mig säga 50 procent av landets skog i stället för 20 procent, så hade det varit en enkel sak att ta utlandspriserna för det virke och den massa som exporteras, men avdela en tillräcklig mängd virke för i främsta rummet vårt bostadsbyggande, men även för andra byggnadsändamål på hemmamarknaden, och tillhandahålla detta virke till helt andra priser.

Det resonemanget slås på intet sätt ihjäl genom herr Mannerskantz' invändning, att domänverket nu låter priserna stiga i högst väsentlig grad vid skogsauktionerna. Någon mera djupgående diskussion på den punkten kan dock, såvitt jag förstår, nu inte upptagas, ty då skulle vi nog behöva ta åtskilliga timmar av denna förmiddag i anspråk, och det är saken inte värd. Jag har nämligen i mitt resonemang tillagt, att jag inte under nuvarande omständigheter vågar förorda en sådan åtgärd som att staten skulle börja köpa in skog i större skala, då det skulle betyda att staten finge betala ett fruktansvärt högt uppdrivet, men som jag i alla fall hoppas relativt tillfälligt, rotvärde. Genom stora statsförvärv skulle man ju för framtiden permanenta nödvändigheten att ta ut höga träpriser. Jag har alltså inte förordat någon åtgärd nu, utan endast sagt att det hade varit klokt, om man för många år sedan ställt in sig på att öka statens skogsinnehav. Eftersom jag faktiskt ald-

rig ställt något yrkande på den punkten, kan jag inte klandra någon annan, utan vad jag säger innebär en efterklokhet. Men det hindrar inte att jag måste konstatera absurditeten i den pågående utvecklingen.

Det var egentligen detta jag ville säga, men då jag nu har ordet skall jag kanske också säga något om arbetskraftsbristen. Det är för mig alldeles uppenbart, att man måste öka bostadsbyggandet. Jag satt häromdagen och tittade på en del siffror för bostadsproduktionen i tätorterna. Under år 1946 eller 1947 byggde vi i tätorterna 45 000 lägenheter, men sedermera ha siffrorna sjunkit på ett uppseendeväckande sätt, alldeles emot de beräkningar som tid efter annan gjorts. Om man under vart och ett av de nu gångna åren lyckats bygga 45 000 lägenheter i tätorterna, skulle vi där haft ett lägenhetsbestånd, som med ungefär 80 000 lägenheter överstigit det bestånd vi i dag ha, och hade vi kunnat fortsätta i samma takt, hade väl i dag bostadsbristen väsentligen varit hävd.

Jag har inte tillhört dem som på denna punkt ha spått någonting. Det skulle jag inte våga mig på, eftersom jag inte räknat med att utvecklingen varje år skulle ha blivit alldeles likartad. Jag har bara velat konstatera faktum. För att kunna öka bostadsbyggandet måste, för det första, andra slags investeringar begränsas, ty det är inte tal om annat än att bostadsbyggandet under dessa år används som en investeringsregulator, så att bostadsbyggandet och det offentliga byggandet blivit eftersatta, under det att investeringarna pågått ganska friskt på andra områden. För det andra måste man sörja för att det finns ett tillräckligt antal byggnadsarbetare, så att bostäderna enligt de kvoter, som man varit överens om från begynnelsen för antalet bostäder som skulle färdigbyggas under loppet av ett år, också bli byggda. Jag vet inte precis, hur stor den eftersläpning, som nu uppkommit, är i dag, men jag tror att den rör sig om 7 000, 8 000 eller kanske 10 000 lägenheter bara på ett år, och det är klart att om en sådan eftersläpning tillåtes, betyder det

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att vi aldrig komma ur eländet med den nuvarande bostadsbristen. Därför menar jag att dels själva fördelningen av investeringarna måste förändras och dels byggnadsarbetarkåren måste ökas, så att vi kunna hålla åtminstone de kvoter, som man på förhand bestämt sig för under varje byggnadsår.

Herr NORLING: Herr talman! Herr Mannerskantz motiverade sitt avslagsyrkande beträffande behörighetsprövningen genom att åberopa vad utskottet säger, nämligen att »utskottet förutsätter, att lättnader i denna prövning medgivs i den takt och i den utsträckning så kan ske utan att påtagliga olägenheter behöva befaras uppstå». Men om det nu skall börja ske en lättnad, varför kan man inte tillstyrka vår motion, däri vi föreslå lättnader i fråga om vissa grupper av bostadsföretag, nämligen de kommunala och allmännyttiga företagen? Det vore ju en början för att man skulle få se, hur dessa lättnader verka; man kan inte veta, hur de verka, utan att man försökt pröva sig fram. Sedan är det ganska naturligt att denna behörighetsprövning avstänger arbetskraft från bostadsbyggandet. Enligt vad som i dag meddelats i pressen har bostadsstyrelsen i en rapport sagt, att endast omkring 30 000 lägenheter bli klara under innevarande år, medan den anser, att ett antal av minst 60 000 bör vara den ram man behöver hålla sig inom under ett år, om bostadsbristen skall kunna på något sätt mildras. Det antal bostadslägenheter, som färdigställts i år, är ju inte mer än hälften av detta minimumantal, och det säger väl om någonting att man måste dirigera om arbetskraft, så att det blir tillräckligt med sådan för bostadsbyggandet.

Jag kan inte heller fatta, varför inte staten själv skulle kunna bedriva byggnadsmaterialproduktion. Den kan ju driva annan rörelse, den kan driva järnverk och järnvägar o. s. v. Varför skulle den inte också kunna bedriva byggnadsmaterialproduktion? Det är konstaterat att just inom byggnadsmaterialbran-

schen bero de starka prisstegringarna på att byggnadsämnesindustrin, som exempelvis framställer trävaror, följer marknadspriserna och att dessa priser äro himmelshögt uppskrivade på grund av krigskonjunkturerna. Om staten ville skapa ett organ för att förbilliga dessa byggnadsmaterialpriser, fanns här en framkomlig väg. Skulle inte ett sådant organ tillsammans med domänstyrelsen — så gott om skog som den har — kunna laga, att priserna på trä hölles vid sådan nivå, att byggnadskostnaderna inte höjdes på grund av ökat pris på detta material?

Jag hemställer om bifall till motionens yrkande på den nu föredragna punkten.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord med anledning av herr Möllers anförande.

Jag frågar: Kan det verkligen vara någon principiell skillnad om staten har, inte 20 procent av skogsmarken, såsom herr Möller sade, utan 24 procent, mot om den hade 50 procent därav? Det är väl ingen konst med så mycket skog som staten nu har att, om regeringen vill, ge order till domänverket att det skall ställa billigt trä till förfogande för byggnadsmarknaden här i Sverige. Men jag har inte hört talas om att den har gjort det. Det är således inte alls nödvändigt, som herr Möller tycks anse, att staten nu ger sig till att köpa upp 25 procent av Sveriges skogsmarker för att kunna åstadkomma detta. Staten har redan alldeles tillräckligt med skog för att kunna direkt reglera priset på trä till byggnadsmarknaden.

Eftersom herr Norling var inne på samma sak, kanske jag får påpeka, att staten ju har stora snickerifabriker och trähusfabriker, som drivas i Statens skogsindustriens regi. Jag har aldrig hört talas om att dessa fabriker sälja billigare snickerivaror eller trähus än andra göra, utan de drivas på det sättet, att man där försöker vinna ut högsta möjliga betalning för sina produkter. Jag tycker att staten bör i första hand leva som den lär, innan man börjar

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

klanka på andra för att de hålla sådana priser som gå att få ut för dagen. Jag kan sålunda i anledning av herr Möllers och herr Norlings anföranden säga, att staten redan har medel och möjligheter att påverka prisläget. Jag tycker inte att det från regeringens sida vidtagits några åtgärder för att låta dessa medel verka, men det kanske kunde vara skäl att låta dem göra det. Jag vet inte, om det är min sak att förorda detta, men jag säger: Låt i varje fall bli att pressa upp priserna högre än vad andra göra! Börja med att tillämpa den principen, så är kanske något vunnet.

Herr BERGMAN: Herr talman! Orsaken till att utskottet avstyrkt kommunisternas motion är, att om man slopar behörighetsprövningen uteslutande för de allmännyttiga bostadsföretagen, medför detta i praktiken, att de yrkeskunniga och erfarna byggnadsarbetarna komma hos andra än de allmännyttiga bostadsföretagen och att man öppnar slussarna uteslutande när det gäller de allmännyttiga byggnadsföretagen, så att de få den icke yrkeskunniga arbetskraften. Hur detta skall kunna gagna de allmännyttiga bostadsföretagen, har jag svårt att begripa.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 514 och II: 655 i nu ifrågakvarande delar.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 192 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Norlings under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Norling* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 122;

Nej — 4.

Punkten II.

I den kungl. propositionen hade förordats provisoriska åtgärder för utvidgat finansiellt stöd åt bostadsbyggandet.

I de likalydande motionerna I: 513, av herr *Svärd* m. fl., och II: 656, av herr *Kyling* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels att 1951 års bostadsutredning måtte anmodas att skyndsamt upptaga frågan om en allmän nyordning av bostadspolitiken, så att proposition i detta ämne kunde föreläggas 1952 års riksdag, dels att de planerade nya bestämmelserna måtte gälla endast till utgången av innevarande budgetår.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, beträffande villkor för provisoriska åtgärder för stöd åt bostadsbyggandet, i anledning av motionerna I: 513 och II: 656 i denna del, godkänna vad utskottet anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Det i propositionen framlagda förslaget till utvidgning av lån- och bidragsgivningen för bostadsbyggnadsändamål är, såsom departementschefen uttryckligen framhåller, ett provisorium i syfte

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att i det inträdda läget upprätthålla bostadsbyggandet och förhindra en utveckling på hyresmarknaden, som skulle föregripa den omprövning av hyrespolitiken som bostadsutredningen har att verkställa. Utskottet anser, att starka skäl tala för att en mera allsidig prövning av den hyrespolitiska målsättningen kommer till stånd inom en snar framtid. Då det emellertid synes ovisst, huruvida de för en dylik prövning erforderliga utredningarna kunna väntas bli slutförda inom sådan tid att frågan kan upptagas till slutlig behandling under nästa års riksdag, kan utskottet icke biträda ifrågasvarande yrkanden i motionerna I: 513 och II: 656. Utskottet förutsätter likväl, att de åtgärder, som ha karaktär av provisorium, bliva föremål för omprövning snarast möjligt.»

Reservation hade avgivits av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande villkor för provisoriska åtgärder för stöd åt bostadsbyggandet, med bifall till motionerna I: 513 och II: 656 i denna del, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att 1951 års bostadsutredning måtte anmodas att skyndsamt upptaga frågan om en allmän nyordning av bostadspolitiken, så att proposition i detta ämne kunde föreläggas 1952 års riksdag.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Här komma vi in på den punkt i detta utskottsutlåtande och i propositionen, som egentligen är den väsentligaste, nämligen frågan om att nu införa provisoriska höjningar av tillägsslånen på den stående delen av egnahemsslånen.

Vad vi i vår reservation ha anmärkt på är, att man inte snart kan få möjlighet att ta ställning till huvudprinciperna i det allmänna bostadspolitiska mål, som statsmakterna här vilja uppställa. Så många saker ha ju inträffat under den senaste tiden, att man måste

ta ställning till dessa huvudprinciper, innan man bestämmer sig för att bara låta prisstegringen följas av nya subventioner. I den fullt riktiga uppfattningen om vikten härav har Kungl. Maj:t i direktiven till den bostadsutredningen, som tillsattes i vintras, uttryckligen gett besked om att innan utredningsuppdraget är fullt färdigt och då utredningen måste antagas bli tidskrävande, skola »vissa angelägna frågor behandlas med förtur». Vidare säger departementschefen, att »de undersökningar rörande den hyrespolitiska målsättningen, som erfordras för prövning av riktlinjerna för kapitalsubventioner till nybyggda hus, böra sålunda verkställas skyndsamt och förslag framläggas inom sådan tid, att de kunna underställas 1952 års riksdag». Detta, herr talman, har denna kommitté högaktningfullt struntat i att göra, och det är däremot som jag vill reagera, vilket också tar sig uttryck i min reservation på denna punkt.

Jag vet att det inom avdelningen och inom utskottet framfördes som skäl för att det vore omöjligt att komma fram med detta förslag om huvudriktlinjer, att så mycket expertutredningar och sådant måste göras, innan man kunde ta ställning till den allmänna bostadspolitiska målsättningen. Herr talman! Jag tillåter mig bestämt bestrida att detta är nödvändigt. Alla dessa expertutredningar, som ärade ledamöter av kommittén, vilka samtidigt äro ledamöter av utskottet syfta på, röra uteslutande detaljer, som behöva utredas först sedan man en gång har beslutat sig för det allmänna mål, som man skall rikta in sig på. För att ta ställning till den allmänna bostadspolitiken behövs bara det politiska och allmänekonomiska bedömande, som kan visa vad som är möjligt att genomföra inom den stora ramen, som hela vårt samhällsliv utgör. I stället för att inrikta sig på att ta ställning till dessa politiskt och ekonomiskt betydelsefulla frågor har utredningen börjat syssla med en mängd småsaker, som naturligtvis även de förr eller senare måste bli utklarade men som inte behöva klaras ut nu för att skapa under-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lag för det stora bedömandet. Motionärerna från högerpartiet ha i det avseendet sagt sig, att man inte behöver finna sig i detta. Och om en kommitté har en ordförande, som kanske inte är kapabel att driva fram arbetet efter de direktiv han fått av Kungl. Maj:t, bör han få den hjälpen, att riksdagen via Kungl. Maj:t säger ifrån, att detta skall göras nu. I annat fall, herr talman, får man väl skaffa en annan ordförande, som kan sin sak bättre. Det är för mycket begärt, att man skall vara med och kasta in det ena hundratalet miljoner efter det andra i kapitalsubventioner utan att veta, var det hela skall sluta, och därigenom binda sig vid en utgiftspolitik, om vilken man kan direkt säga att vi faktiskt inte ha råd till den under någon längre tid. Då är det för mycket begärt att man skall hålla på att besluta bestämmelser, som komma att förbli i kraft under sannolikt ännu tre år och, innan de upphävas, ha medfört utgifter, utöver de förutvarande kapitalsubventioner vi tidigare ha lämnat, på kanske ytterligare en halv miljard. Därför tycker jag att det är mycket rimligt att man inte tvingas till detta ställningstagande, förrän man blivit i tillfälle att få fram ett verkligt avgörande om hur vi skola ställa oss till frågan om vår allmänna bostadspolitik i Sverige. Det är denna önskan, som tagit sig uttryck i den reservation till punkten II, som vi ha avgivit.

Jag tror inte, herr talman, att det skulle vara något slag i luften, om riksdagen, låt mig säga, gaskade upp sig till att äska dessa direktiv till kommittén. Då skulle de också bli följda. Jag har stärkts i denna min tro också genom samtal med mycket högt uppsatta tjänstemän inom vederbörande departement i kanslihuset. Man kan ju för övrigt räkna ut att det inte behövs en mängd expertutredningar om detaljer för att ta upp till beslut frågan om den allmänna, stora målsättningen. Det gäller bara att göra detta bedömande så snart som möjligt: det blir inte lättare att göra om ett eller två år än att göra det i vinter.

Jag har försökt gissa, vilka orsakerna

kunna vara till att man inom kommittén har ändrat om sin arbetsplan, så att man inte har kunnat fullfölja direktiven; antingen kan det vara allmän tafflighet, eller också har man gjort det med avsikt, därför att man inte ännu vill ta ställning till detta problem. Men jag menar, att om riksdagen här skulle vilja uttala en bestämd önskan, så finns det faktiskt möjlighet att få den effektuerad och låta de mindre detaljfrågorna ligga till sig för att inte behöva klaras ut förrän senare, när man fått bestämma sig för den allmänna bostadspolitiken.

Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits under denna punkt.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Trots herr Mannerskantz' något fråna anförande nyss tillåter jag mig först att med mycket stor tillfredsställelse konstatera, att några delade meningar inte föreligga i fråga om huvudpunkterna i den kungl. propositionen eller i de förslag, som det föreliggande utskottsutlåtandet innehåller. I fråga om huvudpunkterna råder alltså enighet, och det gäller, vilket säkerligen kammarens ledamöter ha förstått av handlingarna, två huvudpunkter.

Den ena huvudpunkten är, att tilläggsblån skall kunna utgå på samma sätt som hittills men med ökat belopp, motsvarande det kapitaliserade värdet av ett bidrag av 4 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta och att kommunandelen i dessa tilläggsblån skulle ändras från att ha varit en fjärdedel till den nu föreslagna, en tiondel av tilläggsblånets belopp. I princip är det således staten, som svarar för den nu föreslagna subventionen på 4 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta.

Den andra huvudpunkten rör egnahem och tvåfamiljshus. Där skulle ju den räntefria, stående delen höjas med ett belopp, motsvarande 4 kronor per kvadratmeter, och detta belopp har maximerats av Kungl. Maj:t till 8 000 kronor. Inte mot något av dessa förslag har —

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

jag säger det ännu en gång — yrkande om avslag framstälts. Såväl i den kungl. propositionen som i utskottets utlåtande har det uttryckligen sagts, att dessa åtgärder få betraktas som provisorier. Jag vill upprepa, att jag betraktar det som en stor vinning, att man ändå är enig om huvudpunkterna i denna stora fråga.

Bostadsfrågan är en stor och betydelsefull fråga, och det behövs sannerligen en nationell samling för att kunna gemensamt undanröja eller åtminstone förminska de svårigheter, som lagts i vägen för realiserandet av det byggnadsprogram, som statsmakterna ha fastställt, ett program som till sin omfattning ingalunda är för stort, utan i stället behöver utvidgas.

Denna enighet i huvudpunkterna får också ses som bakgrund till att jag för min del avvikit i fråga om en detalj i det förslag, som 1951 års bostadsutredning har framlagt — ett förslag som jag även medverkade till — nämligen att den räntefria, stående delen av lån till egnahem och tvåfamiljshus skulle maximeras till ett belopp av 9 000 kronor. I avdelningen, där vi diskuterade dessa spörsmål, kommo vi ju till enighet om huvudpunkterna, och det var bara beträffande några detaljer som vi hade skilda åsikter. Det hör emellertid till de speciella reglerna i detta hus att man ibland får jämka för att, om man vänder avseende vid det väsentliga, ändå kunna samlas så mycket som möjligt omkring detta. Jag skall senare återkomma med ett par ord om den reservation, som går ut på att yrka på 9 000 kronor som maximibelopp för den räntefria, stående delen av egnahemslånen. Med herr talmannens tillåtelse skall jag nämligen först beröra de olika reservationerna för att därigenom förkorta den tid, varunder jag annars skulle behöva uppehålla kammarerna.

Jag övergår sålunda till att säga några ord om den reservation, som har avgivits av herr Mannerskantz under punkten I, och det anförande, som han här har hållit. Enligt min mening är denna reservation märklig åtminstone i två

hänseenden. Den är märklig därigenom att man kräver en nyordning av vår bostadspolitik utan att med en enda stavelse antyda, i vilken riktning denna nyordning skall gå. Vidare är den märklig, därför att man säger, att förslag till denna nyordning skall framläggas till 1952 års riksdag.

Jag har vid många tillfällen beundrat herr Mannerskantz' mod, som ju inte alltid har, enligt mitt förmenande, stått i relation till hans omdöme. Men jag undrar nu, om modet sviker, eftersom han inte gjort en enda antydning om i vilken riktning nyordningen skall ske. Det behövs kanske inte något särskilt skarpsinne för kammarens ledamöter att gissa varåt herr Mannerskantz och högergruppen sikta, då de kräva nyordningen. Men varför säger man då inte ut detta? I varje fall säger man inte ut, att man inte vill ha några subventioner utan vill att denna bostadsfråga skall lösas enligt naturkrafternas spel eller vilka andra krafternas spel som man vill ta i sin tjänst. Man säger ingenting om detta, utan man bara kräver ett nyordningsförslag, vilket skall, som sagt, vara klart och färdigt till 1952 års riksdag.

Herr Mannerskantz har stor erfarenhet även när det gäller riksdagsarbete och utredningsarbete. Han vet sålunda, att om ett nyordningsförslag skall komma under riksdagens prövning till 1952, så måste detta förslag vara färdigt vid det här laget. Om regeringen skall följa föreskrifterna i det hänseendet, måste det bli ett ganska omständligt remissförfarande, som tar sin tid, och propositionen skall skrivas och framläggas inom föreskriven tid. Förslaget borde således vara färdigt nu. Likväl begär man att det skall föreläggas 1952 års riksdag, fastän man vet att detta inte är möjligt, eftersom den utredning, som nu pågår, inte har haft möjlighet att närmare penetrera de mycket svåra problem, som föreligga på detta område.

Jag kan förstå herr Mannerskantz' indignation över att man liksom har gått ifrån det program, som man tyckte sig kunna skönja i våras, och jag anser att det hade räckt, om han hade deklarerat

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sin ilska häröver i stället för att så här bara som en demonstration framlägga ett förslag, som är ogenomförbart.

Jag har satt stort värde på herr Mannerskantz' arbete och det goda samarbete, som vi i övrigt ha haft i statsutskottets tredje avdelning, och jag trodde, att vi i stort sett hade kommit överens om att vi så litet som möjligt skulle syssla med sådan där demonstrationspolitik. Men jag kan förstå att det kan finnas krafter bakom, som kunna komma en att frångå sådana där förnuftiga principer, och det måste väl vara detta som är skälet till att han här liksom fallit ur rollen på något sätt.

Varför har då utredningen gått ifrån de stora linjerna och sysslat med en del detaljer — en del krafs, som herr Mannerskantz tyckte det var — och framlagt dessa för Kungl. Maj:t, som sedan i allt väsentligt fört dem inför riksdagen? När utredningen tillsattes, rådde ännu ett relativt stabilt läge såväl på arbetsmarknaden som på marknaden för material inom byggnadsindustrien, och man trodde nog att det skulle kunna gå att gripa sig an med den där s. k. nyordningen och pröva metoder och riktlinjer, som hade följts ända sedan vi fingo denna moderna bostadspolitik. Men ett, tu, tre exploderade prisbildningen i en rent fruktansvärd prisstegringskurva, och då anmälades från olika håll i landet stora bekymmer för hur det skulle gå. Det hölls t. ex. i en lokal i riksdagshuset en konferens, jag tror den var den 2 juni, med representanter från åtminstone de större kvotorterna. Denna konferens hade anordnats av socialdepartementet. De vittnesmål, som där avgåvos, voro så klara, att man helt enkelt inte kunde bortse från dem, och de gingo ut på att om det inte nu gjordes något särskilt från statsmakternas sida, skulle byggnadsproduktionen stoppa upp. »Vi få väl till nöds fullfölja de byggnadsföretag vi satt i gång», sades det, »i förlitande på att statsmakterna göra någonting, men vi kunna absolut inte projektera några nya företag.» Man riskerade alltså ett uppehåll, som med hänsyn till behovet av nya bostäder skulle bli ödes-

digert, och därför sade man sig, att det var nödvändigt att tills vidare lägga den mera principiella delen av utredningen åt sidan och försöka få fram några provisoriska förslag. Den kungl. proposition, som i dag behandlas, bygger ju också i allt väsentligt på de åtgärder som 1951 års bostadsutredning så småningom kom fram till. Detta är skälet till att man icke fullföljt det ursprungliga programmet.

Nu säger herr Mannerskantz, att det inte behövs några vidlyftiga utredningar, utan att det reder sig ändå, och det kan ju vara ett omdöme, men det är ett omdöme som jag inte kan dela. Jag vill för övrigt tillbakavisa den antydning eller kanske rent av det påstående som herr Mannerskantz gjorde, att det skulle bero på utredningens ordförande, att vi inte fått fram till i höst eller få fram till 1952 års riksdag ett förslag om nyordning av bostadspolitiken. Vi ha inom utredningen varit fullständigt eniga om att man måste taga upp frågan om de svårigheter som uppstått och aktualiserats på det sätt jag försökt antyda. Denna ändring av arbetsprogrammet har för övrigt skett i enlighet med socialdepartementets intentioner. Det är inte så enkelt, mina damer och herrar! Vill man ha en nyordning, vill man försöka komma fram till en hållfast grund, på vilken man skall bygga en bostadspolitik, är det nödvändigt att få säkra kalkyler, så långt sådana kunna göras. Bostadsutredningen hade t. ex. tänkt sig, att hyresrådet skulle fastställa hyreskostnaderna i 40-talshusen under hösten i år, men det har tydligen visat sig så svårt för hyresrådet att få fram dessa kalkyler, att rådet ännu inte beslutat om stegringen av hyreskostnaden i 40-talshusen. Nu kan det sägas, att dessa hus inte ha med nyproduktionen att göra, men det är ändå fråga om kalkyler som kunna vara till god ledning, då man skall bedöma hyreskostnaderna i de hus som nu produceras, och hyresrådet är ju ändå en dömande myndighet, som man måste ta hänsyn till.

Jag har hela tiden trott, att herr Mannerskantz var en mycket grundlig man

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

i allt vad han företar sig, och jag är alldeles övertygad om att samtliga kammarernas ledamöter också ha fått det intrycket, men när han här rekommenderar, att man skall framlägga förslag och vidtaga åtgärder utan några vidare expertutredningar och dylikt, så förvånar det mig i allra högsta grad. Det är en missträkning för mig. Jag har inte känt herr Mannerskantz så, som jag trodde att jag kände honom, och det är ju så mycket ledsammare som det ryktas, att vi inte skola få tid att lära känna varandra närmare än vi göra nu utan snart måste skiljas. Ja, jag betraktar herr Mannerskantz nu så att han inte riktigt är den som jag trodde honom vara. Men det är ju en personlig sak, herr talman, så att jag kanske rent av får be om överseende för att jag dragit in den i debatten.

Med detta har jag egentligen sagt vad jag tänkte säga, ehuru det kunde vara mycket mera att anföra när det gäller detta väldiga område. Jag vill endast tillägga några ord om den reservation, där det yrkas en höjning av maximeringen av subventionen till egnahemmen till 9 000 kronor. Det är alldeles givet, att jag inte fränkänner det förslaget en saklig innebörd. Jag har ju själv varit med om att biträda detta förslag i utredningen, och det enda jag nu har att försvara mig med är att statsutskottet genom sin skrivning liksom har beställt ett förslag om ytterligare åtgärder till höjning av den räntefria stående delen därest detta skulle visa sig nödvändigt. En förbättring av Kungl. Maj:ts förslag har skett därigenom att de hus, som byggts 1950, skulle kunna komma med i en prövning och få del av dessa ökade subventioner. Priserna åtminstone på vissa håll ha kanske inte höjts utöver vad man räknade med som normal höjning, men om svårigheterna skulle bli bestående, så att den till 8 000 kronor maximerade subventionen visar sig inte räcka till för att möjliggöra för personer på landsbygden och i landsbygdens tätorter att bygga egnahem, har man att räkna med en till 9 000 kronor ökad subvention. Jag vill alldeles särskilt understryka, att det

här gäller ett provisorium, att vi redan inom några få månader på nytt ha att diskutera hela vår bostadspolitik och att man då kan justera vad som nödvändigt måste justeras i det provisorium som nu beslutas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter, i första hand på den nu föredragna.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Det ser ut, som om detta skulle bli en riktigt ettrig debatt. Men det blir den inte — den sak det gäller är inte tillräckligt stor.

Det är möjligt, att jag något förargade herr Karlsson i Munkedal, när jag så direkt, som jag gjorde, påstod att det skulle vara möjligt att komma fram till ett ställningstagande i huvudfrågan angående den bostadspolitiska målsättningen, ty jag förmodar att det är därtinnan som våra åsikter gå isär. Jag tror, att om man avstode från att hålla på och utreda, hur det skall gå med 1951 och 1952 års tilläggsån, vilket inte blir aktuellt förrän framåt mitten eller slutet av nästa år, finge man litet bättre tid att mera grundligt ägna sig åt bedömande av frågan i stort, och när man skall taga ställning i det avseendet, menar jag att man inte behöver ha en sådan mängd expertutredningar. När programmet sedan skall förverkligas, när man skall utarbeta en proposition, som skall omsätta det i praktiken, då erfordras det sådana utredningar, men för att ge riksdagen möjlighet att se, om vi skola t. ex. hålla oss över eller under de där 20 procenten av levnadskostnaderna för hyra i nybyggda hus, behövs det inte så förskräckligt mycket utredningar. Det är tid att göra dem när programmet skall förverkligas, och det är den rätta ordningen. Först skall man bestämma sig för vart man skall resa, och därefter sysslar man med detaljer om resans verkställande. Att ge sig ut och resa med en massa detaljer av resan ordnade utan att ha bestämt sig för var man skall stanna, förefaller mig

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vara mindre välbetänkt. Det är min reaktion mot en annan princip, som jag tycker kammaren lätt skulle kunna förstå.

Herr Karlsson anmärkte på att jag har litet för stort mod och litet för litet klokhet. Jag undrar, om han inte över-skattar mitt mod och underskattar min klokhet. Han begär att högergruppen skall ge direktiv angående vad vi vilja: att vi skola slopa alla subventioner eller annat sådant gefundenes fressen för motståndarpartiet under ett valår. Är det inte att underskatta min klokhet? Jag säger att det inte är vår sak att ge direktiv till den kommitté, som herr Karlsson är ledamot av. Behövs det ytterligare direktiv, så är det regeringens sak att ge dem. För övrigt tycker jag inte det är så bra att man skall ge mera direktiv i en sådan här fråga, ty det som direktiven skulle gå ut på, det är just det som ni andra skulle komma fram med.

Det är ju inte stor idé, herr talman, att vi tvista, huruvida det skulle vara möjligt för kommittén att, låt oss säga i slutet av januari eller i början av februari, komma fram med ett ställningstagande i den enda frågan: Vart skola vi syfta i vår allmänna bostadspolitik i stort? Jag tror att det skulle vara möjligt, och det hade framför allt varit möjligt, om kommittén lagt sig vinn därom hela tiden, i synnerhet sedan dessa stora kostnadsstegringar blivit kända, ty det är just genom dem som snabbheten har aktualiserats. Men kommittén har i stället tagit dem till orsak att syssla med andra saker, inte bara med det provisorium som föreligger här i dag utan, som jag nyss sade, även med andra ting, som inte ha så mycket med det väsentliga att göra.

Jag undrar för resten, om det skulle ha varit enbart till skada, om bostadsbyggandet under det närmaste året hade temporärt begränsats något. Först och främst hade detta medfört, att vissa olägenheter, som nu äro förenade med bostadsbyggandet, hade eliminerats. Med den omfattning av bostadsbyggandet, som vi nu ha, är nämligen hela ap-

paraten för bostadsproduktion för liten, trots att produktionen även enligt min mening inte räcker till. Detta har medfört, att byggnadstiden för ett normalt flerfamiljshus, som förut var ungefär 8 månader, nu är 12 å 13 månader. Detta vållar rent automatiskt en betydande höjning av kostnaderna. Det är en mängd faktorer, som därvidlag spela in. Dels äro de fasta kostnaderna för hela skötseln av arbetet under ytterligare fyra månader en betydande post, som tillkommer, dels blir det förfärligt mycket spilltid. Viss arbetskraft kanske inte har möjlighet att arbeta, emedan det fattas material eller andra arbetare, men byggmästaren vågar inte släppa denna arbetskraft utan får bära kostnaden för den. Det är en mängd sådana faktorer som göra, att det skulle behövas, att hela vår byggnadsapparat vore bättre anpassad till den byggnation som vi vilja ha, så att man därigenom kunde eliminera en del av de stora kostnadsstegringar som ha skett.

Vidare är knappheten på byggnads-material och arbetskraft inom byggverksamheten så stor, att den pressar fram oskäligen överpris både på materialsidan — det medger jag gärna — och på arbetskraftsidan. Vi veta ju, att det faktiskt sker, rent ut sagt, utpressningar. Jag tror att jag i utskottet har sett exempel på att man begärt 8 gånger avtalspriserna på ackorden för t. ex. putsning av ett hus. Detta innebär en ökning av kostnaden för bygget av 100 000 kronor utöver den avtalade kostnaden. Det är ju faktiskt mycket vanligt, att en byggmästare får köpa murare eller andra arbetare. För att de skola börja arbeta får han ge dem en viss summa, ibland mycket betydande belopp. Allt detta beror på att det inte är någon proportion mellan tillgång och efterfrågan. Detsamma kan sägas om materialsidan, där det säkerligen skulle bli mycket lugnare, om bostadsbyggandets kvantitet avpassades efter de resurser och möjligheter som vi ha. Jag menar med andra ord, att man sedan måste tänka sig en ökning av byggnadsarbetarkåren, men det kan inte ske

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

så snabbt, och därför tror jag inte, att det hade blivit mindre antal lägenheter färdigställda, om man hade startat något färre nya byggnadsföretag under loppet av nästa år. De i gång varande byggnaderna hade i stället blivit snabbara färdiga, och de skulle också ha blivit billigare, vilket man säkerligen skulle ha haft direkt nytta av. Därför tycker jag också, att detta provisorium bör begränsas så att man får möjlighet att, under hänsynstagande till var man slutligen skall stanna, fatta sitt beslut.

Till sist vill jag bara beklaga, herr talman, att herr Karlsson i Munkedal har varit en så dålig människokännare, att han inte har kunnat lura ut, vad jag var för slags människa. Jag tror att jag känner honom tillräckligt väl för att kunna gissa, att hans förvåning här var ett hövligt sätt att formulera en sak, som han kunde ha sagt på ett betydligt skarpare sätt, och då får jag ju vara tacksam för att han inte gjorde detta. För övrigt vill jag säga, att det sätt, på vilket vi lärt känna varandra, har åtminstone från min sida varit till stor glädje.

Herr NÄSTRÖM: Herr talman! Jag ber att få särskilt understryka en punkt, som har varit föremål för stor uppmärksamhet ute i landet hos länsbostadsnämnderna.

Före det sista världskriget ansågs ju, att 20 procent av årsinkomsten i hyra var en rätt stor andel. Numera få vi i länsbostadsnämnderna ofta ansökningar, där bostadskostnaderna beräknas komma upp i omkring 50 procent av årsinkomsten. Detta är en alldeles orimlig kostnad, men dit ha vi kommit på grund av de synnerligen höga byggnadskostnaderna. Det är beklagligt, att dessa höga byggnadskostnader nu drabba framför allt de lägsta inkomsttagarna i landet. Vi ha nu kommit i den situationen, att vi ofta måste avslå framställningar från personer som vilja bygga men som ha en så låg årsinkomst, att de icke anses kunna bekosta årshyran för dessa byggnader.

På s. 15 skriver utskottet: »Utskottet anser emellertid, att det är önskvärt att frågan om att i särskilda fall medgiva subvention med förhöjt belopp, t. ex. 9 000 kronor, snarast blir föremål för prövning. Om ändamålsenliga former kunna finnas för ett dylikt stöd, bör övervägas att öppna möjlighet redan för nästa budgetår att lämna dylikt stöd.» Jag hoppas att denna höjning skall komma kanske framför allt dessa små inkomsttagare till del och att man på det sättet med hjälp av denna subvention skall kunna få fram en årskostnad, som man kan anse att dessa människor orka med. Jag tror att detta är av utomordentligt stor betydelse, ty ofta är det ju så att de, som ha de allra sämsta bostadslägenheterna, icke kunna komma i åtanke när det gäller dessa subventioner, emedan årskostnaden blir för hög.

Jag ber därför, herr talman, att få starkt poängtera, att vi hoppas att denna utredning och prövning skall ske så snabbt som möjligt. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Mannerskantz m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 192 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Mannerskantz m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten III.

I de likalydande motionerna I: 514, av herrar *Norling* och *Ola Persson*, samt II: 655, av herr *Lager* m. fl., hade föreslagits, utom annat, att riksdagen skulle för sin del besluta, att nya tillägglån motsvarande 6 kronor per kvm lägenhetsyta skulle utgå utöver vad nu gällande bestämmelser medgäve, vilka lån även skulle beviljas kommuner, som för närvarande icke vore inplacerade i subventionsgrupp.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, beträffande tillägglån för flerfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 514 och II: 655, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört.

Herr NORLING: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna nr 514 i första kammaren och 655 i andra kammaren, i den mån yrkandena i motionerna beröra utskottets hemställan under denna punkt.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 514 och II: 655; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten IV.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att beträffande före den 1 juli 1951 påbörjade enfamiljs- och tvåfamiljshus en höjning av räntefri, stående del av egnahemslån skulle kunna medgivas med högst 2 000 kronor för hus, som färdigställdes eller ombyggt under 1950, och med högst 4 000 kronor för hus, som färdigställdes eller ombyggt efter 1950. I fråga om hus, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951, hade föreslagits, att den räntefria, stående delen skulle utgöra 8 000 kronor. I vad det gällde ombyggnadsföretag hade tillika förordats viss jämkning i bestämmelserna om räntefri, stående dels storlek i förhållande till ombyggnadskostnaderna.

I motionerna I: 512 och II: 654 hade yrkats, att beträffande ny- och ombyggnadsföretag, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951, räntefri, stående del av egnahemslån skulle utgå med ett belopp av 9 000 kronor. I motionerna I: 514 och II: 655 hade förordats, att den räntefria, stående delen skulle höjas med 5 000 kronor utan någon inskränkning.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, beträffande egnahemslån, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 512 och II: 654 samt I: 514 och II: 655, sistnämnda bägge motioner såvitt de avsåge denna fråga, godkänna vad utskottet anfört.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Mot Kungl. Maj:ts förslag beträffande de enfamiljs- och tvåfamiljshus, som påbörjats före den 1 juli 1951, har utskottet ingen erinran. I vad det gäller hus, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951 och följaktligen i full utsträckning drabbas av den hittills inträffade kostnadsstegringen, har inom utskottet tveksamhet yppats i fråga om subventionens storlek.

I anledning av vad sålunda anförts tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts för-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

slag beträffande räntefri, stående del av egnahemslån för enfamiljs- och tvåfamiljshus, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951, och kan alltså icke biträda ändringsförslagen i motionerna I: 512 och II: 654 samt I: 514 och II: 655. Utskottet anser emellertid, att det är önskvärt att frågan om att i särskilda fall medgiva subvention med förhöjt belopp, t. ex. 9 000 kronor, snarast blir föremål för prövning. Om ändamålsenliga former kunna finnas för ett dylikt stöd, bör övervägas att öppna en möjlighet redan för nästa budgetår att lämna dylikt stöd.»

Reservation hade anmälts av herrar *Pålsson, Malmborg* i Skövde, *Ståhl, Petersson* i Dahl och *Wedén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande egnahemslån, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 514 och II: 655, såvitt de avsåge denna fråga, samt med bifall till motionerna I: 512 och II: 654, godkänna vad i reservationen anförts.

I den av reservanterna förordade motiveringen hade anförts bland annat följande:

»Mot Kungl. Maj:ts förslag beträffande enfamiljs- och tvåfamiljshus, som påbörjats före den 1 juli 1951, har utskottet ingen erinran. I vad det gäller hus, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951 och följaktligen i full utsträckning drabbas av den hittills inträffade kostnadsstegringen, finner utskottet en ökning av subventionens storlek erforderlig.

I anledning av vad sålunda anförts tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag beträffande räntefri, stående del av egnahemslån för enfamiljs- och tvåfamiljshus endast i vad det avser hus, som påbörjats före den 1 juli 1951. Vad angår hus, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951, tillstyrker utskottet yrkandet i motionerna I: 512 och II: 654 att den räntefria, stående delen skall utgå med ett belopp av 9 000 kronor.»

Herr **BENGTSON**: Herr talman! Den från utskottsmajoritetens skiljaktiga uppfattning som framförts i reservationen nr 2 gäller beloppet av den räntefria stående delen av egnahemslånen beträffande ny- och ombyggnad, som påbörjats före den 1 juli 1951. Utskottets majoritet har där föreslagit 8 000 kronor och reservanterna liksom bostadsutredningen 9 000 kronor, d. v. s. samma belopp som av mig föreslagits i motionen nr 512 i första kammaren. Nu har utskottet skrivit så välvilligt, att man nästan, när man läser det, kunde vänta sig, att utskottet skulle tillstyrka bifall till motionen, men detta har icke blivit fallet. Det har erkänts, att enfamiljs- och tvåfamiljsegnahem, som påbörjats efter den 1 juli 1951, ha haft väsentligt ökade byggnadskostnader, och på landsbygden, i varje fall den mera glest bebyggda delen, är denna byggnadsform nästan den enda möjliga. Det kan därför inte förnekas, att det är befogat, att sådana byggnadsformer komma till användning, men om man jämför det föreslagna beloppet 8 000 kronor med vad som kommer att lämnas till hyreshusen, måste man nog säga, att egnahemmen komma att bli missgynnade.

Herr **Karlsson** i Munkedal har redan berört denna fråga. Han har inom utredningen biträtt förslaget om 9 000 kronor, men i utskottet har han genom en kompromiss kommit fram till att biträda förslaget om 8 000 kronor. Det är klart att det är svårt att uppskatta byggnadskostnaderna nu, men om man tar ett exempel och tänker på en egnahemsvilla, som kostar 48 000 kronor och till vilken man får 8 000 kronor i subvention, återstår det 40 000 kronor. Det är nog inte orimligt att beräkna hyreskostnaden till 7 procent. Då får man en hyreskostnad av 2 800 kronor. Om då bostadskostnaden inte bör överstiga 20 procent av årsinkomsten, behövs det en årsinkomst på 14 000 kronor för att man över huvud taget skall kunna våga sig på att bygga en egnahemsvilla. Exemplet är ju schematiskt och kan naturligtvis justeras i vissa avseenden, men i stort sett kan man nog säga, att det motsvarar dagens situation.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Jag vill sluta med att helt kort säga, att de som bygga dessa egnahem äro framåtsträvande personer, som man väl unnar att få sådana hem, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt med den ändring som föreslås i reservationen nr 2 av herr Pålsson m. fl.

Herr **MANNERSKANTZ**: Det är klart, att egnahemsbyggandet kan ha blivit så fördyrat, att 8 000 kronor i räntefritt stående lån inte räcka till, men jag tror att kostnaderna ha stigit så pass att inte heller 9 000 kronor räcka. Det är därför, tycker jag, närmast en smakfråga var man vill stanna. En väsentlig orsak till att vi ha stannat vid 8 000 kronor är att vissa beräkningar ge vid handen att stödet då ungefär kommer att motsvara de där 4 kronorna per kvadratmeter till flerfamiljshusen. Man kan räkna på olika sätt, men den beräkning som vi tro mest på tyder på att detta räntefria lån skulle något så när stå i paritet med vad vi ge flerfamiljshusen. Vidare har ju Kungl. Maj:t stannat för 8 000 kronor, och då skall man inte utan extra starka skäl gå emot det förslaget.

Detta tillsammans gör, herr talman, att utskottet finner sig böra ta denna ställning, men utskottet anger att ett utvidgat stöd kan lämnas i särskilda fall. Det säges sålunda, att t. ex. då det uppföres ett eget hem med en mindre lägenhet i övre våningen, där byggarens åldriga föräldrar kunna bo, och påtagligt behov av ökad hjälp föreligger, bör man kunna sträcka sig något längre.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **MÖLLER**: Herr talman! Det är klart att det kunde vara frestande att följa reservationerna på denna punkt. När jag för min del ändå anser mig kunna rekommendera utskottets förslag beror det därpå att jag personligen tycker att man skall vara mycket försiktig med att bygga egna hem just i denna konjunktur. Det finns väl icke någon som helst anledning att tro att de materialpriser, som

nu betalas och som — vilket jag tillät mig påpeka i ett anförande under en annan punkt — i rätt hög grad bestämmas av exportmarknaden för skogsprodukter, skola bli annat än tillfälliga. Materialpriserna torde alltså komma att sjunka igen. Detta är kanske dock inte avgörande för min ståndpunkt, men avgörande är det faktum att barnfamiljerna, för vilka dock egnahemsbyggandet är viktigast, utom den subvention på 8 000 kronor som nu föreslås också ha hyresrabatterna. En familj med tre barn har ju en hyresrabatt på 60 procent. Det betyder att de faktiska kapitalkostnaderna både för räntor och för amortering bli ganska obetydliga. En fembarnsfamilj har ju praktiskt taget inga kapitalkostnader alls, så länge barnen äro under 16 år. Det är alltså sörjt för att barnfamiljerna skola kunna fortsätta att bygga egna hem, och deras byggande är den viktigaste delen av egnahemsbyggandet.

Med hänsyn härtill tror jag för min del att man kan nöja sig med vad Kungl. Maj:t och utskottet ha föreslagit på denna punkt.

Herr **BENGTSON**: Herr talman! När herr Mannerskantz säger att det inte räcker med 9 000 kronor och rent av tänker sig att det behövs mer, så är det nog rätt. Då tycker jag emellertid att det vore riktigare att man gick upp till 9 000 kronor och inte stannade vid 8 000. Visserligen har Kungl. Maj:t förordat 8 000 kronor, men utredningen har kommit till det resultatet att 9 000 kronor vore det rätta, och det ligger till grund för vår motion.

Vad herr Möller framfört här är ju riktigt, men jag måste också påpeka att det finns platser i vårt land där man inte gärna kan anlita någon annan bebyggelse än egnahemmet. Vill vederbörande över huvud taget få en egen bostad måste han använda denna form. Det är närmast sådana platser vi ha tänkt på i vår reservation.

Herr Möller erinrade om igen om materialkostnaderna och exportkonjunktura-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ren. Då vill jag påpeka att för en mycket stor del av byggnadsverksamheten utgör kostnaden för det material som kommer från skogen i form av rotvärde en mycket liten procent av hela byggnadskostnaden.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Pålsson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten V.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten VI.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, i vad de ej behandlats under I—V, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 513 och II: 656 i denna del, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar att gälla fr. o. m. den 1 januari 1952.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Birke* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, i vad de ej behandlats under I—V, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 513 och II: 656 i denna del, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar att gälla fr. o. m. den 1 januari 1952 t. o. m. den 30 juni 1952.

Herr **MANNERSKANTZ**: Den reservation som är avgiven under denna punkt skulle egentligen kunna anses vara för-

fallen genom det beslut som kammaren har fattat under punkt II, men man kan ju tänka sig att Kungl. Maj:t, även om riksdagen inte särskilt har begärt det, skulle kunna be kommittén att övergå till ett för dagen mer aktuellt sysslande. Därför skulle det kunna tänkas komma fram ett sådant förslag, att de här provisoriska bestämmelserna inte behöva gälla längre än till den 30 juni 1952. Då jag också anser att det är bra om man blir tvungen att ta en ställning, vill jag, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen under punkt VI.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Mannerskantz* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna VII—X.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss vattenfallsstyrelsen tillhörig fastighet;

nr 194, i anledning av väckta motioner om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna; samt

nr 195, i anledning av väckta motioner om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med förstatligande av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. sänkning av choklads-katten m. m.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. sänkning av choklads-katten m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 9 november 1951 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 230, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen.

I propositionen hade föreslagits, att varuskatten å choklad och konfityrer skulle sänkas från 80 till 60 procent av varans beskattningsvärde. Sänkningen hade föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1952.

Till utskottets behandling hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 536 av herr *Cassel* och II: 683 av herr *Hagberg* i Malmö, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att den i proposition nr 230 föreslagna sänkningen av varuskatten å choklad och konfityrer skulle träda i kraft den 1 december 1951; samt

2) motionen II: 682 av herr *Christenson* i Malmö, vari hemstälts, att, om riksdagen beslöte bifalla propositionen i vad den avsåge en sänkning av varuskatten å choklad och konfityrer från 80 till 60 procent, beslutet härom måtte fastställas att träda i kraft senast den 1 december 1951.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 230 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 536 av herr *Cassel* och II: 683 av herr *Hagberg* i Malmö samt motionen II: 682 av herr *Christenson* i Malmö, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen med den ändringen, att dagen för ikraftträdandet fastställdes till den 1 december 1951 i stället för den 1 januari 1952.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet *SKÖLD*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr *Mannerskantz'* interpellation om sänkning av choklads-katten m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I sammanhang med behandlingen av föreliggande bevillningsutskotts-betänkande vill jag besvara den interpellation herr *Mannerskantz* med kammarens tillstånd riktat till mig. Han har frågat mig — förutom huruvida jag hade för avsikt att för nu pågående riksdag framlägga förslag om sänkning av skatten å choklad och konfityrer — om det enligt min mening vore i överensstämmelse med vårt lands rättsprinciper att viss punktbeskattning givits en sådan tyngd att industriföretag nödgades se hela sitt investerade kapital gå förlorat.

Som svar å interpellationen torde jag i första hand få hänvisa till vad jag anfört i statsrådet vid anmälan av propositionen nr 230 om sänkning av choklads-katten. Endast ett par av de synpunkter jag därvid framhållit må här ytterligare understrykas. Den konsumtionsminskning, som kunnat konstateras under det senaste året, kan icke enbart eller ens till den övervägande delen förklaras av den föregående år genomförda höjningen av skatten å choklad och kon-

fityrer. Olika sammanträffande omständigheter ha bidragit härtill. Sålunda har den allmänna stegringen i levnadskostnaderna medfört ett köpmotstånd, som även torde ha gått ut över choklad och konfityrer. Vidare ha, samtidigt med skatteskärpningen, betydande höjningar av fabrikantpriserna genomförts. Belysande för frågan om skattens andel i den inträdda varufördyringen äro de av kontrollstyrelsen lämnade uppgifterna, att den sammanlagda prisstegringen sedan september förra året kan beräknas till 42 % men att därav endast 12,5 % förärlats av den höjda skatten.

Med hänsyn till vad interpellanten anført därom att skatthöjningen å choklad och konfityrer medfört att vissa fabriker måst nedlägga driften, vill jag framhålla, att varje indirekt beskattning kan få till följd att mindre bärkraftiga företag måste upphöra. I detta hänseende föreligger sålunda i princip ingen skillnad mellan denna skatthöjning och införandet av vilken annan indirekt skatt som helst. Såsom jag anført i propositionen ha emellertid i fråga om chokladskatten olika sammanträffande omständigheter bidragit till att den föregående är beslutade skatthöjningen kommit att medföra en hårdare belastning än som från början varit avsedd. Häri har jag sett ett skäl att nu upptaga frågan om skattesatsens storlek till förnyat överbäggande.

Med det nu anförda anser jag mig ha besvarat de framställda frågorna.

Nu har ju bevillningsutskottet i allt väsentligt tillstyrkt den proposition varom detta betänkande handlar, men på en punkt har utskottet frångått mitt förslag. Utskottet har föreslagit att skattesänkningen skall genomföras redan den 1 december, under det att propositionen föreslog den 1 januari. Härvidlag har utskottet fått stöd av hela branschen, det vill jag medge. När jag hade att ta ställning till denna sak vid propositionens avfattande, voro meningarna mera delade. Det fanns då röster som höjdes för den 1 december, men också röster som höjdes för den 1 januari. Jag valde den sista tidpunkten.

Det är inte min mening att nu rikta

Ang. sänkning av chokladskatten m. m.
några avgörande invändningar mot det slut vartill utskottet har kommit, men det finns ändå anledning för mig att i detta sammanhang säga några ord.

Det är klart att frågan om ikraftträdandet av skattesänkningen gestaltar sig olika för olika intressen inom branschen. För sådana som hoppas på att skattesänkningen skall kunna motverka det inträdda köpmotståndet och leda till ökad omsättning är det naturligtvis av intresse att få skattesänkningen före julhandeln. Man tror sig härigenom få en ytterligare förstärkning i sina möjligheter att med skattesänkningens hjälp öka omsättningen. Det är fullt förstäeligt. Men å andra sidan får man ha klart för sig att den choklad och de konfityrer, som nu ligga i detaljhandlarnas eller grossisternas lager den 1 december, redan äro beskattade. Det kan inte bli någon återbäring av skatt på dem, ty principen här har ju varit den, att när skatten infördes gjorde man ingen inventering av lagren, utan då fingo affärsmännen sälja vad som fanns i lagren utan att ta ut skatthöjningen. På samma sätt är det, som utskottet här understryker, inte meningen att det nu skall bli någon lagerinventering eller att de som ha choklad och konfityrer i lagren skola få tillbaka någonting av skatten.

Därav följer att sådana distributörer, som ha ett i förhållande till sin omsättning stort lager vid skattesänkningens inträdande, tvingas att sälja sina produkter till ett lägre pris än deras inköpspris motiverar, och de få då ta förlusten.

Nu kan man naturligtvis ställa sig den frågan: Hur fördela sig dessa olika intressen? Jag får säga, att jag har fått den uppfattningen att det naturligtvis är de stora företagen som ha intresse av en så snabb skattesänkning som möjligt. Det är de som ha tron på att man skall till julhandeln kunna snabbt få upp omsättningen, under det att många av de små handlandena komma i den andra kategorien. Det blir de som komma att förlora, och man kan riskera att vid den opinionsbildning som nu har försiggått efter det att propositionen avlämnades ha des-

Ang. sänkning av chokladskatten m. m.

sas intressen inte blivit tillbörligt beaktade.

Jag drar denna slutsats därför att jag under denna tid har fått mottaga många brev från handlande i branschen vilka ha fäst min uppmärksamhet på det olyckliga i att skattesänkningen sker redan den 1 december. Jag tycker det kan vara rimligt att ta ett av de många breven och låta det flyta in i riksdagens protokoll. En handlande skriver: »Låt oss små i chokladbranschen ha lite arbetsro nu efter att i ett år ha levat under svältgränsen. Låt skatten vara i fred till nyårsskiftet, så att man hinner sälja ut det lilla lager man kan ha utan allt för mycket förlust. Att fabriker vill ha det ändrat till 1 dec. är ju klart, och kommer att ge upp ett ramaskri om ej så skulle ske. För övrigt vill grossisterna också vänta till januari, för att slippa förlora för mycket.»

Jag har tyckt att även dessa synpunkter skola komma fram här i debatten, så att man inte bara skall tro att saken är självklar, ty det är den inte. Jag vill för min del säga att det är ytterligt svårt att avgöra vad som är mest rimligt i detta fall. Det kan man aldrig tillförlitligt utreda.

Jag har därför inte tänkt att gå till storms mot utskottets förslag, jag har bara velat påpeka att det kan finnas olika synpunkter i fråga om lämpligheten av dagen för ikraftträdande av skattesänkningen.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag har som interpellant större skäl än vanligt att uttala min tacksamhet till det svarande statsrådet. Svaret åtföljs av en proposition och ges samma dag som ett utskottsutlåtande behandlas som undanröjer orsaken till interpellationen. Jag tackar för detta. Jag tackar också för att jag har fått ta del av svaret redan under gårdagen.

I interpellationssvaret finnas ett par små saker som det naturligtvis inte är nödvändigt att jag tar upp till bemötande. Jag skulle bara vilja göra den

lilla randanmärkningen, att även om de procenttal äro riktiga som visa att endast 12 1/2 procent av de 42 procent, varmed chokladpriset gått upp, hänföra sig till skattehöjningen, så kan det icke desto mindre vara så att det är just denna del som kommit att stjälpa vissa företag.

Jag tycker nog också att det är en viss skillnad mellan den gallring som priskonkurrensen i allmänhet medför och den som är det direkta resultatet av en alltför hård punktbeskattning. Jag tycker att företagen skola få konkurrera ihjäl varandra, men det bör ske utan det där extra momentet som en alltför hård punktbeskattning utgör.

Jag tycker att man får uppskatta finansministern för att han så snabbt har rättat till ett konstaterat missförhållande. Jag ber endast att få tacka.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag skulle bara vilja understryka vad utskottet redan har sagt, att här ha sammanstötande omständigheter inverkat. Det är både skatten och höjningen av råvarukostnaderna som ha föranlett den ytterst starka stegringen av priserna. Enligt kontrollstyrelsens utredning tycks ändå den väsentligaste anledningen vara de höjda råvarukostnaderna. Därtill har så kommit den ökade punktbeskattningen.

Vad som egentligen föranledde mig att begära ordet är vad finansministern här rapporterade om de skrivelser han mottagit rörande sänkningens ikraftträdande, den 1 januari eller den 1 december. Jag har samma uppfattning som finansministern att de olika handlarnas intressen kunna komma att hjälpas eller stjälpas mycket olika, om skatten sänks redan den 1 december. De som i förhållande till sin försäljning ligga inne med stora lager, inköpta till de högre priserna, förlora på det. De som ligga med små lager och ha en relativt snabb omsättning komma att vinna på det. Här bli säkert både plus och minus att anteckna för handlarna. Vi hade nog inom utskottet den uppfatt-

ningen att här kan man göra rätt åt en del håll men orätt åt andra. Vad som var avgörande för utskottet härvidlag var att de organisationer som närmast beröras av denna sak, nämligen Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund samt Sveriges speceri- & lanthandlareförbund, önska en sänkning den 1 december. Det förra förbundet skriver att det är ytterst önskvärt att skattesänkningen träder i kraft den 1 december, och det senare, som framhåller att det representerar 17 000 speceri- och lanthandlare, vill också ha sänkningen då. Att dessa organisationer ha kommit med det önskemålet gjorde att utskottet ansåg sig böra biträda tillbakaflyttningen till den 1 december. Att detta medför olägenheter för en del handlare är jag tämligen övertygad om, men det få organisationerna ta ansvaret för. Man får väl hoppas att den orättvisa det till äventyrs blir drabbar bara en ringa del av handlarna. Att det blir orättvisor är alldeles uppenbart.

Som nu läget är, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i ärendet.

Jag vill bara tillägga att det är att beklaga att man inte har kunnat invänta motionstidens utgång. Den varar ännu några dagar. Denna snabbehandling är utskottet fullständigt enigt om.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Lagförslag om räntereglering m. m.

Föredrogs ånyo hankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 oktober 1951 dagtecknad, till bankoutskottet hänvisad proposition, nr 221, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om räntereglering m. m.

3 Första kammarens protokoll 1951. Nr 33.

Lagförslag om räntereglering m. m.

Förslaget innebar i huvudsak, att Konungen i särskilda lägen skulle äga förordna om rätt för riksbanken att vidta vissa räntereglerande åtgärder. Sålunda skulle riksbanken kunna föreskriva räntestopp och vidare fastställa maximiräntor vid utlåning och minimiräntor vid bankmässig inlåning. Undantagna från ränteregleringen voro dock sådana räntor, för vilkas beräkning gällde särskilda bestämmelser i lagar eller allmänna författningar. Riksbanken skulle vidare kunna bemyndigas föreskriva, att obligationer och förlagsbevis icke skulle få utgivas utan tillstånd av riksbanken. Detta stadgande gällde dock icke riksgäldskontorets obligationsutgivning. Lagen om räntereglering skulle enligt förslaget gälla i första hand t. o. m. den 30 juni 1953.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 520 av herr *Mannerskantz* m. fl. och nr 521 av herr *Ohlon* m. fl. samt motionerna i andra kammaren nr 662 av herr *Ohlin* m. fl. och nr 663 av herr *Hjalmarson* m. fl.

I motionerna I:520 och II:663, vilka voro likalydande, samt i motionerna I:521 och II:662, vilka jämväl hade samma lydelse, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med avslag å motionerna I:520, I:521, II:662 och II:663, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 221.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Mot lagförslaget som sådant har utskottet vid sin granskning icke funnit anledning till erinran. Inom utskottet har hysts tveksamhet huruvida fullmaktslagstiftningen även skulle behöva innefatta befogenhet att förordna om lägsta inlåningsränta. Utskottet har emellertid funnit, att ett slopande av nämnda befogenhet skulle kunna leda

Lagförslag om räntereglering m. m.

till risker för uppkomsten av förskjutningar mellan de av olika kreditinstitut tillämpade räntesatserna, som det ur allmän synpunkt synes angeläget att förhindra. Då vidare den föreslagna lagstiftningen uppenbarligen skulle komma att minska i effektivitet, därest befogenhet att fastställa lägsta inlåningsränta icke skulle medgivas, har utskottet ansett sig böra godtaga Kungl. Maj:ts förslag.»

Reservationer hade anmälts

1) av herr *Mogård* beträffande nyss återgivna del av utskottets yttrande;

2) av herrar *Ewerlöf*, *De Geer*, *Nordenson*, *Schmidt*, *von Seth* och *Gustafson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 520, I: 521, II: 662 och II: 663, måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 221.

Herr **EWERLÖF**: Herr talman! Under hela efterkrigstiden ha vi haft som stående tema att diskutera medlen för bekämpande av inflation och för åstadkommande av samhällsekonomisk balans. Problemet är än i dag alltjämt lika olöst.

Till en början, herr talman, skulle jag vilja göra en hastig återblick på efterkrigstiden. När socialdemokraterna övertogo arvet efter samlingsregeringen, voro de rustade med sitt 27-punktsprogram, som var uppbyggt från den utgångspunkten, att kriget skulle följas av en depression. Det blev högkonjunktur, men programmet har i alla fall legat under den förda politiken. Konjunkturen har kommit att blåsas upp till en överkonjunktur med överfull sysselsättning och åtföljande inflatoriska verkningar. År 1946 skrevo vi upp kronans värde för att slippa inflation utifrån, men vi underlätto att i det sammanhanget vidtaga nödiga åtgärder för att åstadkomma samhällsekonomisk balans här hemma. Det ledde i sin tur till att den starka valutareserv, som samlingsregeringen

avlämnade, kom att smälta ned. Vi tvingades då till en hård importreglering. I spåren följde bl. a. skärpt priskontroll, byggnadsreglering och lönestopp. År 1949 på hösten voro vi mogna för att skriva ned kronans värde. På grund av den svaga valutareserven måste vi gå med pundet ända till botten, ehuruval detta knappast var ett uttryck för de verkliga prisrelationerna. I det sammanhanget infördes omfattande subventioner för att kunna bibehålla lönestoppet, allt i förhoppning om framtida internationell prissänkning. Det blev i stället prishöjning. För år 1951 kunde man inte förnya lönestoppet, och subventionerna måste upphöra. Det svalg som uppstod måste fyllas ut genom den s. k. engångsinflationen, som beräknades uppgå till 8 å 10 procent. Men nu äro vi framme vid 20 procent. Det är en rekordartad försämring av kronans värde under loppet av ett år. Kronan är nu värd 50 öre i förhållande till tiden före kriget. Dessa 20 procent torde innebära, att penningsspararna under loppet av ett år förlorat ett belopp av cirka 6 miljarder kronor, om jag utgår från att penningfordringarna sammanlagt kunna beräknas till ca 30 miljarder. Av dessa 30 miljarder äro alltså 6 borta, d. v. s. ett belopp lika stort som hela vår svenska statsbudget för närvarande.

Det enda konsekventa i den förda politiken har varit ett oavbrutet stegrat skattetryck och ett envist fasthållande vid att försvara ett fast lågränteläge i stället för att tillämpa en traditionellt rörlig penningpolitik, som i ett högkonjunkturläge brukat användas för att åstrama marknaden.

Den berömda engelska tidskriften *Economist* skrev i början av detta år följande: »Förmågan att göra riktiga förutsägelser beträffande den ekonomiska utvecklingen har inte varit någon huvudtillgång i svensk planhushållning under efterkrigsåren, tvärtom har denna förmåga i hög grad saknats.» Jag överlämnar åt kammarens ledamöter att avgöra, om detta uttalande kan anses träffande eller inte.

För vår del ha vi sedan årtal till-

Lagförslag om räntereglering m. m.

baka sett den främsta interna orsaken till inflationen i den överkonjunktur med överfull sysselsättning som hela tiden fått råda. Problemet har för oss gällt att dämpa denna konjunktur från överfull till hög och jämn sysselsättning. Som ett oundvikligt medel att nå detta mål ha vi yrkat på en annan penningpolitik än den riksbanken fört. I stället för den lätta marknad, som blivit en följd av riksbankens fasthållande vid en viss lågränta, ha vi önskat en kreditåstramande politik med rörlig marknadsränta. Endast genom att marknaden på detta sätt vägrar att ställa pengar till förfogande i obegränsad utsträckning för att undan för undan lyfta upp priser och löner på en högre nivå kan inflationen enligt vår mening bringas under kontroll. Därmed ha vi ingalunda, såsom det ofta vill framgå av diskussionen, avvisat andra åtgärder av restriktiv natur, såsom t. ex. en viss överbalansering av budgeten, uppmuntrande av det frivilliga sparandet och tillfälliga investeringsbegränsande åtgärder. Vi ha tvärtom ansett att genom dylika kompletterande åtgärder den av kreditåstramningen föranledda räntehöjningen skulle kunna, såsom önskvärt är, hållas inom en måttlig ram.

När vi fört vår diskussion här — jag vet inte för vilken gång i ordningen den nu upprepas i dag — har man låtit förstå, att vi ville ersätta alla andra åtgärder med den rörliga räntan. Man har då sagt, att om räntan ensam skall styra utvecklingen, så måste den höjas med många procent. Men det har ju aldrig varit vår inställning. Vi ha velat medverka till många av de restriktiva åtgärder som ha föreslagits, men vi ha sagt, att om man inte lägger som botten under dessa åtgärder en ändring av penningpolitiken, kunna vi aldrig räkna med att de skola visa sig tillräckliga och få den väntade effekten.

Vi tycka nu, att erfarenheten har givit oss rätt. Hurudant är dagens läge? Ha alla dessa program, som undan för undan presenterats såsom tillräckliga för att komma inflationen till livs och för att stabilisera penningvärdet, nått sitt syfte?

Det förhåller sig så som jag tillät mig att säga i början: problemet är i närvarande stund lika ölost som någonsin.

När vi i dag åter diskutera detta problem, är det så till vida från en ny utgångspunkt som vi ha att ta ställning till det här föreliggande förslaget om räntereglering m. m. Riksbanksledningen, som utarbetat förslaget, har funnit, att alla äro eniga om att en kreditåstramning behövs, under det att delade meningar råda om huruvida man skall acceptera räntehöjning som en konsekvens. Den verkligt originella idé, man då kommit fram till, är att man skall möjliggöra kreditåstramning utan räntehöjning. Hur skall detta konststycke utföras? Jo, med lagens hjälp skall räntan fångas in i en reglering, som under straffhot ålägger alla långivare, yrkesmässiga lika väl som privata, att tillämpa av riksbanken fixerade räntesatser. Den enda generositet som man har ansett sig kunna medgiva är, att handlån skola lämnas utanför kontroll.

Lagen har givits formen av en fullmaktslag. Mot detta resa vi i vår reservation en rad av invändningar. Vi framhålla till en början, att de mera betydelsefulla av våra fullmaktslagar ju hittills ha varit knutna till krig, krigsfara eller utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Det är det nu inte fråga om här, utan i nådens år 1951 skola vi begåvas med en fullmaktslag, som är avsedd att kunna användas i penningpolitiska syften under mer eller mindre normala förhållanden, när Kungl. Maj:t så prövar oundgängligen nödvändigt. Mot detta säger statsrådet i propositionen, att han inte har kunnat knyta denna fullmaktslag till krig etc., därför att de förhållanden, under vilka den skall användas, icke kunna sägas vara hänförliga till krigsförhållanden. Men det är just här emot vi vända oss. Tidigare har gällt som ett villkor för fullmaktslagar att de skulle kunna användas endast under så exceptionella förhållanden, att man på ett eller annat sätt kunde knyta an till krig eller därav föranledda utomordentliga förhållanden. Vi hävda, att ett sådant ändamål som nu är i fråga — som

Lagförslag om räntereglering m. m.

inte kan knytas till alldeles exceptionella förhållanden — inte utgör ett godtagbart kriterium på en fullmaktslag.

Vad är det nu fråga om för en fullmakt? Jo, det är en fullmakt för Kungl. Maj:t att sätta i kraft denna lag, som skall reglera riksbankens hela penningpolitik. Riksdagen, som har en alldeles speciell ställning till riksbanken och riksbankspolitiken, skall således överlämna till Kungl. Maj:t genom en fullmakt att utan riksdagens hörande sätta i kraft en fullmaktslag av denna innebörd.

Då är att märka, att det i andra fullmaktslagar — i varje fall de mera betydelsefulla — står att Kungl. Maj:t icke äger att besluta om att sätta lagen i kraft, när riksdagen är samlad, utan att underställa riksdagen denna, och om lagen måste sättas i kraft, när riksdagen icke är samlad, skall frågan inom en viss, kortare tid efter det riksdagen sammanträtt underställas riksdagen. Ingen av dessa garantier förekommer i denna lag, trots att det är en riksdagens alldeles speciella angelägenhet som på detta sätt skall regleras.

Man tycks ha utgått från — det är fortfarande riksbanksmotiveringen jag tänker på — att det bara är fråga om priskontroll på vilken vara som helst, under det att man i själva verket rör vid en livsnerv i nationen. En fri kreditmarknad och ett fritt samhälle äro två ting som i allra högsta grad betinga varandra. Denna analogi med priskontrollen tycks ha spelat en ödesdiger roll. Jag har vid flera tillfällen hört bondeförbundsledaren motivera sin anslutning till detta lagförslag med en hänvisning till att, såvitt han hade sig bekant, priskontroll förekom i alla västdemokratiska länder. Ja, det är nog riktigt. Men mig veterligen finns det intet västdemokratiskt land, som har tagit steget över från priskontroll i egentlig mening till »priskontroll» över kreditmarknaden, och det var väl ändå det som skulle bevisas. Tvärtom har man numera allmänt övergått till en rörlig penningpolitik av det märke, som vi förorda. Hur kan man då i detta sammanhang känna samhörighet med

västdemokratierna, därför att denna lag inte skulle innebära annat än en priskontroll?

När jag säger, att analogien med priskontrollen tycks ha haft en ödesdiger inverkan, syftar jag på att det vid den nya regeringskoalitionens tillkomst uttryckligen förklarades, att det var bondeförbundets inställning till räntefrågan som över huvud taget möjliggjort koalitionen. Är det till sist på detta priskontrollresonemang från bondeförbundets sida, som koalitionen vilar? I varje fall vågar jag den hypotesen, att om icke denna koalition hade kommit till stånd på grundval av bondeförbundets inställning till räntelagen, så hade denna lag icke kommit att bli presenterad för riksdagen.

Riksbankens förslag är utomordentligt knapphändigt i sina motiveringar och gör inte ens ett försök att analysera förslagets verkningar. Man har tydligen haft en suverän känsla av att stå över alla sådana anspråk, som vi äro vana att ställa på viktiga lagförslag. Som ett exempel vill jag framhålla, att man, när man är i farten, passar på att i denna lag dra in en möjlighet att även bestämma minimiräntor för inlåning. Det är ju i själva verket en fråga, som inte har något samband med den allmänna uppläggningsen av förslaget. Detta går ju ut på att genom fastställande av maximiränta hålla räntorna nere. Men här har man lagt in en möjlighet att även hålla inlåningsräntorna uppe. Härför presenteras i riksbanksförslaget några få raders konstruerad motivering, som i något andra ordalag går igen hos departementschef och utskott. I själva verket innebär detta, att man vill kunna bestämna kreditinstitutens, särskilt bankernas, marginaler, ett problem varmed den tidigare bankutredningen ingående sysslat utan att föreslå en sådan befogenhet. Men såsom en biprodukt och med ett penndrag löser man denna fråga i detta sammanhang utan att med ett ord angiva, hur man tänker begagna den begärda fullmakten.

Så gott som alla hörda remissinstanser ha med starka motiveringar avstyrkt

Lagförslag om räntereglering m. m.

förslaget. Det skulle vara frestande att här få göra en del utdrag ur dessa yttranden, men det skulle självfallet föra mig alldeles för långt. Jag har det intrycket, att genom den i och för sig naturliga avknappning av yttrandena, som skett i propositionen, får man inte där den förkrossande bild som man får när man går till aktstyckena direkt.

Även lagrådet, i varje fall dess majoritet, har i sista upploppet tagit en bestämd ställning mot en lagstiftning av denna typ.

Under remissen har visats upp, att det föresatta målet med kreditåtstramning utan räntehöjning är omöjligt att nå — jag behöver inte gå in på det närmare, eftersom även statsrådet delar denna uppfattning — att det rör sig om en utomordentligt svårbemästrad reglering av oöverskådlig räckvidd, att i perspektivet skymtar en i detalj genomförd kreditransonering m. m.

Kooperativa förbundet, som avgett ett av de mest fullständiga yttrandena i detta ämne, slutar detta yttrande med att förslaget icke vare sig i fråga om dess motivering, dess reala innehåll eller dess lagtekniska utformning kan läggas till grund för lagstiftning. Det är ju den kraftigaste form för ett avstyrkande som man över huvud taget kan tänka sig.

Efter att ha tagit del av remissvaren skulle man sannerligen ha trott, att det också skulle visa sig omöjligt att lägga fram ett förslag till lagstiftning av denna innebörd. Men finansministern har velat annorlunda. Han sopar undan alla invändningar genom att prestera en fullkomligt annan och — det skall villigt erkännas — betydligt skickligare motivering än den som anförts av riksbanken. Men det är dock samma förslag som han lägger fram. Ändringarna äro mycket obetydliga och ha inte någon betydelse för bedömandet.

Nu är det inte längre fråga om att kommendera fram räntor med lagens hjälp, utan nu är det endast fråga om att skaffa sig rådrum för att finna den på något längre sikt riktiga marknadsräntan. Inte på ett, utan på flera ställen är statsrådet angelägen att betona, att

det självfallet inte är möjligt att med lagstiftningens hjälp fastställa räntor som på litet längre sikt skulle avvika från marknadsräntan. Efter vad departementschefen nu säger är det över huvud taget knappast meningen att sätta lagen i kraft. Den skall närmast tjäna som bakgrund för frivilliga överenskommelser med kreditinstituten, en i och för sig ganska säregen uppfattning om innebörden av ordet »frivilliga». Om denna finansministerns räddningsaktion för ett som man trodde förolyckat projekt är framför allt att säga, att lagens djupt ingripande karaktär inte står i något som helst rimligt förhållande till det begränsade syfte som finansministern vill tillägga den.

Vi ha i reservationen försökt att i koncentrerad form angiva, varför vi anse, att riksbanken redan med de medel som nu stå till buds kan föra den penningpolitik som finansministern skisserar. Det rådrum, som skulle vara av sådan betydelse, är ju någonting som man under sådana förhållanden alltid skulle ha behövt — det behöver man alltid, när man för en rörlig räntepolitik. Men om man får förutsätta, att man har en riksbanksledning, som är fullt i nivå med den utveckling som sker, bör det inte vara omöjligt för riksbanken att bedöma, huruvida tendenser till en räntestegring, som kunna uppträda här eller där, äro bara ett rent tillfälligt spekulativt inslag eller ett uttryck för en förskjutning på marknaden. Det finns ju remedier att skaffa sig rådrum, ty även vi mena, att i den mån man står inför någonting som man har anledning att bedöma såsom ett rent tillfälligt utslag, skall riksbanken med sina nu tillgängliga resurser kunna klara situationen. För det ändamålet behövs icke en lag av den utomordentligt allvarliga principiella innebörd, som denna lag i själva verket har.

Därtill kommer, att finansministerns motivering inte på något sätt ingår i lagtexten och att det inte finns några garantier för att inte lagtexten måhända av en annan finansminister kan utnyttjas för andra syften än de av den

Lagförslag om räntereglering m. m.

nuvarande finansministern i propositionen angivna.

Och till sist, hur går efter detta med den kreditåtstramning, som alla uppge sig önska? Jag menar, att den frågan är i hög grad befogad. Finansministern säger i propositionen på s. 59: »Meningen är emellertid icke att för närvarande tillgripa ränteregleringen. Likviditeten på marknaden har på senare tid förbättrats, och tendenserna ha närmast gått i riktning mot en viss sänkning av räntenivån.» Utskottet säger: »Såsom departementschefen framhållit, synes det nuvarande läget icke vara sådant att, därest riksdagen antager lagförslaget, ett förordnande om räntereglering skulle ha aktualitet. Utvecklingen på penning- och kapitalmarknaden kan för närvarande karakteriseras som lugn, och några tendenser till ränteglidning föreligga icke.»

Men varför är läget det nu beskrivna? Jo, därför att riksbanken under detta år undan för undan ökat likviditeten, framför allt genom sina valutaköp, utan att vidtaga motsvarande indragningar från marknaden. Detta har ju bl. a. medfört, att riksbanken, som från den 1 juli i år fick sin sedelutgivningsrätt utökad med 600 miljoner kronor, redan nu anser sig behöva göra framställning att få öka denna rätt med ytterligare 300 miljoner. Man har fortsatt att föra en penningpolitik, som innebär raka motsatsen till den kreditåtstramning, vi skulle föreställa vara överens om att eftersträva.

Man säger, att likviditeten har förbättrats och att det därför inte är något behov av att nu vidtaga någon åtgärd. Men detta att likviditeten har förbättrats innebär ju, att läget på penningmarknaden har försämrats ur synpunkten om den önskvärda kreditåtstramningen! Det var ju en sådan som skulle vara målet för allas vår strävan. I stället har man nu gjort marknaden så likvid, att det till och med i nuvarande låga ränteläge har framträtt en tendens till ytterligare sjunkande räntor. Med hänvisning till detta förhållande säger man, att ingenting i den nuvarande situationen skulle

göra det behövt att sätta denna lag i kraft.

Jag har svårt att få något sammanhang i detta resonemang. Menar man, att man bakom skyddet av denna lag skulle ha möjlighet att låta det hela vara som det är, därför att man räknar med att alla komma att känna en sådan utomordentlig olust inför lagens ikraftsättande, att de ta vad som helst annat i stället? I annat fall har jag svårt att förstå, att man framhäver, att det i dagens situation råder lugn och balans på marknaden, att likviditeten förbättrats och att ingenting påkallar någon åtgärd i lagens syfte.

Och allt detta sker i ett sådant ekonomiskt klimat, att även enligt regeringens mening ingen annan gräns kan sättas för löneanspråken än den löntagarna genom frivillig moderation själva ålägga sig. Det är ju glädjande, att vi kunna räkna med så mycken kunnighet och insikt inom dessa stora skikt, att det verkligen är möjligt att vädja till dem om moderation i detta läge. Men vi måste väl alla vara överens om att det är något fel med en penningpolitik som resulterar i att kronans värde i fortsättningen hänger på i vad mån det är möjligt att få de hundratusentals löntagarna att frivilligt moderera sina löneanspråk.

Det har sagts, att den nya regeringen tillkommit främst för att stabilisera penningvärdet. Om man nu skall lyckas med denna uppgift — och jag försäkrar, att det inte finns någon som inte skulle vilja tillönska regeringen att lyckas därmed i allas vårt intresse — är jag övertygad om att det är angelägnare att man lär om i denna fråga än i andra mera folkgunstbetonade sammanhang.

Herr talman! Jag ber att med yrkande om bifall till reservationen nr 2 få yrka avslag på förevarande proposition.

Herr DE GEER: Den fråga vi behandla i dag kommer ju så lätt att spänna över hela det ekonomiska fältet, men meningen är ju inte att i dag begå någon vidsträckt ekonomisk debatt. Det få vi tillfälle till senare när frågan om inves-

teringsavgifter m. m. kommer på kammarrens bord. Jag kommer därför att strängt begränsa mig till det föreliggande ämnet.

Den föregående talaren har yttrat sig å reservanternas vägnar. Under den reservationen står också jag, och jag kan i stort sett instämma med honom. Det vore en uppreaktion att nu gå in på de saker han redan har berört. Likaså att framföra en del argument som han inte drog och som ingå i den rikhaltiga samling sådana mot förslaget, som vi ha i alla remissyttrandena.

Jag vill i dag begränsa mig till en principiell synpunkt på frågan, som den föregående talaren snuddade vid men inte gick in på i detalj och som jag anser betydelsefull framför allt ur liberal synpunkt.

Ett av departementschefens främsta argument för sitt förslag är att det skall höja den ekonomiska politikens effektivitet och slagkraft. Jag ifrågasätter om det målet kan nås på det sättet och om inte den synpunkten baserar sig på en övertro på statsmakternas och funktionärernas förmåga att ersätta det fria näringslivet i en viss sektor.

När jag tänker på detta, erinrar jag mig den agitation, som fördes mot bankerna för fem, sex år sedan, innan 1947 års bankkommitté kom till. Det gjordes då gällande, att bankerna bedrev en diskriminerande räntepolitik, att de inte togo tillräcklig hänsyn till det allmännas bästa och att därför en ökad kontroll i den ena eller andra formen, eventuellt en socialisering av bankväsendet, vore på sin plats. Det var mot bakgrunden av dessa synpunkter, som 1947 års bankkommitté tillsattes, till vilken jag hade nöjet att höra under de år den arbetade.

Såsom vi veta, kom inte bankkommittén till den uppfattningen, att den kritik, som fördes mot vårt enskilda bankväsende, var berättigad. Denna kommitté lade inte fram något förslag om ökad och vidgad kontroll av det enskilda bankväsendet, inte heller något förslag om socialisering eller om inrättande av någon större statens affärsbank. Även

Lagförslag om räntereglering m. m.
socialdemokraterna inom kommittén på något undantag när accepterade det nuvarande bankväsendets funktion och ansågo, att det fungerade väl även ur allmänna synpunkter. Bankmännen inom kommittén hade inte något emot inrättandet av en statens affärsbank, blott den finge arbeta med samma förutsättningar som de enskilda bankerna. De hyste sålunda ingen fruktan i detta hänseende.

Nu är man åter inne på samma linje och anser med hänsyn till dagens aktuella läge att en ökad kontroll, en ny lagstiftning, är på sin plats. Några klara regler för hur denna kontroll skall fungera ha inte lämnats och kunna väl inte heller gärna lämnas. Det ligger därför nära till hands att anta, att det här kommer att bli fråga om ett funktionärsvälde, och det kan inte undvikas att godtycke och ineffektivitet kunna få god plats. Det är ingen kritik mot de tjänstemän, som eventuellt, om lagen sättes i kraft, komma att fungera på detta område — det är helt naturligt att de inte besitta den erfarenhet och de kunskaper, som erfordras. Däremot riskera vi att sätta hela den stora fond av samlad erfarenhet och kunskap ur spel, som vi ha inom vårt enskilda bankväsende. Inom utskottet tillät jag mig att göra den liknelsen, att, om inte vederbörande med tillräcklig kunskap och försiktighet sköta sitt värv, kan det bli fråga om samma effekt, som när en elefant kommer in i en porslinsbutik.

Att man på vederbörande håll, och icke minst finansministern själv, antar jag, är ganska betänksam inför lagförslaget, framgår därav att man med skärpa gång på gång betonar att man inte avser att tillgripa ränteregleringen, utan att lagförslaget väsentliga betydelse är att det skall tjäna såsom en fullmaktslag för att befordra frivilliga överenskommelser. Såsom herr Ewerlöf mycket riktigt underströk, finns det anledning att sätta citationstecken kring ordet frivilliga i detta fall. Här äro vi inne på det betänkliga ur demokratisk synpunkt. En livsduglig demokrati förutsätter hänsynstagande till sakliga argument, hän-

Lagförslag om räntereglering m. m.

synstagande till andras uppfattning och kompromissvilja. Sällan har något lagförslag framlagts, där detta hänsynstagande skjutits så mycket åt sidan som i här föreliggande fall. Ur den synpunkten anser jag den nya lagen vara ett verkligt dråpslag mot förutsättningarna för demokrati. Och det är framför allt ur dessa principiella synpunkter, som jag har fört kritik mot densamma.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag skall i likhet med den föregående ärade talaren inte förvandla denna debatt till en diskussion om den allmänna ekonomiska politiken, eftersom vi ju kunna riskera att få ta upp den i dag om en vecka. Men det som herr Ewerlöf här har yttrat kanske ändå föranleder några randanmärkningar från min sida.

Jag skulle vilja fråga herr Ewerlöf, som ju dock har en viss förmåga att se bort ifrån de rena partisynpunkterna, om den historieskrivningen kan vara riktig, att här hade uppjorts ett program för lågkonjunktur, vilket när det sedan blev högkonjunktur ändå vidhållits. Det sista måtte väl i all rimlighets namn icke vara med sanningen överensstämmande.

Herr Ewerlöf frågade, om det inte var så, att alla dessa, han använde även där ordet program, som ha kommit till för att motverka inflationen, ha varit tillräckliga. Det kunna vi kanske säga, att de inte ha varit, men beror inte det på att de yttre omständigheterna ha förskjutits och att det, som man i ett visst läge kan räkna med som tillräckligt, på grund av händelseutvecklingen sedan visar sig behöva påbyggas? Nu kan ju herr Ewerlöf säga, att det visar ett dåligt förutseende från regeringens sida, och han återger ett omdöme om svensk ekonomisk politik från Economist — jag misstänker starkt att Economists uttalande har varit i säck innan det kom i påse; det brukar ofta vara så med utländska uttalanden om svenska förhållanden. Men då herr

Ewerlöf frågar, om inte Economists uttalande om vår oförmåga att se in i framtiden är träffande, vill jag svara att nog är det träffande, men det är träffande inte bara för den svenska regeringen och dess förmåga att se in i framtiden, utan det är träffande för mänskligheten över huvud taget; samma brist lida vi alla människor av. Jag läste för några år sedan en del amerikansk poesi, och det fanns bland de författare, vilkas böcker jag läste, en religionsfilosofiskt inriktad poet, som hette Santayana, och i mitt sinne bet sig fast en strof i en av hans sonetter, som lyder så här:

Our knowledge is a torch of smoky pine
that lights the pathway but one step
ahead
across a void of mystery and dread.

Det är så sant som det är sagt, att människans kunskap är som en fackla av rökig furu, den lyser upp vår väg bara ett steg i sänder genom ett tomrum av mystik och fruktan. Kanske herr Ewerlöf också tycker, att det är träffande inte bara på mig utan även på honom själv.

Efter detta skulle jag vilja övergå till att tala litet om ränteregleringen och den lag, som här föreligger. För min egen del ser jag i denna lag ett medel att möjliggöra en kreditåtstramning inom lågräntepolitikens ram. Jag har sedan länge haft starkt på känn att det är svårt att genomföra den kreditåtstramning, som vi önska, inom lågräntepolitikens ram utan vidare, ty det förhåller sig så, att varje tendens till kreditåtstramning ögonblickligen ger en tendens till ränteglidning, även om de faktiska marknadsförhållandena inte alls äro sådana, att det finns någon materiell anledning därtill.

Med tillhjälp av den reglering, som denna lag möjliggör, eller med stöd av de överenskommelser, som kunna komma i lagens ställe, tror jag däremot att det skall vara möjligt att i varje läge ta ut den kreditåtstramning, som marknaden lämnar utrymme till. Det kan kanske vara så, herr Ewerlöf, att riksbän-

Lagförslag om räntereglering m. m.

kens ovilja att tillgripa en stramare penningpolitik hänger samman just därmed, att man inte ser sig i stånd att bemästra även rent tillfälliga tendenser i fråga om ränteglidningen. Nu har jag väl sett att utskottet säger, att därtill har riksbanken medel och att riksbanken kan använda dessa medel, d. v. s. stödköp av obligationer, men, herr Ewerlöf, blir saken därmed bättre ur herr Ewerlöfs synpunkt? Jag tror inte det.

Såväl i propositionen som i utskottets utlåtande har framhållits, att läget just nu inte är sådant att lagen kan anses omedelbart behöva sättas i kraft, och därur utläser herr Ewerlöf en motsägelse. Ja, det kan ju synas, som om så vore förhållandet, men det hänger samman därmed, att läget på penningmarknaden för närvarande är lätt och att det sannolikt är möjligt att utvecklingen kan gå ännu ett stycke i åtstramande riktning utan att man kommer till den punkten, där denna lag behöver sättas in. Det kan till och med hända, att man kan fortsätta hela marginalen igenom, om man får till stånd de överenskommelser med affärsbankerna, som jag för min del eftersträvar. Vi skola inom mycket få dagar fortsätta redan påbörjade förhandlingar på detta område. Jag skall alltså inte säga mer om syftet med denna lag än just detta att jag betraktar den och de överenskommelser, som den kan ge anledning till, såsom ett nödvändigt komplement till kreditåtstramningen, om man vill driva en lågräntepolitik.

Det har här sagts, att det inte är mycket med de där överenskommelsernas frivillighet, och jag skall inte alls rida på ord. Men även om åtskilliga inte tycka om att lagen ger regeringen ökade möjligheter till sådana överenskommelser, kan väl ändå ställas den motfrågan: Är det alldeles rimligt, att regeringen och riksbanken för sin politik bli alldeles beroende av affärsbankernas goda vilja? Jag tror inte att man här skall ställa saken på sin spets. Det är dock alldeles uppenbart att för personer och partier, som icke vilja ha en lågräntepolitik, måste ju denna lag te sig som

alldeles onödig. Det förvånar mig inte ett dugg att herr Ewerlöf inte vill ha denna lag. Har man inte någonting emot en räntestegring, har man inte någonting emot en rörlig ränta och vill man inte ingripa i räntebildningen, utan låt den bestämmas av kreditåtstramningen och marknaden i förening, är det väl naturligt att man då inte har något intresse av denna lag och att man gör vad man kan för att slippa den, ty det är ju uppenbart att lagen, om den sättes i kraft, kommer att medföra vissa nackdelar. Alla ingripanden medföra ju nackdelar, det vill jag inte bestrida. Det finns inga sådana människopåfund, som inte leda till nackdelar på vissa håll. Och är det nu så, att man inom högern och folkpartiet på denna punkt har en alldeles klar mening: vi skola driva en kreditåtstramning så långt som möjligt för att få hand om konjunkturutvecklingen och för att ta ifrån löntagarorganisationerna deras makt över löne marknaden, då är det väl klart att man inte vill ha lagen om räntereglering. Men för oss andra, som inte hysa denna mening, är det mera naturligt med denna lag, och våra meningsskiljaktigheter här bottna alltså i grund och botten just däri att vi ha olika uppfattning om metoderna för den ekonomiska politiken.

Jag föreställer mig, herr De Geer, att man skall läsa bankoutskottets föreliggande utlåtande så, att folkpartiet nu har genomfört sin ränteglidning och kommit över på högerns linje. Det har ju tagit några år, men vi få väl anse, att denna ränteglidning är fullbordad och att dessa två partier ha intagit samma ståndpunkt i denna fråga.

Jag skall här tillåta mig några små anmärkningar. Herr Ewerlöf hade några funderingar om vår samhörighet med västdemokratierna och dess förbindelse med ränteregleringslagen. Han kom till det resultatet, att om västdemokratierna ha en rörlig ränta, bör det väl också leda till att vi, för att vi skola känna samhörighet med västdemokratierna, skola ha en rörlig ränta. Denna tes är nog litet halsbrytande, och jag skall inte utveckla den; det kunna kammarens le-

Lagförslag om räntereglering m. m.

damöter själva roa sig med att göra. Men jag skulle bara vilja fråga: Är herr Ewerlöf alldeles säker på att västdemokratierna ha en rörlig ränta? Jag tror det inte. Jag har visserligen observerat att räntan höjes ibland i olika länder i Västeuropa, men däri ligger icke något kriterium för att dessa länder ha en rörlig ränta. Jag försäkrar, att om Danmark t. ex. hade haft en rörlig ränta, skulle räntan i dag ha varit åtminstone en halv procent högre än vad den för närvarande är. Det förhåller sig nog litet varstans på det sättet, att det finns en officiell räntesättning, och så finns det en annan, som är resultatet av en ränteglidning, varpå man emellanåt på olika håll i världen griper in och stoppar utvecklingen med hårdhänta regleringsmedel, även i den stora demokratin Amerikas förenta stater; men det kanske inte var den, som herr Ewerlöf ansåg vi hade någon samhörighet med.

Och så vill jag vända mig till herr De Geer. Är det verkligen så, att en lag som denna är ett dråpslag emot demokratin? Jag undrar vem den kan vara ett dråpslag emot — om den nu är ett dråpslag. Kan det vara annat än mot en handfull affärsbanker och deras ledningar? I vems frihet är den ett intrång? Möjligen i affärsbankernas och deras ledningars, men affärsbankernas frihet är väl dock inte hela demokratin, herr De Geer? Jag tror inte vi böra, när det gäller denna lag, använda sådana överord.

Reservanterna säga att det är någonting alldeles onaturligt att stifta en sådan här fullmaktslag. De säga att det är riksdagens prerogativ att handha vården om rikets mynt, att penningpolitiken bör omhänderhas av riksdagens verk riksbanken, att en sådan lag inte bör användas av regeringen och att regeringen inte skall ha med den att skaffa. Ja, gärna för mig, det finns naturligtvis möjligheter för riksdagen att besluta att ge sin riksbank fullmakt att följa dessa regler utan att det går över regeringen. Jag undrar, om herr Ewerlöf skulle finna det vara mer betryggande för rättsäkerheten med ett så summa-

riskt och enkelt förfarande. Jag tror nog man ändå tycker, att det är rätt naturligt att det får bli två, som enas om att en sådan här lag är nödvändig. Men jag förstår ju att vad reservanterna vilja komma till — och det säga de också — är att om det skall göras någonting på detta område är det riksdagen som från fall till fall skall besluta. Nu veta alla att riksdagens förhandlingar måste vara offentliga. Det måste därför alltid ta någon tid att fatta dylika beslut, även om riksdagen såsom när det gäller bilskatter och chokladskatt kan genomföra en snabbhandling. Och alla veta att man här rör sig på ett ganska känsligt område, där spekulationer ha mycket lätt att göra sig gällande. Jag tror inte vi skulle våga oss på att lägga frågan om tillämpningen av en sådan lag i riksdagens egen hand. Det tror jag inte skulle komma att gå lyckligt. Men det är klart, att man, om man inte vill ha denna lag och tycker att den är onaturlig — och det gör man från oppositionspartiernas sida — kan stapla upp vilka argument som helst emot en sådan här lagstiftning ur både formella och reella synpunkter.

Låt mig efter detta komma litet över till de invändningar i sak, som reservanterna ha försökt att framföra. Det finns t. ex. i reservationen upprepat någonting, som återgivits i många yttranden över förslaget, nämligen att man ändå inte kommer någonstans på väg, eftersom obligationsräntan inte beröres av denna lagstiftning. Vidare säga reservanterna att ränteglidningen startar med obligationsräntan. Det kan hända, att den gör det ibland. Det kan hända, att innehavare av obligationer vilja förvandla obligationerna i kontanter, särskilt penningvårdande inrättningar, som vilja använda kontanterna till att låna ut på annat håll. De sälja obligationer och de ta en försämring av kursen och därmed en förhöjning av räntan, och när de skola låna ut pengarna igen, måste de alltså ta en höjd ränta. Vad föranleder det? Jo, det föranleder, att när försäkringsbolagen t. ex. skola låna ut på inteckningar säga de: »Nu står obli-

gationsräntan 0,2 procent högre än vad den gjorde förra veckan, och därför vilja vi ha ytterligare 0,2 procent», och det föranleder nya obligationsutbud till ännu lägre kurs, alltså till en ännu högre ränta. På det sättet saxar man alltså upp räntan; det upplevde vi förra hösten mycket åskådligt. Om jag alltså här har en sax, som verkar uppdrivande på räntenivån, och jag binder den ena skänkeln av saxen, blir det inte så mycket kraft kvar i den andra, och därför kommer en räntereglering att få en bindande effekt även på obligationsräntan, herr Ewerlöf.

Denna lags uppbyggnad skulle enligt reservanternas vara en oformlighet. Den är till det yttre kopierad efter priskontrollagen, och reservanternas säga att det inte går att kontrollera räntor på samma sätt som priser. Ja, kanske inte på samma sätt, men såvitt jag förstår går det lättare att kontrollera räntor än priser.

Allt detta tal om att det på kreditmarknaden existerar en mångfald olika räntesatser är ett rent överord. Det gäller i grund och botten att fastställa ett litet fåtal räntesatser, mindre än tio. Inom varje sådan räntegrupp finns det både ett minimum och ett maximum, så att de starkaste säkerheterna få de lägre räntesatserna och de svagare få de högre. Nu mena reservanternas, att om ett räntestopp införes och alltså detta lilla fåtal räntesatser fastställs, blir följderna, att alla lån inom en sådan grupp komma att beviljas mot högsta möjliga räntesats och att det blir krediter med de starkaste säkerheterna, som få företräde. Detta är en rent teoretisk konstruktion. Konkurrenten mellan penninginrättningar kommer att omöjliggöra att så kommer att ske. Det kommer nämligen inte att vara möjligt med hänsyn till en penninginrättnings framtid att tillämpa en sådan politik. Det behövs alltså inte några särskilda åtgärder. Det kommer att ligga i bankernas eget intresse att inom varje sådan räntegrupp ge de bästa säkerheterna en lägre ränta och de sämre säkerheterna en högre. Det är en så naturlig sak, att

Lagförslag om räntereglering m. m.
det bara är en konstruktion att vilja påstå någonting annat.

Sedan ha vi i lagen infört några bestämmelser om säkerhetsåtgärder, som innebära, att ränteregleringslagen vid behov kan riktas mot viss person eller visst företag. Vi ha tagit in den bestämmelsen, att det i extrema fall även kan fixeras inlåningsräntor, och vi ha gjort ett uttalande om att riksbanken, därest det behövs, får uppträda såsom en kompletterande långgivare. Ingenting av detta är önskvärt, utan det är någonting som man i det allra längsta vill undvika att tillgripa. Men man får inte se bort ifrån att det dock kan komma att bli så, att det på vissa håll på kreditmarknaden förekommer illojalitet och försök att sabotera och att det då kan bli nödvändigt att ingripa även på sådana punkter. Men dessa bestämmelser komma inte att tillämpas i något annat fall.

Man kan ju vidare säga, såsom herr Ewerlöf sade här, att finansministerns motivering är en annan än riksbanksfullmäktiges. Det tror jag är ett överord. Min motivering är bara mer utförlig och mer nyanserad. Det gäller dock samma lag, säger herr Ewerlöf. Ja, denna lag är ju en ramlag för ett handlande. Själva handlandet kan aldrig i detalj beskrivas i en lag. Det blir en av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt beslutad motivering till lagen, som blir rättsnötret för lagtillämpningen. Och då betyder det väl, att i den mån riksdagen ställer sig bakom Kungl. Maj:ts formulering — och det har utskottet gjort — kommer det att bli den formuleringen, som blir utslagsgivande för lagens tillämpning.

Här har sagts att det är märkvärdigt, att denna lag framlägges, så många argument som anförts mot den och så enstämmiga som dessa yttranden ha varit. Men jag har för min del här vägt argumenten för och emot lagen mot varandra och funnit att de senare icke äro hållbara från mina utgångspunkter. Jag förstår, att den, som icke vill att det skall föras en lågräntepolitik, kan ha den meningen, att lagen är onödig, och då kan förstora upp alla svårigheter till

Lagförslag om räntereglering m. m.

gigantiska mått. Men om vi hålla oss till det rent sakliga i argumenten, måste vi väl säga att det inte är märkvärdigt, att mängder av institutioner och organisationer, som inte tycka om denna politik, samlat ihop alla möjliga motargument. Dessa ha sedan bemötts i propositionen, de ha framförts till riksdagen, och så ha reservanterna nu kommit med sin motivering. Jag försäkrar, att jag icke har kunnat finna att den granskning, som reservanterna ha givit detta komplex, har lett till någon förstärkning av argumenten emot lagen. Detta är däremot märkligt. Om det verkligen fanns någon opartisk person här — vilket ju är mera osannolikt — som satte sig ned och läste mot vartannat utskottets yttrande i detta utlåtande och reservanternas, undrar jag, om inte han ändå skulle stanna för att de sakligast starkaste argumenten ligga på utskottets sida och inte på reservanternas.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag ger givetvis finansministern rätt i att den principiellt olika inställning till dessa problem som jag företräder gentemot honom självfallet måste påverka det omdöme jag har om lagen, och i den mån som vår diskussion har rört sig om denna olika uppfattning, skall jag inte ta upp den igen, ty jag är övertygad om att vi inte kunna på något sätt rubba varandras ståndpunkter. Det var dock några saker, som jag skulle vilja bemöta.

Herr statsrådet började med att säga, att det inte var med sanningen överensstämmande att 27-punktsprogrammet, som var uppgjort med tanke på depression, hade fullföljts under högkonjunktur. Låt mig då erinra om att en sådan sak som fasthållandet vid en fastlåst lågränta går tillbaka på detta program. Likaså bostadspolitiken som beräknades bliva insatt i depressionsläge men fullföljts i högkonjunktur med vidsträckt verkningar på den ekonomiska utvecklingen. Det må räcka med dessa exempel på vad jag åsyftade.

Herr statsrådet har gång efter annan

betonat, att det här är fråga om att vidhålla en kreditåtstramning inom lågräntepolitikens ram. Jag vet inte var finansministern anser gränsen gå för ett bevarat lågränteläge. Vi anse, att med alla de kompletterande åtgärder, som skola till för att åstadkomma restriktivitet på penningmarknaden, så skulle erforderlig kreditåtstramning kunna uppnås inom ramen av låt oss säga högst en procents räntestegring. Vi äro emellertid beredda att enligt den rörliga räntans princip inte stanna vid detta, om det skulle visa sig otillräckligt, men vi tro, att man kan hålla sig inom den angivna ramen, och då undrar jag: Ligger den inom begreppet lågränta?

Vi vilja inte att kreditåtstramningen skall gå längre än att vi få ned konjunkturen från den överfulla sysselsättningen till den höga och jämna sysselsättningen.

Herr statsrådet missförstod min avsikt när jag talade om västdemokratierna. Innebörden i detta var följande. Bondeförbundsledaren åberopade, att västdemokratierna hade priskontroll; följaktligen, ansåg han, stod denna räntelag, som inte var annat än priskontroll, i god överensstämmelse med västdemokratierna. Det var detta jag apostroferade. Jag tyckte inte jag behövde stärka min argumentation med det i och för sig riktiga påståendet, att vi skulle stå i bättre överensstämmelse med västdemokratierna om vi ginge över till en rörlig ränta.

Herr DE GEER (kort genmäle): Jag vill också ge finansministern rätt i ett avseende, nämligen att det är överord att säga, att denna lag innebär ett dråpslag mot demokratien. Jag yttrade mig kanske litet otydligt, men min mening var, att den metod, som här kommit till användning, nämligen med fullmaktslagar, kan betyda ett dråpslag mot demokratien, om det är meningen att liknande metoder skola tillämpas i framtiden.

Det kanske må vara tillåtet att ställa till finansministern en hypotetisk fråga, om han nu vill eller kan besvara den: Skulle finansministern vilja tillämpa la-

gen i dagens läge, om den vore i kraft, eller är den avsedd för en vida allvarigare situation?

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag svarar rakt på sak, att jag icke skulle tillämpa lagen i dagens läge.

Herr PERSSON, KARL: Herr talman! När utskottet i inledningen till sitt utlåtande skriver, att det föreliggande lagförslaget har framlagts i syfte att skapa betingelser för en effektiv kreditpolitik från statsmakternas sida utan ogynnsamma återverkningar på ränteområdet, så är detta huvudmotivet för att vi från vårt håll ha kunnat acceptera lagförslaget. Å ena sidan är en ränteregleringslag i och för sig visst ingen önskvärd företeelse bland våra redan förut i många fall ganska tillkrånglade lagar och förordningar, men å andra sidan är det så samhällsviktigt, att Kungl. Maj:t och riksbanken ha en möjlighet att driva en effektiv kreditpolitik utan att detta behöver medföra de oerhörda påfrestningar på det ekonomiska området, som en hög ränta utgör. Från högerhåll har både i utskottet och utanför riksdagen — liksom även av herr Ewerlöf här i dag — talats om en procents räntehöjning som den antagliga gränsen för tillräcklig kreditåstramning, och från folkpartihåll har talats om en ännu mindre räntehöjning som tillräcklig. Vi tro inte på detta. Erfarenheter från tidigare liknande situationer både här hemma och i utlandet tala för en helt annan och betydligt högre räntesats, om tillräcklig åtstramning väsentligen härigenom skall kunna åstadkommas på penningområdet. Nu talas det om att det tillsammans med andra åtgärder knappast skulle behövas annat än att räntan är rörlig. Dessa andra åtgärder skulle vara överbalansering av budgeten, uppmuntrande av det frivilliga sparandet och investeringsbegränsande åtgärder. Men är det inte så, att vi i vårt genomreglerade samhälle redan ha andra förordningar, som verka i motsatt

Lagförslag om räntereglering m. m.
riktning? Sålunda skall ett höjt ränteläge inräknas i jordbrukskalkylen och därmed verka höjande på livsmedelspriserna. Är det inte också så, att räntekostnaden får inräknas i produktionskostnaden för alla priskontrollerade varor och därmed endast fördyra dessa? Från folkpartihåll har uttalats, att en högre räntas inverkan på hyreskostnaden skulle subventioneras och därmed på detta område göras ineffektiv. Detta var bara några exempel.

Jag framhöll i våras, att den gamla nationalekonomiska åsikten om räntan som ett effektivt vapen på det penningpolitiska området med hänsyn till andra samhällsreglerande åtgärder inte längre är så berättigad som den var, då inga eller högst obetydliga sådana från samhällets sida vidtogos. Jag tror att utvecklingen ger mig rätt häri. Räntehöjningen på en halv procent i fjol höst har inte satt några spår efter sig i inflationsbekämpande riktning.

För övrigt är en hög ränta inget humant medel att reglera penningmarknaden med. För att den skall verka, måste den framkalla stagnation i affärslivet, vilket betyder betalningsinställelser och konkurser för de ekonomiskt svaga företagen. Detta är inte alls detsamma som att de minst samhällsnyttiga företagen gå över ända. I detta fall slår räntevapnet fullständigt blint. Ett är dock säkert: att nya och ekonomiskt svaga företag med stor skuldsättning bli de som få örfilarna.

Den gamla manchesterliberala åsikten är en hård linje, och detta kanske i ännu högre grad då det gäller räntepolitiken än i övriga avseenden. Härmed vill jag inte ha sagt, att räntan under alla förhållanden skulle fastlåsas vid den nuvarande räntesatsen. Det är mycket möjligt, att en ytterligare räntehöjning av en halv procent kan komma att behövas och kanske måste genomföras tillsammans med både ränteregleringslagen och övriga föreslagna åtgärder. Huvudsaken är, att lågräntepolitiken bibehålles.

Bland övriga åtgärder nämnde jag överbalansering av budgeten, uppmunt-

Lagförslag om räntereglering m. m.

ring av det frivilliga sparandet och investeringsbegränsning, detta därför att reservanterna ha nämnt just dessa åtgärder. Det är emellertid även andra åtgärder som föreslagits. Folkpartiet föreslår dels skattelättnader och dels skatteskärpning, i form av konjunkturvinstbeskattning — den senare inte minst ur rättvisesynpunkt. Konjunkturvinstbeskattningen skulle endast gälla den, som på grund av de stigande konjunkturerna på vissa områden, främst i fråga om skogen, fått större inkomster än förut. Ur folkpartiets synpunkt vore det väl då ännu rättvisare, att även den, som under alla tidigare år haft en hög inkomst, finge en förhöjd skatt. Man tycker att denne borde ha åtminstone lika stor skatteförmåga som den, som under tidigare år fått nöja sig med en låg inkomst. Den som tidigare haft stor inkomst, kan ha haft denna som kupongklippare eller från någon annan lika ansträngande sysselsättning. En sådan skatteskärpning för alla med stor inkomst fordrade endast en höjning av skatteskalorna i de medelhöga och höga inkomstlägena.

Nåja, jag förordar ingen skatteskärpning utan går gärna med på den andra folkpartistiska ståndpunkten, den som föreslår skattelättnad. Detta var bara några reflexioner med anledning av herr Ohlins olika förslag. Jag trodde vi voro överens om att de nuvarande skatteskalorna äro mer än tillräckligt hårda i alla inkomstlägen.

Men för att återgå till ränteregleringslagen uttalar jag den förhoppningen, att den inte skall sättas i kraft, om icke — som det också står i lagtexten — det är oundgängligen nödvändigt. Herr Ewerlöf har påpekat, att det inte står i författningen, att den som andra fullmaktslagar skall kunna träda i kraft vid krig eller krigsfara, utan endast då det är »oundgängligen nödigt». Samtidigt har herr Ewerlöf använt en stor del av sitt anförande till att påpeka hur utomordentligt viktigt det är att just nu sätta in kreditåtstramande åtgärder och hur prekärt läget är.

Lagen kan ju också sättas i kraft

etappvis, t. ex. endast anmälningsskyldighet eller endast räntestopp.

Utskottet har också understrukit betydelsen av frivilliga överenskommelser i kreditbegränsande syfte mellan riksbanken och kreditinstitutionerna. Om det skall stå citationstecken kring ordet »frivilliga» eller inte tror jag inte spelar så stor roll. Jag tror för övrigt också, att det ur demokratisk synpunkt kanske är riktigare med en påtryckning, till vilken möjlighet skapats på demokratisk väg genom ett lagförslag, än med en påtryckning i kreditinskränkande syfte genom ett automatiskt verkande medel.

Med dessa synpunkter på frågan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BOO: Herr talman! Efter finansministerns anförande för en kort stund sedan skall jag begränsa mig till att göra några korta reflexioner omkring det föreliggande lagförslaget om räntereglering. Jag måste dock inledningsvis säga ifrån, att när man skall ta del av detta förslag och ta ställning därtill, så måste man ha två väsentliga saker klara för sig, om man inte — som har skett i åtskilliga remissyttranden — skall komma alldeles på avvägar. För det första är det inte meningen att denna lag skall tillgripas, om det inte genom internationella konjunkturförändringar eller ett allmänt inflationsläge blir nödvändigt. Det är alltså en beredskapslagstiftning man här är i färd med att behandla. För det andra är det de kreditåtstramande åtgärderna som även i det här fallet bli det väsentliga, och ränteregleringen är bara ett temporärt hjälpmedel i detta avseende.

Debatten om ränteregleringslagen har, såsom också framgick av herr Ewerlöfs anförande, i stor utsträckning rört sig kring att detta är en fullmaktslag, som ger oerhörda möjligheter att vid sidan om riksdagen träffa viktiga avgöranden. Jag skall inte använda de hårdaste ordalag som högermotionen i detta fall tar till, utan referera till vad den säger i kanske mer sakliga sammanhang, där man konstaterar, att det är den svenska

riksdagen som har »särskilt ansvar för vården om rikets mynt» och vidare att svensk rätt icke känner »möjligheten att delegera befogenheter eller ansvar».

Där är alltså denna kärnfråga framställd, men man måste fråga sig: Hur är det i praktiken? Det är väl så, att riksdagen vid lämpliga tillfällen debatterar den ekonomiska politiken, inklusive penningpolitiken. Den uttalar sig i anslutning till utlåtanden från bankoutskottet eller annan beredning för vissa riktlinjer för denna politik, och dessa riktlinjer följas sedan av riksbanken i dess penningpolitik. Men detta är bara ramen omkring det som sker. Inom denna ram har riksbanken väl redan i dag en relativt stor rörelsefrihet. Så till exempel är det riksdagen som gör uttalanden om anslutning till lågräntepolitiken, men det är riksbanken som vidtar de åtgärder, som i alla de växlande situationerna påfordras för att nå detta mål.

Ränteregleringslagen kommer alltså in som ett medel i detta arbete, men i och för sig inverkar den inte på riksdagens rätt att uppdraga riktlinjerna för penningpolitiken. Att i detalj söka styra ränteutvecklingen har väl alltid legat i riksbankens egen hand, och ingen kan tänka sig att riksdagen skulle i dessa detaljer blanda sig i det aktuella skeendet dag för dag eller månad för månad. Ur riksdagens synpunkt torde alltså oppositionens principiella invändningar i detta avseende vara i hög grad överdrivna.

Om man studerar vad som vid olika tillfällen i den politiska debatten har framförts om räntans roll när det gäller att styra den ekonomiska utvecklingen, så märker man, att det finns åtskilliga uppfattningar att välja på. Följer man med i denna debatt, så märker man att saken ibland läggs upp på det sättet, att det är den fria räntan som skall ligga i botten och att det ovanpå denna eventuellt skall komma kompletterande åtgärder; och omvänt sägs ibland, att det är de kreditåtstramande åtgärderna som skola ligga i botten och att en viss ränterörlighet skall komma ovanpå. Man tycker sig märka, att av dessa båda framställningar ligger den första närmast till

Lagförslag om räntereglering m. m.
för högerens representanter och den senare för folkpartiets.

Den gemensamma reservation, som de båda partiernas representanter fogat till föreliggande utskottsutlåtande, tycks i detta hänseende vara en syntes mellan de båda uppfattningarna. Man använder ordet »parallellt», i det man säger: »Parallellt med de penning- och kreditpolitiska medlen böra i nuvarande labila läge tillämpas åtgärder även av annat slag, exempelvis en väl avvägd överbalansering av budgeten, uppmuntrande av det frivilliga sparandet och tillfälliga investeringsbegränsande åtgärder.» Beträffande det sista uttrycket — »tillfälliga investeringsbegränsande åtgärder» — måste man fråga sig, om det är högerens eller folkpartiets dosering av medicinen som avses. Det kan väl inte vara fråga om konjunkturvinstbeskattningen och investeringskontot för skog, eftersom de båda partierna ha kunnat samsas om uttrycket.

Man säger vidare i denna reservation: »Sådana åtgärder» — som man just talat om i allmänna ordalag — »äro värdefulla även ur den synpunkten att kreditåtstramningen med deras hjälp ej behöver medföra en så stor räntehöjning som eljest.» Om man erkänner detta, har man kommit in på en linje, som även vi äro inne på. Då återstår bara frågan hur långt man vill gå i fråga om dylika åtgärder, såvida man nu över huvud taget menar, att dessa åtgärder skola ha någon avgörande betydelse i sammanhanget.

Inom utskottsmajoriteten förneka vi ingalunda — vilket även framgår av utskottsutlåtandet — att det i ett normalare konjunkturläge kan vara tillräckligt med en viss ränterörlighet inom ganska små marginaler, men i nuvarande situation hävda vi bestämt, att en räntehöjning, om den skall få en avgörande effekt och kunna bromsa upp den nuvarande överkonjunkturen, måste vara kraftig och komma snabbt. Detta tycks också undan för undan bli alltmera erkänt. Under utskottsbehandlingen sades det från högerhåll, att man nog kunde tänka sig, att det i dagens situation be-

Lagförslag om räntereglering m. m.

hövdes en räntehöjning av omkring två procent. Jag vill för min del hävda, att även det är lågt beräknat, men låt oss förutsätta att det vore den norm, som man skulle komma fram till. Då måste man fråga sig: Hur går det med bostadsbyggandet? Vad ha till exempel högerreservanterna för uppfattning om hur det problemet skall lösas? Man slår ju dock även från det hållet vakt om bostadsbyggandet. Högerledaren deklarerade i ett offentligt föredrag någon gång under första hälften av augusti, att det inte är luftslott vi behöva bygga i detta land utan vanliga en-, två- och tretrums-lägenheter, och menar han allvar med den politiken, måste man fråga hur det problemet skall lösas.

På högerhåll tycks man ju inte vilja vara med om någon egentlig subventionering, åtminstone inte på något längre sikt. Enligt Kooperativa förbundets siffror i dess yttrande över ränteregleringsförslaget betyder en räntestegring på 0,5 procent 6,1 procent hyresstegring. Enligt min mening är denna hyresstegring för lågt beräknad, ty KF utgår i detta sammanhang från att de nya hus, som det här är fråga om, skulle vara belånade endast till 85 procent. Men så är ingalunda alltid förhållandet, utan belåningen ligger väl numera i många fall åtskilligt högre. Men om man ändå utgår från KF:s siffror och räknar med en tvåprocentig räntestegring, blir det i alla fall fråga om en stegring av hyrorna med någonting mellan 24 och 25 procent. Hur skall en sådan situation kunna klaras? Vi hade tidigare i dag i bostadsdebatten en deklaration från herr Mannerskantz just i fråga om subventionerna. Han sade ifrån för sin del, att han inte kunde göra några avslöjanden, närmast med hänsyn till att det var valår nästa år. Jag väntar inte här heller något mera ingående svar, men konstaterandet är i alla fall viktigt att göra.

Herr Ewerlöf tog i sitt anförande här upp remissyttrandena och strök kraftigt under vad som där framhållits. Dessa yttranden vända sig visserligen formellt mot räntestoppet, men i realiteten är det väl mot de kreditåtstramande åtgär-

derna, som kritiken sätter in, eftersom räntestoppet här kommer som en följd av dessa. Jag vill konstatera och stryka under, att lagens tillämpning är till sin karaktär kortfristig. Den kan inte tillämpas under en längre tid, och den kan inte vara ett effektivt medel mot en av penningmarknaden på längre sikt skeende förändring.

Det finns, sade herr Ewerlöf i sitt anförande, i nuvarande situation tyvärr ingen annan gräns för penningvärdet än den som löntagarnas massa fastställer genom sin eventuella återhållsamhet. Jag uppfattade herr Ewerlöf i dessa sammanhang, som om han tyckte att detta var mycket beklagligt. Men då måste man också fråga: Hurudan skall penningpolitiken vara? Vill man svänga över hela denna politik, så att vi hamna i det motsatta läget, där löntagarna äro slagna till slant och där arbetsgivarna ha alla trumfen på hand? Det lät nästan som om i varje fall herr Ewerlöf var sorgsen just över den utveckling, som skett på detta område.

Sedan konstaterade herr Ewerlöf också i sin replik till finansministern, att vad högern avser med sin uppläggning av räntepolitiken är att kunna föra över vårt samhälle från den överfulla till den höga och jämna sysselsättningen. Det går bra att säga någonting sådant, men att i det läge, vari vi i dag befina oss, med räntevapnet åstadkomma en sådan förändring av konjunkturen torde vara ogörligt. Den konjunktur vi nu ha är splittrad. När man gjort en sådan förändring av räntans höjd, att man fått en dämpning av konjunkturen, komme man antingen i den situationen, att åtgärden bleve för hård och finge konsekvenser i sysselsättningsavseende, eller också hamnade man i ett läge, där räntan glede undan för undan i små poster uppåt och både löntagare och företagare undan för undan i denna konjunktur hade möjlighet att kompensera sig. Då vore man i samma situation igen, med den skillnaden att man fått ett högre löneläge och ett högre prisläge. Det är väl i alla fall inte ditåt som vi syfta.

Med vad jag här anfört och med hänvisning till utskottets utlåtande i övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag hinner inte på de tre minuterna gå till ett bemötande på alla de punkter, i vilka jag blivit apostroferad i herr Boos anförande.

Först vill jag invända, att jag inte förstod hela hans spekulation om skillnaden mellan oss och folkpartiet i fråga om ordningen mellan kreditåtstramningen och de andra åtgärderna. Vi mena säkerligen detsamma, nämligen att det skall ske en koordination mellan de penningpolitiska och de andra åtgärderna. Det är inte fråga om att sätta det ena framför det andra. Jag har bara sagt, att om icke i denna kombination ingår en rörlig penningpolitik, så kunna vi inte klara problemet med de andra åtgärderna — allt måste här samordnas till en helhet.

Sedan nämnde herr Boo, att det från högerhåll i utskottet skulle ha talats om två procents räntestegring såsom behövlig. Det är jag okunnig om. Jag har hela tiden, vilket jag också tillät mig framhålla i en replik till herr statsrådet, rört mig med tanken på en enprocentig höjning som tillräcklig, så som vi nu bedöma läget.

Vidare menade herr Boo, att jag skulle ha några illasinnade avsikter med vad jag uttalade om det olämpliga, eller i vart fall mindre tillförlitliga, i att vårt penningvärde vilar på den moderation, som de stora löntagargrupperna frivilligt kunna vara beredda att visa. Det är väl ingen som inte har den uppfattningen — och det är jag säker på att man även från LO:s sida vill bekräfta. En annan uppfattning kan inte vidhållas, om det skall vara någon mening med talet om ett stabilt penningvärde.

När det slutligen talas om omöjligheten att göra någonting i riktning mot en konjunkturförändring från överfull sysselsättning till hög och jämn sysselsättning, är ju det bara ett påstående. Varför skulle man inte kunna åstadkom-

ma någonting i den riktningen? Varför skulle man inte kunna tänka sig att stanna vid en nivå, som kan karaktäriseras som en hög och jämn sysselsättning, vilket vi för vår del eftersträva?

Herr BOO (kort genmäle): Herr talman! Jag har ingalunda sagt att det var herr Ewerlöf, som i utskottet nämde denna siffra på två procents räntestegring. Det var herr Ewerlöfs partivän herr von Seth, som i en replik i utskottet sade ifrån att han trodde, att det med den försämring, som nu hade skett i situationen, mycket väl skulle kunna tänkas att det behövdes en räntestegring av den storleken.

Då jag här talade om de kreditåtstrammande åtgärder, som skulle vidtagas parallellt med en förändring av räntan, gjorde jag det bara i det sammanhanget, att jag refererade den allmänna politiska debatten, där man i vissa sammanhang talat om att det är räntemedlet, som skall ligga i botten och vara det väsentliga, och i andra sammanhang har velat tillgripa de övriga åtgärderna som det väsentliga med en eventuellt rörlig ränta där ovanpå.

När det sedan gäller frågan om den rörliga räntan och den fulla och överfulla sysselsättningen hävdar jag för min del den uppfattningen, att i den överkonjunktur, som vi ha för närvarande, med den väldiga köpkraft, som finns, måste det ske en kraftig räntehöjning innan man med räntan som medel i tillräcklig mån kan stoppa företagarnas lust att investera och skapa fram nya produkter. Om man gör en mycket liten förändring i räntenivån, innebär detta inte för företagarna en sådan belastning, att de därför vilja inskränka sin produktion. Om de icke kunna bära denna räntestegring i första hand med sina vinstmarginaler, kunna de låta den slå igenom på priserna, och då har den bara flyttats över på den allmänna marknaden. Löntagarna med sina starka organisationer, som herr Ewerlöf talade om, kompensera sig utan tvivel för denna ökning, och vi äro då i ett ännu sämre utgångsläge.

Lagförslag om räntereglering m. m.

Herr NORDENSON: Herr talman! De synpunkter, som vi reservanter lagt på det föreliggande förslaget, ha i allt väsentligt framförts av föregående talare, och jag har därför inte för avsikt att gå närmare in på dem. Men på en punkt skulle jag dock vilja ta upp en argumentering, och det gäller det inlägg, som finansministern hade nyss om sin målsättning med denna lag.

Om jag förstod honom rätt menade finansministern, att han önskar åstadkomma en kreditåtstramning, men med bibehållen lågräntenivå. Frågan är i vilken mån detta över huvud taget är möjligt ens med denna lag, och där vill jag stödja mig på vad finansministern själv säger i motiveringen.

Han ger uttryck för den uppfattningen, att man med den räntereglering som föreslås icke kan etablera en räntenivå, som icke är i balans med marknadsläget sådant detta gestaltar sig på lång sikt. Det tror jag är fullkomligt riktigt. Jag tror inte att man kan ens med en mycket hård räntekontroll låsa räntan helt och hållet, om man icke samtidigt vidtager de kreditåtstramande åtgärder, som man hittills förklarat sig vara ense om. Finansministern har tydligen tänkt sig, att denna lag skulle användas för att mota de tillfälliga ryckningar, som kunna uppstå på marknaden, och spekulativa åtgärder, som sträva till en räntehöjning. Dem skulle man då kunna dämpa. Men man skulle inte kunna på någon längre sikt bibehålla en räntenivå, som icke motsvarar marknadsläget.

Om vi nu åtstrama marknadsläget, betyder det sålunda en tendens uppåt, och vad man då kan åstadkomma med lagen är endast att dämpa verkningarna för att slutligen komma till den räntenivå, som motsvarar det nya marknadsläget, sådant det utvecklar sig efter kreditåtstramningen. Jag vill därför göra gällande att med de utgångspunkter, som finansministern själv här har angivit, kommer man endast att i mycket begränsad mån kunna reglera räntan. Man blir tvungen att ta de räntejusteringar, som marknadsläget kräver.

Men om man nu har klart för sig, att vi för att bevara penningvärdet måste göra en hård kreditåtstramning, komma vi här i en konflikt mellan vår önskan att bevara penningvärdet och vår önskan att hålla lågränteläget. Jag menar sålunda att det helt enkelt inte går att ortodoxt hålla lågränteläget, om man vill bevara penningvärdet. Man står här i själva verket inför valet mellan dessa. Vi reservanter äro av den bestämda uppfattningen, att i det valet är penningvärdet så oändligt mycket viktigare, att man får ta räntestegringen.

I fråga om de modifikationer, som finansministern vill åstadkomma, i fråga om onödiga kastningar, ryckningar, störningar och räntespekulationer på marknaden, tror jag att finansministern har utsikter att på frivillig väg träffa överenskommelser med kreditinstituten, som motverka dessa icke önskvärda ting. Han behöver inte det hotfulla vapen, som han här velat skaffa sig i form av ränteregleringslagen.

Vad jag vidare, herr talman, vill komma fram med är närmast några mera allmänna reflexioner inför behandlingen av detta ärende. Där är jag inne på samma tankar som herr De Geer, nämligen att förslaget berör frågan om våra demokratiska arbetsformer.

Det har vid flera tillfällen tidigare, från statsminister Per Albin Hansson och senare från statsminister Erlander, efterlysts en mera energisk, mera slagkraftig opposition i vårt politiska liv. Men om man ser på hur regeringspartiet tar ställning till den opposition, som kommer fram, skall man finna ett ganska märkligt förhållande. I sådana fall då regeringen framlagt förslag, som inte äro av allt för djupgående art och som sålunda inte innebära någon allt för stor omvälvning av samhällslivet, är man både vid remissvarens behandling, vid propositionernas utformning och senare vid utskottsbehandlingen från majoritetspartiets sida ganska benägen att ta hänsyn till framkomna invändningar och ändringsförslag. Men förhållandet blir ett helt annat vid förslag, som innebära ett djupt ingripande i våra förhållanden,

en verklig omdaning av vårt samhälle. Då är benägenheten att ta hänsyn till kritik, även om denna framkommer på mycket bred front och med mycket gravva anmärkningar, praktiskt taget ingen alls. Man kan säga att ju mer ingripande och omvälvande ett lagförslag har varit, desto större har majoritetens obenägenhet varit att lyssna till kritik och opposition. Man kan också uttrycka saken så: ju hårdare opposition, desto mindre hänsyn.

Vi kunna lätt hitta exempel härpå. Ett mycket klart exempel är de Wigforsska skatteförslagen 1947, ett annat är just den ränteregleringslag vi nu behandla. I båda fallen har det framkommit utomordentligt hård kritik, och den har framförts på bred front även från håll, som icke kan misstänkas för att vilja anlägga politiska synpunkter. Jag erinrar om den hårda kritik från den juridiska sakkunskapen, som kom den Wigforsska kvarlåtenskapsskatten till del. Ränteregleringslagen har avstyrkts av majoriteten inom lagrådet, och KF, som knappast kan misstänkas för att anlägga politiska synpunkter i detta sammanhang, har givit det kanske hårdaste avstyrkande, som något remissvar innebär.

Vid behandlingen av båda dessa lagförslag ha emellertid avstyrkandena, som vällt in med remissvaren, förklarats betydelselösa och skjutits åt sidan med ett penndrag. Det enda som skett vid dessa två lagförslags behandling har varit, att departementscheferna låtit motiveringen för sina förslag undergå en mycket väsentlig förskjutning gent emot vad utredningarna kommit med. Herr Wigforss' motivering för kvarlåtenskapen var en helt annan än skatteutredningens. Herr Sköld lämnar riksbanksfullmäktiges mödosamt uppbyggda konstruktioner praktiskt taget helt bakom sig och kommer med en annan mening. Men i båda fallen har man lagt fram lagförslagen praktiskt taget oförändrade.

Vad sedan utskottsmajoriteterna beträffar ha de båda gångerna på ett devot sätt svurit på magisterns ord. Det har inte rests någon invändning. Det har

Lagförslag om räntereglering m. m.
praktiskt taget inte framkommit någon självständig mening.

Nu kan man gent emot mitt resonemang naturligtvis invända, att vid mindre betydelsefulla lagförslag kan det ligga nära till hands för en utskottsmajoritet att göra vissa medgivanden för att få en kompromiss mellan olika parter till stånd, medan det naturligtvis vid de mera djupgående förslagen icke finns utsikter att genom medgivanden vinna oppositionens sanktion. Men vi måste likväl komma i håg, att en ansvarskännande riksdagsmajoritet inte bara får ta hänsyn till den politiska konjunkturen inom riksdagen, utan den måste betänka, att ett lagförslag, som mötes av en mycket stark, mycket utbredd och djupgående kritisk opinion, icke får den nödvändiga förankringen i medborgarnas rättsmedvetande. Det är icke likgiltigt, om en lagstiftning står i allvarlig motsättning till stora medborgargrupper och högkvalificerade sakkunnigas rättsuppfattning.

Herr Sköld har velat bagatellisera detta genom att säga att det är bara vissa ekonomiska instituts intressen, som här förts fram, och dem kan man inte ta hänsyn till. Det har dock kommit till synes en opinion även inom den juridiska sakkunskapen, som vi väl ändå inte helt kunna skjuta åt sidan när det gäller att bedöma huruvida en lagstiftning motsvarar rättsmedvetandet. Vad de »ekonomiska instituten» beträffar vill jag ytterligare erinra om att KF har kommit med det hårdaste avslagsyrkandet. Det är ju ganska märkligt att konstatera, att finansministern numera tycks anse, att dess uppfattning i ekonomiska ting är någonting som helt kan skjutas åt sidan.

Detta är enligt min mening verkligen en fråga, som tål att betraktas ur demokratiska synpunkter. Det kan inte undvikas att en demokrati, som går allt för hårt fram mot stora samhällsgruppers rättsmedvetande, får en otrevlig bismak av diktatur.

Det här behandlingssättet får naturligtvis också till följd att sakkunniginstanserna och oppositionen till sist mås-

Lagförslag om räntereglering m. m.

te känna sitt arbete som hart när överflödigt och tröstlöst. I varje fall bli klamoralen från regeringsmajoriteten över att den så ofta får möta en alltför svag opposition fullkomligt meningslösa.

Jag skall uppehålla mig vid åtminstone en av de anmärkningar som framförts mot förslaget. Det är de svårigheter, som måste möta riksbanksledningen vid tillämpningen av en ränteregleringslag sådan som den här föreslagna. Riksbanksledningen skall enligt förslaget inte bara fastställa maximiränta, utan den skall även operera med minimiräntor. Den skall vidare kunna ingripa och bestämma räntesättningen i enskilda fall beträffande viss person eller visst företag. Det innebär att riksbanksledningen kan nödgas påtaga sig ett ytterst omfattande detaljarbete med granskning av kreditgivningen för hela landet. Men det är någonting som riksbanksledningen helt enkelt inte kommer att kunna gå i land med. Uppgiften skulle säkerligen bli den alldeles övermäktig och leda till besvärliga konsekvenser.

Jag skulle vilja sammanfatta min kritik mot det föreliggande regleringsförslaget på följande sätt. Det beslut, som majoriteten nu står i begrepp att fatta, innebär ett allvarligt nonchalerande av den juridiska och ekonomiska sakkunskapens ord. Det innebär vidare att vid en eventuell tillämpning av lagen en arbetsbörda lägges på riksbanken, som den inte har möjlighet att bära. Och framför allt — och det är det viktigaste — innebär lagen ett uppoffrande av vårt penningvärde på räntestoppets och hysrestoppets altare.

Jag skulle, herr talman, med dessa ord kunna avsluta mitt anförande, men jag kan inte neka mig att göra en liten reflexion kring de förhållanden, som jag här talat om. När jag ser obenägenheten att ta hänsyn till oppositionen, även när den bemödar sig att komma med mycket ingående invändningar mot ett förslag, och när jag ser hur man tar till ett så pass våldsamt medel som ränteregleringslagen för att kunna komma till rätta med de parter, som beröras av den ekonomiska politiken, tycker jag nog

med förlov sagt, herr talman, att det påminner mig litet om den situation, som man ibland möter i en barnkammar. Den store starke pojken kräver att alla småpojken skola leka på precis det sätt, som han anser vara det riktiga. De få inte ha något ord med i laget. När man sedan får se att den store pojken snickrat till en väldig klubba, som han har lagt bredvid sig, frågar man: »Snälle Per Edvin, vad tänker du göra med den stora klubban?» Man får till svar: »Jag skall slå klubban i skal-len på de andra pojken, om de inte gör som jag säger!»

Sedan får man se att det är en stor spik inslagen i ena änden på klubban. Man undrar varför den sitter där. »Jo», svarar pojken, »den sitter där för att det skall göra riktigt ont, när jag slår.»

Det är denna spik — bestämmelsen om minimiräntan — som är det värsta. Den behövs inte alls. Det är verkligen en person i utskottet, från regeringspartierna, som reagerat mot denna spik — och det är som sig bör en andans man, kyrkoherde Mogård. Jag tror att han här själv kommer att utveckla sin uppfattning, och jag tror därför inte att jag går händelserna alltför mycket i förväg. Han har tyckt att denna spik är onödig och kunde vara borta.

Jag vill säga till sist, herr talman, att jag tror, att den starka grabben, Per Edvin, är tillräckligt duktig för att komma till rätta med problemet utan detta tillhygge.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Herr MOGÅRD: Herr talman! Jag fruktar att jag nog inte kan uppfylla de förväntningar, som herr Nordenson ställde på mig, att jag på något särskilt värt sätt skulle kunna uttrycka vad som innefattas i de hieroglyfer som i bankoutskottets utlåtande stå antecknade vid mitt namn. Men jag vill i alla fall bekräfta, vad herr Nordenson så välviligt har annonserat, att jag i utskottet ställde mig mycket skeptisk i fråga om nödvändigheten att i den föreslagna full-

Lagförslag om räntereglering m. m.

maktslagen också införa en bestämmelse om att inlåningsräntan skall förses med minimispärr. Jag gjorde det därför att det faktiskt inte fanns någon motivering härför vare sig i bankofullmäktiges framställning eller i finansministerns redogörelse i propositionen. Det föreföll mig nästan, som om man bara hade resonerat som så, att eftersom man föreslår en maximering av utlåningsräntan, borde man i rättvisans namn och för fullkomlighetens skull också ha en minimigräns för inlåningsräntorna.

Jag vet mycket väl att alla andra inlåningsräkningar än affärsbankernas, sparbankernas och vissa jordbrukskassors äro undantagna från denna minimispärr. Just detta synes mig visa, att det lämnas så många möjligheter öppna för andra inlåningsräkningar att konkurrera med dessa tre av mig nyss uppräknade, att någon risk för att insättarnas intressen skola läderas inte behöver befaras. En insättare är naturligtvis inte så dum att han sätter in sina pengar på en bankräkning, där han får lägre ränta än på annat håll, utan han går då till en bank som betalar högre ränta. Han kan t. ex. gå till postsparbanken, som ju står i visst sammanhang med svenska staten, eller till någon annan av staten kontrollerad insättningsinrättning. I nödfall kan han också köpa obligationer, som löpa med ränteräkning. Jag menade därför att här tillskapar man, när det nu gäller en fullmaktslag — alltså en utvidgning av krislagstiftningen, vilket ju varje fullmaktslag måste innebära — ett nytt moment, som visserligen fullkomnar den nya lagstiftningen, men som dock inte är så strängt nödvändigt som man föreställer sig. Genom att införa detta element i den nya fullmaktslagen arbetar man också, tycker jag, på sätt och vis mot lagstiftningens eget syfte.

Den nya fullmaktslagen har nu i alla fall fått denna utformning, och det är i dagens situation inte mycket för mig att göra däråt. Jag fäster emellertid inte sådan vikt vid denna detalj i förslaget, att jag för den sakens skull liksom de övriga reservanterna önskar att hela

förslaget skulle kastas över bord. I det stycket ber jag, herr talman, att få säga några ord gentemot vad som här tidigare anförts.

Jag har funnit mig böra anse, att det förslag, som nu har framkommit, är en konsekvens av vad riksdagen för sin del uttalade och beslutade i våras då samma bankoutskott, som har tillstyrkt det nu framlagda förslaget, förklarade att en fortsatt kreditexpansion måste förhindras. Nödvändigheten härav tror jag att alla — även högerens representanter — äro medvetna om. Den nödvändiga åtstramningen av kreditmarknaden skulle enligt riksdagsmajoritetens beslut åstadkommas på så sätt, att ränteläget i alla fall bibehölls. Man fick icke, förklarade riksdagsmajoriteten, gå den väg som högerrepresentanterna föreslog, d. v. s. att genom en räntehöjning söka åstadkomma den önskade åtstramningen av kreditmarknaden, utan räntan måste bibehållas vid hittillsvarande nivå.

Då förstår jag mycket väl, att riksbanken kan komma att bli ställd inför ett verkligt nödläge. Hur skall riksbanken, som dock bär en stor del av ansvaret för vår penningmarknad, kunna motsvara de förväntningar och krav som riksdagen har ställt på den, således att förhindra en fortsatt kreditexpansion och likväl behålla ränteläget?

Det är, enligt vad jag kan förstå, icke möjligt att nå detta mål på annat sätt än genom att tillskapa de möjligheter som den nu föreslagna fullmaktslagstiftningen åsyftar att ge riksbanken. Förutsättningen för att riksbanken här skall kunna lösa sin uppgift är nämligen att det finns en räntekontroll, och en räntekontroll är ju i själva verket nerven i det framlagda kungl. förslaget.

Den ende högerman, som har uttalat sig i bankofullmäktige, konstaterar också, att om man utgår från de premisser, som riksdagsmajoriteten i våras gjorde till sina, kommer man icke ifrån att genomföra denna lagstiftning, om man vill nå det åsyftade målet. Men han tillägger vad herrarn Nordenson och Ewerlöf här så vidlyftigt utlagt, att hela lagstift-

Lagförslag om räntereglering m. m.

ningen enligt hans mening är onödig därför att man inte går in för något annat än en räntekontroll. Vi borde i stället, anser han, höja räntan på det mer eller mindre sparsamma sätt som här i dag skisserats.

Ehuru jag egentligen är mycket gammaldags i min uppfattning om både räntan och penningmarknaden och är anhängare av den yttersta försiktighet på dessa områden, måste jag säga, att de ärade opponenterna, som äro så eminent sakkunniga när det gäller de stora affärssammanhangen, likväl här synas ha försummat att som jag, som inga pengar har och inga affärer gör utan bara läser böcker, göra sig underrättade om vilken uppfattning man numera har i nationalekonomiska kretsar om räntan och dess betydelse. Det har faktiskt skett en oehörd förändring i den rent teoretiska uppfattningen av både centralbankens och räntans betydelse. Det har blivit en förskjutning i själva centralbanksidén på det kreditpolitiska området. Förr utgick man från den uppfattningen, att det ekonomiska livets gång kunde regleras genom att höja eller sänka räntan; ränteförändringar ansågos nästan som det enda medel som därvidlag var riktigt giltigt.

De som liksom jag ha deltagit i det politiska och sociala livet i Sverige under snart en mansålder veta emellertid också, vad som har inträffat. Vi hade t. ex. den stora ekonomiska krisen i början av 1920-talet. För att lindra dess verkningar måste vi inrätta 1922 års kreditkassor, där staten fick ikläda sig ansvaret för en allför lättsinnig, kan jag väl säga, kreditpolitik från både affärsbankernas och riksbankens sida. Även Kreugerkraschen på sin tid, som ju inte gick spårlöst förbi i vårt ekonomiska liv, visade att man nog från statsmakternas sida bör söka gardera sig mot de kreditäventyrligheter som kunna uppstå. Jag vill inte alltid säga på grund av bankernas profithunger, men på grund av att de många gånger ha svårt att stå emot kreditkraven just i de svåra, påfrestande tiderna av verkliga ekonomiska katastrofer, som kanske gå

över hela världen. Det kan visserligen hända, att den föreslagna fullmaktslagstiftningen i en dylik situation inte skulle göra så mycket nytta, men den har i alla fall en viss betydelse. Om vi i ett dylikt läge bara skulle lita till räntehöjningar, måste nog herr Ewerlöf medge, att vi inte kunna tänka oss att klara situationen blott genom att höja räntan med en procent. Det är absolut för litet för att få någon effekt.

I övrigt måste jag säga, att den gamla definitionen på räntan som »a delicate and beautiful instrument» inte äger sin riktighet i dag. Räntan är i själva verket ett ganska slött redskap, som träffar mycket ojämnt och orättvist och som vi därför måste hushålla med och inte allför mycket tro på som något övernaturligt, som kan rädda folkhushållet ur en svår krissituation. Ty ränteinstrumentet verkar i regel för sent för att kunna förhindra att verkligt stora olyckor uppstå. Därtill kommer att räntehöjningar ofta också kunna verka i fel riktning.

Jag har därför, herr talman, tyckt mig kunna finna — jag använder det uttrycket, ty jag sitter ju inte ens i den minsta lilla sparkassestyrelse, som väl de flesta andra i denna församling göra — att vi numera måste nöja oss med ett annat riksbanksideal. Det är detta ideal som jag föreställer mig att finansministern har och som också riksbanken har tagit sikte på, nämligen att försöka hålla en stabil och låg ränta, då ju en dylik verkar i hög grad lugnande på både profitförväntningar och affärsliv. De nödvändiga förändringarna på penningmarknaden måste då åstadkommas med andra medel. Då finns, såvitt jag förstår, inget annat medel att tillgripa än kreditkontroll. En kreditkontroll är ju också vad som föreslås här i dag. Det är den spikklubba, herr Nordenson, som finansministern har att komma med och som jag föreställer mig att en ansvarig finansminister måste ha. Det måste bli en kreditkontroll helt enkelt därför att ränteinstrumentet inte kan verka om det inte är synnerligen tungt att hantera.

Någon frågar kanske i detta sammanhang, vad de lånemarknadsoperationer skola tjäna till som riksbanken bedriver. Ja, när man vojar sig så mycket över att riksbanken säljer och köper statsobligationer kan jag — naturligtvis också i min djupa okunnighet om förhållandena — endast svara, att detta just har varit vårt hittillsvarande finanspolitiska medel att få den erforderliga kvantitativa kontrollen över penningmarknaden.

Då det gäller önskvärldheten av en stabil lågräntepolitik tillkomma även en del andra hänsyn, som i detta sammanhang äro ganska väsentliga. Det talas ju ofta om att bostadsbyggandets omfattning, hyresnivån och mycket annat äro beroende av att räntan hålles låg. Det är alldeles riktigt. Människorna måste bo någonstans och måste då betala hyra. Räntans inverkan på hyrorna är en viktig faktor som vi måste ta hänsyn till. En annan synpunkt, som jag tycker att man alltför mycket försummat att tänka på, är en räntehöjnings inverkan i fråga om det allmännas skulder, statskulden o. s. v. Om räntan, som herr Ewerlöf föreslår, höjes med bara en procent, skulle det medföra en merutgift för staten av 120 miljoner kronor om året i form av ökade räntor på statskulden. 120 miljoner kronor är ingen slant som man utan vidare snyter ur näsan, även om man nu för tiden räknar tämligen lättvindigt med miljonbeloppen.

Jag ser, herr talman, ingen möjlighet, då jag nu bedömer saken med mitt förmodade sinne, att undvika denna i sig själv mycket obehagliga lagstiftning av fullmakts- och förfogandelagskaraktär och av en viss byråkratisk natur för att besörja kontrollen av vår penningmarknad. Vi måste faktiskt köpa det ena med det andra, och här måste vi ge efter på ett område för att vinna ett större syfte. Men jag förstår att det är farligt, och jag är rädd för dessa byråkratiska ingripanden. Vi ha ett avskräckande exempel från dagens Danmark, där man laborerat med kreditmarknaden, höjt räntan och infört tvångsspa-

Lagförslag om räntereglering m. m.
rande av olika slag. I dag har Danmark 70 000 arbetslösa, medan motsvarande siffra för några månader sedan var blott 30 000. Stora kretsar i Danmark förklara, att den olyckliga utvecklingen beror på att man inte minst i räntehöjningens tecken genomfört en kreditpolitik utan att ta nödig hänsyn till de levande människornas behov. Och människor äro ju i alla fall mycket viktigare än pengarna.

Det är därför, herr talman, som jag med den lilla tvekan, som min reservation kan tyda på, likväl anslutit mig till utskottets ståndpunkt och yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BOO (kort genmäle): Herr talman! I den hittills förda delen av debatten har före herr Mogårds anförande med herr Nordensons inledning till detta inlåningsräntan inte spelat någon större roll, och därför berörde jag den inte heller i mitt föregående anförande.

Om man skall ta upp denna del av problemet, måste man komma ihåg att ränteregleringslagen skall sättas i kraft först i en verkligt onormal situation, och i en dylik situation kan det hända saker som inte ske i en normal tid. Det gäller då att se till att räntestoppet inte ger möjlighet för kreditinstituten att ta ut en ökad marginal på annat sätt, nämligen genom att sänka inlåningsräntan. Då skulle den olyckan inträffa att en grupp, insättarna, skulle få betala kallaset. Det är väl just denna grupp som vi alla vilja skydda. Om man vill skydda sparandet, så bör även denna del vara med i förslaget, oavsett vad man tycker om det i övrigt. Här tycker jag således att inte ens oppositionen skulle behöva stegra sig.

Med hänvisning härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag även i detta avseende.

Herr OHLON: Herr talman! Det är med en viss tvekan jag tar till orda efter det att all denna banktekniska och penningpolitiska sakkunskap yttrat sig

Lagförslag om räntereglering m. m.

här i dag. Jag vågar emellertid göra det därför att jag kunde märka på finansministerns uppträdande, att han inte visade samma trygghet som vi ha varit vana att se hos honom, vilket väl måste bero på, hoppas jag, att han var bekant med en viss inre osäkerhet inför den nya väg som han håller på att beträda.

Herr finansministern citerade en amerikansk skald, som i en dikt hade broderat över temat »människans beroende av mystik och fruktan». Jag har försökt utfundera, varifrån herr statsrådet har fått sitt uppslag när han talar om »mystik och fruktan». Han har tydligen fått det genom att studera det stora stycket på s. 38 i bankoutskottets utlåtande, som är ett utomordentligt gott prov på en sammansättning av mystik och fruktan. Utskottet återfaller där på ett uttalande av departementschefen i propositionen, och även där möta vi en hel del mystik, men dock inte så mycket av fruktan.

Jag tycker nog att herr finansministern var litet oräddvis i varje fall mot oss inom folkpartiet, när han inrangerade oss bland de partier som icke vilja ha en lågräntepolitik. Är detta ändå inte att ställa problemet en smula för enkelt? Så ligger det väl knappast till.

I motsats till statsrådet mena vi, att denna lag icke är naturlig. Jag var förvånad när finansministern använde uttrycket att han »fann lagen naturlig», då han själv efteråt tillfogade, att ingen vill ha lagen i och för sig. Vi skulle dessutom vilja tillägga att den är onödig. Att ingen vill ha lagen framgår också av utskottets uttalande nederst på s. 39, där utskottet uttalar den innerliga förhoppningen att denna fullmaktslag aldrig skall behöva tas i anspråk.

Herr talman! Det är väl ändå en sär egen lagstiftning som införes, då vid dess bevästande den sakkunniga instansen uttalar en förhoppning om att den icke skall komma i tillämpning. Jag tycker att detta uttalande ställer frågan på sin spets.

Utskottet befarar också att det kan komma att inställa sig en hel del komplikationer. På s. 40 understryker ut-

skottet vikten av att en eventuell räntereglering »utövas med smidighet och på ett sätt som är förenligt med det praktiska livets krav». Jag ber, herr talman, att på det varmaste få instämna i detta uttalande.

Det har under debatten i dag så ofta citerats vad remissinstanserna sagt att jag skall avstå från att mera ingående göra det. Jag vill bara nämna att herr statsrådet sade, att han hade vägt remissinstansernas argument och funnit dem lätta, t. o. m. lagrådets yttrande. Statsrådet tillade, att han hade kommit till den slutsatsen efter »en opartisk bedömning». Då vill jag ställa den frågan: Får man ändå inte förutsätta att också remissinstanserna, i största allmänhet i varje fall, ha tagit på problemet opartiskt?

Jag är ledsen att behöva säga det, men jag kan inte karakterisera den lag som här föreligger på annat sätt än som en maktlag. Herr Nordenson skildrade nyss hur den skall användas. Är det ändå inte en primitiv lag, som endast åsyftar att vara ett hot?

Även av ett annat skäl vill jag uttrycka mitt beklagande över vad som i dag kommer att ske. Riksbanken är ett riksdagens verk. Men vad är det som nu kommer att äga rum? Jo, att riksdagen uppger anspråket på att vara högsta instans för riksbanken. Riksdagen överläter åt regeringen att vara överstyrelse över riksbanken, när det gäller att reglera hela vårt ekonomiska liv. Det blir en maktkoncentration till regeringen, närmare bestämt till finansdepartementet. Trots all den uppskattning jag hyser för finansministern måste jag ändå säga, att detta är en beklaglig utveckling.

Herr Mogård sade nyss att en kreditkontroll är nödvändig och pekade på Danmark som ett avskräckande exempel. Danskarna ha försökt att reglera sin kreditpolitik via räntan, men resultatet blev en arbetslöshetskader på för närvarande 70 000. Är det inte en falsk analogi att göra en jämförelse mellan Danmark och Sverige? Vi måste ju tänka på hur Danmarks ekonomiska liv är ge-

stallat med ett minimum av naturlig bakgrund för industrien. Det är ganska självklart att industrien i ett sådant land råkar illa ut i en tid, då priserna på den internationella råvarumarknaden stigit så kraftigt som skett. Jag tror inte att vi, av vad som hänt i Danmark, kunna sluta oss till att följden av en aktiv penningpolitik skulle bli densamma i vårt land.

Herr Mogård sade också att det under de senaste åren har skett en förskjutning på det penningteoretiska området i uppfattningen om räntans betydelse. Det är riktigt, men är det säkert att denna förskjutning kommer att bli bestående? Är det inte mera ett mode inom nationalekonomien, som har gjort sig gällande under de senaste åren, än ett vetenskapligt fastställt faktum?

Men jag skulle vilja tala om en annan förskjutning i detta sammanhang. Jag går då tillbaka till remissinstanserna och den högst uppseendeväckande förskjutning, som har skett i uppfattningen hos en del av riksdagens ledamöter från det att de yttrat sig i remissinstanserna och till deras sannolika ståndpunktstagande i dag.

Som första remissinstans vill jag då nämna Sveriges lantbruksförbund, som i sitt remissyttrande angående den föreslagna lagstiftningen om räntereglering bl. a. uttalade, att ytterligare överväganden av en sådan lagstiftning och dess följder borde företagas, innan det föreliggande förslaget lades till grund för lagstiftning. Omarbetningar vore nödvändiga, förklarade man. Såsom framhållits här förut i dag har någon omarbetning icke ägt rum, utan man har endast förbättrat motiveringen. I Sveriges lantbruksförbunds styrelse ingå följande riksdagsledamöter tillhörande bondeförbundet: i första kammaren herr von Heland, i andra kammaren statsrådet Norup, statsrådet Hedlund och herr Svensson i Grönvik. Som suppleanter återfinnas bondeförbundsledamöterna i andra kammaren herrar Svensson i Stenkyrka, Jönsson i Rossbol, Johansson i Norrefors och statsrådet Nilson i Spånstad.

Riksförbundet Landsbygdens folk ut-

Lagförslag om räntereglering m. m.
 talar i sitt remissyttrande, att det icke var berett att acceptera den föreslagna lösningen med räntereglering, då förslaget var svåröverskådligt och ett genomförande av detsamma kunde medföra risker för oförutsedda skadeverkningar på penningmarknaden. Ytterligare noggranna utredningar borde därför göras, innan ståndpunkt till förslaget kunde tagas. I ledningen för Riksförbundet Landsbygdens folk stå tre representanter för bondeförbundet i andra kammaren, nämligen herrar Johnsson i Skoglösa, Adolfsson och Vigelsbo.

Gå vi sedan till riksgäldsfullmäktige, så ha de i sitt yttrande sagt att de inte voro redo att tillstyrka den föreslagna lagen. En av ledamöterna är bondeförbundsriksdagsmannen herr Ryberg i andra kammaren.

Kooperativa förbundets yttrande har citerats upprepade gånger under denna debatt — det är väl detta yttrande som varit svårast i kritiken. Herr Gottfrid Karlsson i denna kammare är ordförande i Kooperativa förbundets förvaltningsråd, varför det borde vara av intresse att få reda på hans inställning i dag.

TCO har avstyrkt förslaget. Herr Valter Åman sitter visserligen inte i TCO:s styrelse, men i egenskap av organisationens direktör har han säkert haft stort inflytande på organisationens yttrande i frågan.

Som synes, herr talman, är denna fråga ganska svårknäckt, men nog är det anmärkningsvärt att ett så väldigt omslag i folkopinionen kunnat äga rum under den korta tid som förflutit sedan remissinstanserna yttrade sig, särskilt från vissa regeringsledamöters sida.

Herr HERLITZ: Herr talman! Jag hör i likhet med herr Mogård till dem, som suttit här under debatten med förmörkade sinnen. Det har jag gjort under kammarens ekonomiska debatter månad efter månad, år efter år, gripen av en ständigt större olust över att vi vanliga riksdagsmän inte mäktat överblicka de invecklade ekonomiska sammanhang vi

Lagförslag om räntereglering m. m.

befinna oss i. Och jag måste säga att denna olust i någon liten mån stegrats av misstanken att de, som nu leda våra öden på detta viktiga område, kanske inte ha så upplysta sinnen som man skulle önska, även om de förvisso äro långt mera upplysta än våra.

Herr statsrådet sade på tal om denna lagstiftning, att det är en naturlig sak att vi nu för tiden i vår ekonomiska politik syssla med att ständigt ändra och jämka, att vi arbeta på kort sikt och ta dagen som den kommer. Jag tar fasta på denna träffande karakteristik av den ekonomiska politik, som vi för närvarande befinna oss under, och konstaterar att en sådan arbetsmetod dock måste inge djup oro med hänsyn till att den ekonomiska politiken nu i en utsträckning som vi för något årtionde sedan icke kunde drömma om sätter som sitt mål att leda och dirigera allt som finns av ekonomiska krafter i samhället. Den är oroande också därför att vi i vår ekonomiska politik under den sista tiden, nästan utan att tänka på det, kommit att använda medel och tillvägagångssätt, som vi för ett årtionde sedan skulle ha ansett alldeles otänkbara.

Debatten i dag har varit mycket stillsam, men det måste understrykas att det steg, som riksdagen tar genom att besluta denna lagstiftning, i själva verket är fantastiskt. Det är som om vi under räntediskussionerna nu för tiden glömde att vad som i officiella uttalanden betecknas som självklart, nämligen att myndigheterna skola bestämma räntesatserna, utgör ett oerhört avsteg från åskådningssättet under en något äldre tid, då man ju uppfattade räntan såsom ändå till väsentlig del beroende av marknaden. Det nya tänkesättet har fått ett ganska löjligt uttryck i påståendet att det är högern som vill »svinga räntevapnet». Vad högern vill anknyter ju närmast till en äldre tids syn på räntan, med en mera passiv inställning från statsmakternas sida. Det är självklart på motsidan som man använder »räntevapnet».

Vad vi nu skola besluta innebär något nytt särskilt därutinnan, att det är fråga om en lag innefattande förbud och be-

fallningar till oss alla och envar i olika ställningar i fråga om hur vi skola träffa de låncavtal, som vi kunna finna oss föranlåtna att avsluta. Herr finansministern ler sitt vanliga blida leende. Ja, över det hela svävar den tanke, som så lätt inställer sig i denna tid då statsmakten kommit i försynens ställe: att för regeringen är ingenting omöjligt. Men jag undrar ändå om man inte inför ett steg som detta bör hejda sig en liten smula i eftertanke om allt vad ingripanden av detta slag egentligen innebär.

Känns det ändå inte litet grand oroligt, herr finansminister, att på eget ansvar — på senaste tiden visserligen med stöd av inrikesministern och några andra — genomföra denna lagstiftning trots att sakkörståndiga från alla håll förklara, att man inte kan göra så?

Känns det inte litet olustigt att genomföra en lagstiftning, som innebär att riksdagen helt och hållet sättes ur spelet? Jag vill visst inte kämpa för riksdagens rättigheter i varje sammanhang, men var gång vi tvingas ta ett steg, som innebär att diktatoriska maktfullkomligheter samlas i regeringens hand, borde det vara oss en tankeställare. Vi borde fråga oss om vi inte äro inne på en oriktig väg, då vi driva en politik som leder till att all makt samlas hos regeringen, medan allt vad demokratin skapat är borta.

Och speciellt tycker jag att en finansminister borde hysa betänkligheter, då han sätter sig in i vilka anspråk en lag sådan som denna ställer på statsmaskineriet. Det är till sina konsekvenser oerhörda saker som här skola ske. Jag behöver inte mer än hänvisa till vad som därom sagts i remissyttrandena. Det är inte fråga om någonting mindre än att man för att genomföra de nu föreslagna bestämmelserna kan bli tvungen att bygga upp en apparat, som får till uppgift att pröva bankernas lånepolitik i dess helhet. Herr finansministern reagerade mot att baron De Geer hade betecknat detta som ett frihetsingrepp. Vilkas frihet hotas? frågade finansministern, och menade att det bara var affärsbankernas och bankherrarnas. Detta synes mig först och främst vara en liten smula för-

enklat — det rör sig väl också om ett visst ingrepp i min frihet, om jag nämligen kommer till en bank för att låna och inte får göra det. Men vidare förhåller det sig väl inte alls så, att man hyser betänkligheter mot denna byråkratiska kontroll över bankerna på grund av att man sätter som det högsta i livet att affärsbankerna skulle ha frihet, utan man gör det naturligtvis därför att man tror att kreditväsendet blir på rationellaste sätt skött om de, som skola stå för affärerna, själva få med sin sakkunskap och sitt intresse pröva ifrågakomna affärens bärkraft.

Och borde man inte hysa litet betänkligheter då man har känslan att facklan — som jag tror att finansministerns ord föll — lyser så kort väg och framtiden ter sig för oss som ett »tomrum av mystik och fruktan»? Herr statsrådet sade, att det är på samma sätt med oss alla: »Ni äro inte bättre i det hänseendet än jag.» Men den stora skillnaden är att från vår sida inte påyrkats några sådana steg som detta. Det är den, som vill ta steg av detta slag, som borde ha en alldeles särskild anledning att hysa betänkligheter inför det ovissa.

Nu tror jag emellertid att det ligger något i vad herr Ohlon antydde: i djupet av sitt hjärta känner finansministern kanske ändå en viss oro. Det är inte min mening att härmed säga någon politisk giftighet, utan jag vill ge uttryck för personlig förståelse. Vi äro ju vana att se herr finansministern »spänna bröstet stramt», och det är därför bara en källa till sympati, om man anar att hjärtat där bakom kan darra. För att använda en annan poetisk bild, skulle jag kunna tro att herr statsrådet resonerar som den som sade: »Ur led är tiden; ve, att jag är den, som föddes att den vrida rätt igen.» Men även om man hyser sådana ängsliga känslor, behöva de enligt min mening inte utlösa Hamlets svar. Konstaterandet att tiden är ur led borde snarare bli en erinran om att vi kanhända en liten smula ha kommit in på vilsna vägar, då man tror att staten har och bör ha ansvaret för folkhushållens gestaltning i alla dess enskildheter

Lagförslag om räntereglering m. m. på sådant sätt som man nu för tiden tänker sig.

Vi kunde och borde i själva verket släppa något av föreställningen, att det är vår uppgift att göra det omöjliga. Det är inte så att det ena steget, som vi tagit, med nödvändighet måste följas av ett andra steg o. s. v. En statsmans naturliga uppgift nu för tiden vore, så vitt jag kan bedöma det, inte att rycka ut med polis var gång någonting i samhällsekonomin befinnes inte riktigt stämma med planerna, var gång någon grupp råkat få för mycket eller för litet, utan snarare att ålägga sig ett visst lugn och en viss måttfullhet, att i någon mån besinna vad staten med sin lagstiftning förmår och vad vi enligt gudomlig och mänsklig ordning nödgas överlåta åt människorna att själva beställa.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag förstår att herr Herlitz känner sig en liten smula vilsen i tiden. Han ser med djup tillfredsställelse tillbaka på det som varit och blickar med stor oro på det som är och det som kommer. I någon mån beror detta kanske på att herr Herlitz nu, som han själv också erkände, gav sig in på ett område där hans förstånd till en viss grad var förörkat.

Det kom måhända alldeles ofrivilligt från herr Herlitz, att han liksom kände större trygghet om ledarna för affärsbankerna — jag tror det var så han menade — fingo sköta denna angelägenhet efter sin sakkunskap och sitt intresse. Låt oss ett ögonblick begrunda det ordet, herr Herlitz: »sitt intresse». Jag tror att man just bör observera, att det finns olika intressen i denna fråga och att det är dessa olika intressen som i hög grad bestämma vår inställning till den.

Om det skulle inträffa att herr Herlitz kommer till en bank och inte får låna pengar — vilket väl är osannolikt — ligger skulden inte hos lagen om räntereglering utan hos kreditåstramningen, vare sig den åstadkommes genom denna lag eller genom en räntehöjning.

Lagförslag om räntereglering m. m.

Talarna i dagens debatt ha varit mycket tysta i fråga om de nackdelar, som följa av en kreditåtstramning. De ha tydligen kommit underfund med att man inte får förväxla resultaten av kreditåtstramningen med verkningarna av ränteregleringslagen. Herr Herlitz kunde, naturligt nog, inte göra den distinktionen.

Skulle inte herr Herlitz kunna hysa litet betänkligheter mot sådana långa irrfärder ut på okända marker, som han nu gjorde?

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av finansministerns anförande.

Min reflexion fick det naturliga svar, som man kunde vänta, att jag levde i en förgången tid och alltså inte kunde förstå vad det nu var fråga om. Herr finansminister, såsom gammal historiker tror jag mig ha en mycket stark känsla för tidernas skiften, och detta att bita sig fast i en förgången tid är mig oändligt främmande. Jag tror därför inte att denna anmärkning drabbar mig. Det är ju inte här tal om något donquijotiskt frihetspatos, som skulle bryta staven över alla statsingripanden. Det enda jag säger är att vi även i denna förvirrade tid få vara ytterst noga och tänka oss en smula för inför de svårigheter, med vilka olika statsingripanden äro förbundna, och visa något av den måttfullhet, som sedan gammalt har betraktats såsom det yppersta i statskonsten, nämligen ett vägande av »å ena sidan» och »å andra sidan».

Sedan tog herr finansministern bland mina funderingar fasta på en annan sak, som han fann tacknämlig. Jag hade talat om att bankmännens intresse spelade en viss roll. Ja, herr finansminister, jag tror jag nödgas stå för detta uttalande. Jag tror faktiskt att inom vissa gränser äro vi nog nödsakade, både finansministern och vi alla, att taga med i räkningen människornas eget välförstådda intresse. Sedan är det en annan sak att vi kunna skapa allsköns begränsningar i denna frihet. Det kun-

na vi sedan resonera om, men jag tror inte jag förtjänar hån, bara därför att jag appellerar till detta intresse.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Herr Herlitz' sista reflexion om människornas intresse har jag inte någon anledning att motsäga.

Herr **WEHTJE**: Herr talman! I det föreliggande utlåtandet anser sig utskottet kunna fastslå, att utvecklingen på penning- och kapitalmarknaden för närvarande karakteriseras som lugn och att några tendenser till ränteglidning icke föreligga. Detta uttalande torde få tolkas så, att bankoutskottet anser, att vi för närvarande ha ett naturligt jämviktsläge på kreditmarknaden vid nu rådande räntenivå. Jag skall tillåta mig att taga utskottets konstaterande och den nu nämnda slutsatsen, som man har rätt att draga ur detta, till utgångspunkt för några reflexioner rörande ränteregleringsförslagets principer.

Vad man framför allt fäster sig vid, när det gäller det betraktelsesätt, som utskottet — för övrigt i likhet med finansministern och bankofullmäktige — anlägger på kreditmarknaden, är att penningvärdets stabilitet tappas bort i den ekvation, som det här är fråga om. Det är inte någon konst att få tillgång och efterfrågan på kapital att väga jämnt vid olika räntenivåer. Det hänger helt enkelt samman med hur likvid eller hur stram riksbanken håller marknaden. Svårigheten i avvägningen ligger på en helt annan punkt, nämligen den att anpassa kreditvolymen till det verkliga sparandet och försörjningen med betalningsmedel efter tillgången på varor. Om man uppställer penningvärdets bevarande såsom ett huvudsyfte för den ekonomiska politiken, finns det bara ett instrument som visar, huruvida avvägningen är riktig eller icke, och det är den allmänna prisutvecklingen. Inflationen kan med andra ord pågå fastän utvecklingen på penning- och kapitalmarknaden är lugn, nämligen om riksbanken pumpar ut så

mycket pengar på marknaden, att denna blir likvid i stället för åtstramad. Under flera år har detta vanligen skett genom att riksbanken köpt obligationer från allmänheten och de kapitalförvaltande institutionerna eller genom att riksgäldskontoret belånat skattkammarväxlar direkt i riksbanken. Den penningpolitiska effekten blir emellertid precis densamma, om riksbanken ökar sin valutabehållning genom köp från exportindustrierna. Det är i detta senare läge vi nu befinner oss sedan ett halvt år tillbaka. Under tiden maj—oktober har riksbanken nämligen ökat sitt valutainnehav med 1 100 miljoner kronor, men samtidigt har den dragit tillbaka från marknaden bara ungefär hälften av detta belopp.

Riksbanksledningen har nyligen i annat sammanhang uttalat, att den icke kunnat vidtaga kraftigare åtgärder för att motverka följderna av valutainströmningen utan att komma i konflikt med lågräntepolitiken.

Jag finner det tillfredsställande, att både finansministern och utskottet ansett, att en påspädning av marknadens likviditet icke bör ske annat än för tillfälliga situationer och att riksbankens strävan bör vara att hålla penningmarknaden stram. Den frågan inställer sig då, huruvida finansministern och utskottet mena, att den likviditetsökning på drygt en halv miljard kronor, som skett under loppet av ett halvt år, är tillätlig, bara därför att den är av tillfällig art. Själv har jag nog det intrycket, att utskottet, när det tidigare gjort liknande uttalanden, åsyftat något helt annat, nämligen ett rent tillfälligt överbryggande av en kassabrist hos statsverket mellan uppbördsterminerna eller ett brytande av en ogrundad, spekulativt betonad förväntan på räntestegring, som tar sig uttryck i obligationsförsäljningar från allmänheten i nervositetens tecken.

Jag är emellertid beredd på den repliken, att finansministern och utskottet icke anse den sista tidens likviditetstillskott önskvärda men att de böra motverkas med en ökad beskattning eller

Lagförslag om räntereglering m. m.

sterilisering av vinsterna hos dem, som tjäna på exportkonjunkturen, eller genom andra liknande åtgärder. Därmed kommer man dock icke långt, så länge man har kvar den överfulla sysselsättningen, som skapar en säljarnas marknad för löntagarna med möjlighet att ständigt driva penninginkomsterna i höjden utan hänsyn till förefintligheten av ett materiellt underlag härför. Helt meningslösa och i strid mot sitt syfte bli sådana ingrepp, om de nya avgifterna eller skatterna, alltså inkomster som kunna befaras vara av tillfällig karaktär, användas till subventioner, som öka konsumenternas efterfrågan. Med den ansträngda statsbudget, som vi enligt långtidsprogrammet ha att räkna med, blir det för övrigt ett problem, hur staten skall i sinom tid kunna återbetala de infrusna exportavgifterna till industrien. Risker är att man då tillgriper ytterligare inflationsdrivande åtgärder för att lösa detta problem eller ökar skattestrycket.

Den enda vägen att komma till rätta med svårigheterna är därför en sådan omläggning av penningpolitiken, som reservanterna påyrka. Endast på det sättet kan den nuvarande överkonjunkturen med dess överfulla sysselsättning och starka prisstegrings-tendenser brytas, så att vi i stället få en konjunktur med hög och jämn sysselsättning. Härför erfordras en kreditåstramning, som icke begränsas av en eventuell förskjutning av räntan. En helt annan sak är att denna kan göras mindre och därmed lättare att bära för näringslivet, om den stöds av kompletterande åtgärder i form av en överbalanserad budget eller av eventuellt tillfälliga investeringsbegränsningar.

Det kanske intressantaste i utskottsutlåtandet är att utskottet ånyo understryker, att en ränteförändring kan vara tänkbar i en situation, där den kan få självständig penningpolitisk betydelse. Vågar jag fatta detta såsom en anvisning till riksbanksledningen, att denna icke är slaviskt bunden vid den nuvarande räntan utan har möjlighet att handla självständigt alltefter situationens krav?

Lagförslag om räntereglering m. m.

Därigenom skulle ju riksbanksledningen icke i fortsättningen kunna krypa bakom en alltför snäv tolkning av riksdagens direktiv och taga dessa till intäkt för en underlåtenhet att över huvud taget i varje tänkbar situation anlita räntevapnet.

Var och en som verkligen vill slå vakt om vår valutas yttre och inre värde måste med stigande oro se, hur Sverige söker fasthålla vid de billiga pengarnas politik i tider, då länderna i allmänhet gå in för något högre räntor som ett led i en kreditpolitisk åtstramning på vägen mot ekonomisk stabilisering. Ju flera av våra viktigaste handelspartner, som ansluta sig till denna inflationsbekämpande politik, desto svårare blir det helt visst att hålla den nuvarande kursen här hemma, vare sig vi gilla dessa länders politik eller ej. Bara under den senaste månaden ha vi bevittnat en omläggning av penningpolitiken i tre av de ledande länderna, nämligen England, Frankrike och Kanada. Tidigare i år ha Förenta staterna, Västtyskland, Danmark och Holland infört eller ökat kreditrestriktionerna och höjt räntan.

Särskilt lärorikt är Hollands exempel. Få länder i Europa ha lidit hårdare av kriget. Holland har förlorat sitt rika kolonialvälde i Asien, och moderlandets städer och kommunikationsleder och till och med jordbruksbygder voro svårt krigsskadade. Det var naturligt, att detta land sökte stödja återuppbyggnaden med stora statskrediter till låg ränta. Men denna politik fick sina obönhörliga följder i form av inflation och ett stigande importöverskott, och när Koreakriget pågått någon tid blev situationen ohållbar. Lågräntelinjen har nu övergivits, och räntan har i olika etapper höjts. Som följd härav har underskottet i utrikeshandeln gått tillbaka, och en påtaglig sanering har skett på flera områden av det ekonomiska livet. Verkningarna av en aktiv penningpolitik ha varit både genomgripande och snabba. Utvecklingen i Holland är det färskaste exemplet men ingalunda det enda belägget för det faktum, att de länder, som ha genomfört en restriktiv penningpolitik och från-

gått den fastlåsta räntan, lyckats bäst i att återställa sin valutas värde och komma ifrån ett stigande underskott i betalningsbalansen.

En smidig penning- och kreditpolitik leder förr eller senare till målet, och då kan räntan utan konstlade ingrepp och utan att nya prisstegringar behöva befaras finna en jämviktsnivå, som är ännu lägre än den vi på sista tiden haft i Sverige. Det ofta anförda belägget för denna sats är Schweiz, där långtidsräntan i dag för statsobligationer ligger under 3 procent.

Det är svårt att få ett grepp om ett lagförslag, vars motiveringar äro delvis så motsägande, delvis så glidande som här är fallet. I finansministerns försvar för lagen är kärnan ju i själva verket den, att lagen endast skulle komma att tillämpas för att möta en ränteglidning uppåt, vilken icke har någon grund i marknadsbetingelserna på något längre sikt. Denna ståndpunkt följer ju av finansministerns erkännande av att lagen, i varje fall icke på något längre sikt, skulle göra det möjligt att upprätthålla en ränta, som ligger under marknadsläget.

Men om lagen skulle stiftas för det sålunda begränsade syftet — vilket ju är att bruka större våld än nöden kräver — löper man en stor risk, nämligen den att man genom en stel räntereglering försvårar möjligheterna att med penningpolitikens hjälp snabbt och smidigt motverka de korttidsväxlingar i inflationstendenserna, som ständigt inträffa och som även inom ramen av valutaregleringen och det europeiska betalningssystemet kan taga sig nog så besvärande uttryck, t. ex. i form av en plötsligt påkommande kapitalflykt. Om man härtill lägger alla de ovisshetsmoment och alla de faror, icke minst för det nyskapande och riskfyllda företaget, som en sådan lagstiftning skulle föra med sig, ter sig detta förslag som äventyrligt, onödigt och skadligt. Jag hade uppriktigt sagt aldrig trott, att finansministern med sitt ofta visade sinne för verkligheten skulle vågat ge sig in på ett så vådligt experiment, som i motsats till experi-

Interpellation om garantier mot oberättigade inköp av jordbruksfastigheter.

ment i allmänhet till på köpet saknar ett genomtänkt teoretiskt underlag.

Jag ber med detta, herr talman, att få instämma i det av herr Ewerlöf ställda yrkandet.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ewerlöf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ewerlöf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 33.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *NORLING* erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag vill en-

dast göra kammaren uppmärksam på att den röda lampan på voteringstavlan för mitt vidkommande innebär en felröstning. Jag skulle ha röstat ja.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd å lin- och hampodlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., och

nr 361, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen, jämte i ämnet väckta motioner.

Interpellation om garantier mot oberättigade inköp av jordbruksfastigheter.

Ordet lämnades på begäran till herr *THUN, EDVIN*, som anförde: Herr talman! Med stöd av Kungl. Maj:ts kungörelse nr 187 angående ändring i kungörelsen den 17 juni 1948 (nr 330) rörande tillämpning av lagen samma dag (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, har lantbruksnämnden i Uppsala län under innevarande år beslutat meddela rätt för huvudintressenten i Haga tegelbruk, disponenten Arvid Lyckman, Enköping, att förvärva i omedelbar anslutning till ommälda tegelbruk belägna Haga gård i Svinnegarns socken.

Då efter vad jag erfarit, rätt delade meningar synas råda bland enköpingsbygdens lantbrukare beträffande vissa avsnitt av de motiv som varit vägledande för nämndens beslut i ifrågavarande ärende, ställer man sig obetingat den

Interpellation om garantier mot oberättigade inköp av jordbruksfastigheter.

frågan, om nu gällande lagbestämmelser äga sådan utformning att lantbruksnämnderna med stöd av de från berörda instanser föreskrivna yttrandena, i de fall då försäljning till icke jordbrukare avses, utan alltför stora svårigheter kunna fatta sina beslut.

Med anledning av det anförda anhåller jag härmed om första kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga.

Anser herr statsrådet att de för ifrågavarande område nu gällande lagbestämmelserna äro så utformade, att tillfredsställande garantier föreligga för att oberättigade inköp av jordbruksfastig-

heter i allmänhet ej kunna tänkas förekomma? Om så ej är fallet, är herr statsrådet villig medverka till sådan lagändring att betryggande säkerhet vid försäljning under ovan angivna former kommer att ernås?

På gjord proposition medgav kammaren, att frågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.43 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.